Samenstelling: Pierre Christin en Andreas C. Knigge

Doorbraak

ENKI BILAL - FRANÇOIS BOUCQ - MAX CABANES - LOTHAR DRÄGER - JEAN-LOUIS FLOCH - NEIL GAIMAN - DAVE GIBBONS - ANNIE GOETZINGER - ANDRÉ JUILLARD - BANE KERAC - ILONA KISS - MILO MANARA - DAVE McKEAN - JEAN-CLAUDE MÉZIÈRES - MOEBIUS - VICTOR MORA - ZELJKO PAHEK - MARCIEJ PAROWSKI - BOGUSLAW POLCH - MIGUELANXO PRADO - DIMITRI SAVITSKI - MATTHIAS SCHULTHEISS - BILL SIENKIEWICZ - JACQUES TARDI - FRANÇOIS THOMAS - DANIEL TORRES - ZONIC

Doorbraak

Pierre Christin en Andreas C. Knigge

Dit boek verschijnt gelijktijdig in de volgende landen:
Denemarken: Carlsen Forlag, Bagsvaerd
Finland: Kustannus Oy Semic, Tampere
Frankrijk: Les Humanoïdes Associés, Parijs
Groot-Brittannië: Titan Books, Londen
Hongarije: Interprint, Budapest
Italië: Editrice Comic Art, Rome
Nederland: Semic Juniorpress, Naarden
Noorwegen: Semic Nordisk Forlag, Oslo
Oost-Duitsland: Carlsen Verlag, Rostock
Spanje: Norma Editorial, Barcelona
Verenigde Staten: Catalan Communications, New York
West-Duitsland: Carlsen Verlag, Hamburg
Zweden: Carlsen If, Stockholm

Samenstelling: PIERRE CHRISTIN en ANDREAS C. KNIGGE
Vertaling: ROB VAN EIJCK en FROUKJE HOEKSTRA
Lettering: RUDI JONKER
Nederlandse redaktie: JAN DE ROOIJ
Produktie: GER VAN MOURIK
Nederlandse eindredaktie en -produktie: ANS LOOS
Afwerking: De Roode Art & Foto, Weesp.
Zetwerk: TenSet, Bussum

Copyright © 1990 by Carlsen Verlag GmbH, Hamburg
Een uitgave van Semic Juniorpress, Zwarteweg 6, 1412 GD Naarden
Druck und buchbinderische Verarbeitung: Eisnerdruck Berlin.
Printed in W. Germany

SEMIC JUNIORPRESS
SAMIZDAT

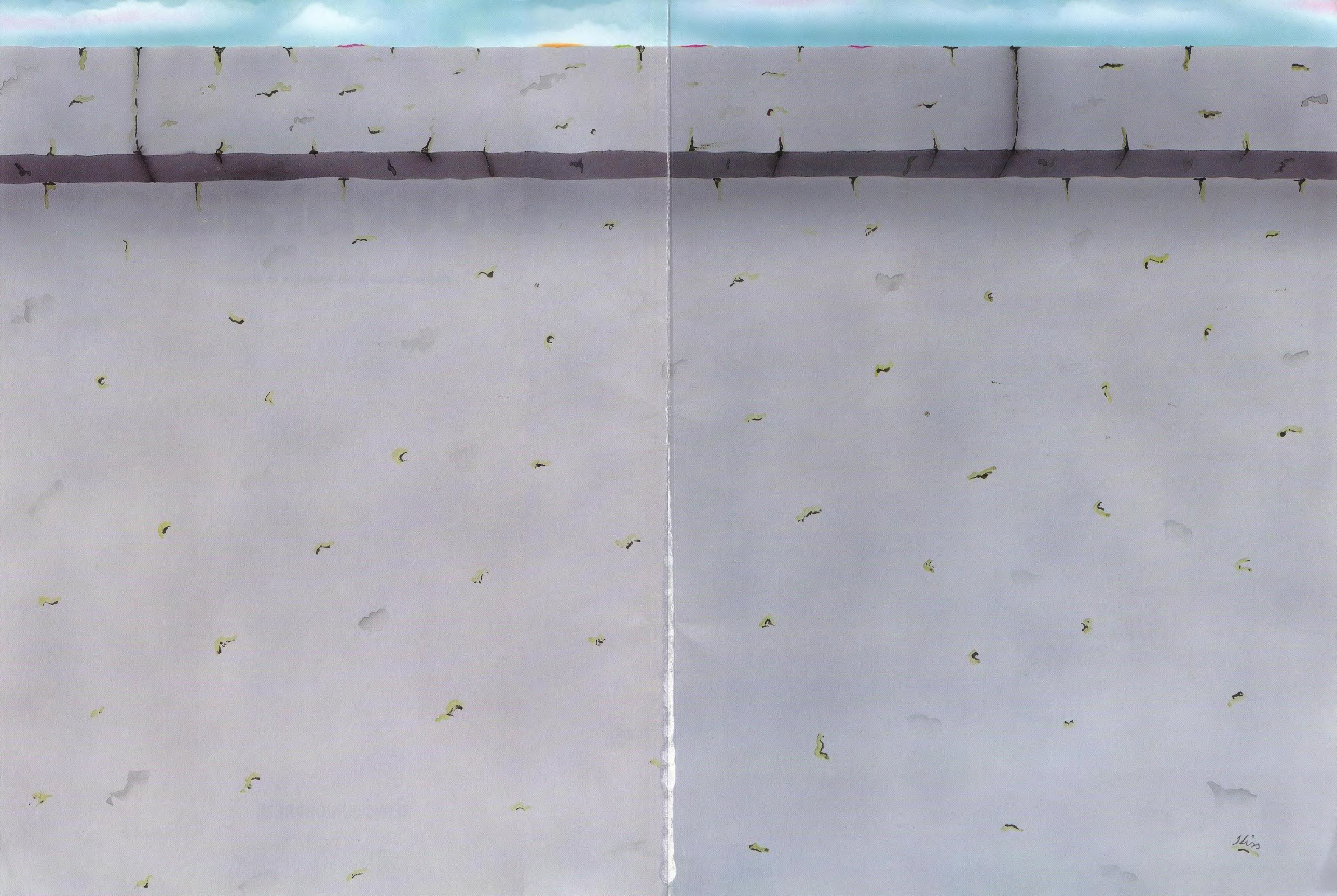
Miss

INHOUD

ILONA KISS 2
PIERRE CHRISTIN
De oude mannen met de zwarte hoeden 6
BILL SIENKIEWICZ 11
MATTHIAS SCHULTHEISS. Die lui daar! 15
MAX CABANES 20
BANE KERAC. Requiem voor de slachtoffers 22
JACQUES TARDI 26
MIGUELANXO PRADO. Collage van een opgave 28
FRANÇOIS BOUCQ 32
LOTHAR DRÄGER/ZONIC. Wandlitz 34
FRANÇOIS THOMAS 38
MARCIEJ PAROWSKI/BOGUSLAW POLCH
Ondergang der afgoden 42
JEAN-CLAUDE MÉZIÈRES 46
MILO MANARA 48
DIMITRI SAVITSKI/JEAN-LOUIS FLOCH
Moskou, gisteren, morgen 52
DANIEL TORRES. De blauwe planeet 54
NEIL GAIMAN/DAVE McKEAN. Vier muren 58
ZELJKO PAHEK. De grote scheur 60
VICTOR MORA/ANNIE GOETZINGER
Alleen in het oosten? 66
DAVE GIBBONS. De 'Boss' 68
MOEBIUS 72
ANDRÉ JUILLARD. Muren 73
ENKI BILAL 77
BIOGRAFIEËN 78

De oude mannen mo

Er was het werkelijke socialisme. En ook het beeld daarvan, onscheidbaar van zijn werkelijkheid. Mannen met zwarte hoeden, in zwarte jassen, met duistere gezichten, met duistere ideeën, zelfs al waren ze ook met rode sterren versierd in een poging er iets vrolijks van te maken.
Je zag ze uit de verte, die mannen, in een rij opgesteld achter de hoge muur van een tribune van het centrale comité, de hoge muur van een podium in de open lucht, de hoge muur van een officieel balkon...

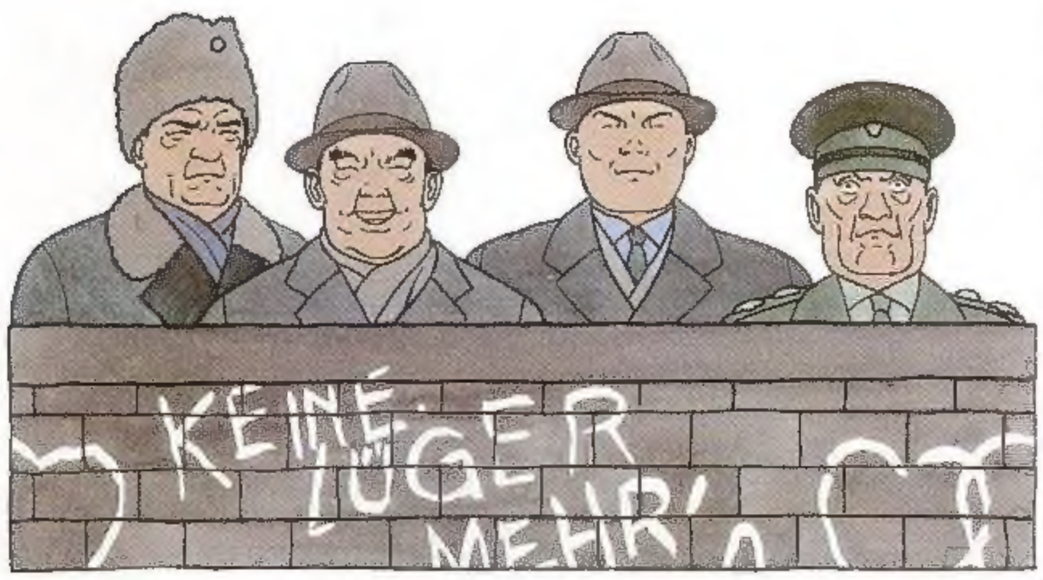

Want er was ook, altijd en overal, een muur. De Muur. De Echte Muur natuurlijk, die van Berlijn. Maar eveneens andere muren, overal elders. Die feitelijke muren waarachter de realiteit van de macht en de villa's van de machtigen schuilgingen. De verborgen muren als stippellijnen, die de gebieden van de goelag en de enclaves van de geheime politie markeerden. En tenslotte de ontastbare maar nog onneembaardere muren, waarachter de denkbeelden van de oude "jeugd van de wereld", die het kommunisme had willen belichamen, onafwendbaar verstarden in sombere seniliteit.

Beelden zijn gevallen. Andere zijn bezig te ontstaan. Makers van beelden kunnen, moeten, bijdragen aan deze transformatie, aan deze noodzakelijke vernieuwing van onze voorraad voorstellingen.

Kortom, evenveel beelden als werkelijkheden. Van het stalinisme zal, als men de individuele ervaringen van zijn historische wreedheid biina vergeten zal zijn, een estetiek overblijven, een ritueel, objekten waarvan

et de zwarte hoeden

je je kunt voorstellen dat ze door hun eenvoudige lompheid een soort nostalgie opwekken.
Er zullen verzamelaars van beelden van deze periode komen, zo goed als er handelaren in ikonen en in nazi-emblemen zijn.

Muren vertonen barsten

Want plotseling zijn de rijen mannen en hun muren barsten gaan vertonen als een legpuzzel die je schudt; is de een na de ander gaan wankelen als in een kegelspel. Niet onder het gedonder van zware wapens of onder de schok van andere zegevierende ideologieën. Maar onder de tegelijkertijd zo lichte en zo onweerstaanbare druk van degenen die zij beschouwden als de zwaksten of de meest onverantwoordelijken.
Een oude vermoeide geleerde die net uit ballingschap is teruggekeerd.
Jonge mensen in hun piepkleine auto's die bij de grenzen staan te knetteren. Een vroegere turnkoningin die stilletjes overloopt... Dat was nog slechts het begin. Want daarna, oh daarna, hebben we dingen gezien die nog nooit te zien waren geweest!
Een cellist voor de Muur! Dichters die bevelen geven aan hun bewakers achter andere muren!

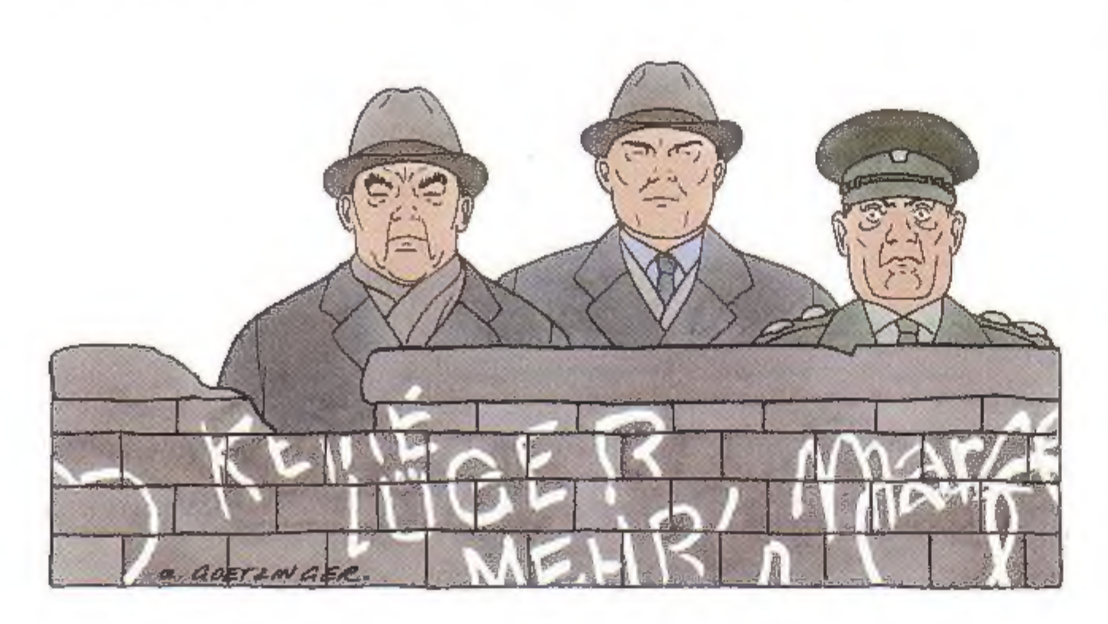

Grijze professoren die bovenop de muren van de officiële balkons verschijnen! Journalisten die de dag tevoren nog vastzaten onder de muur van de starre taal komen met wereldprimeurs! En zelfs een schrijver die nog maar nauwelijks de gevangenismuren achter zich heeft gelaten en wordt uitgeroepen tot president van de republiek! Het zijn de feiten, zeker. Maar vooral nog nooit geziene beelden, beelden van dichtbij, door elkaar schuivend bijna zonder kader, die niets heel laten van de stereotiepe, verre, rituele visuele orde van de vroegere steeds terugkerende ceremonieën.

Maar er is iets eigenaardigs: terwijl de gezichten van literatoren, musici en intellektuelen in hoog tempo die van de mannen met de zwarte hoeden vervangen, zijn er weinig of geen grafische kunstenaars in deze zowel uiteenlopende als beeldenstormende stoet.
En als je erover nadenkt, is er zelfs sprake van de vernietiging van de oude iconografie zonder dat deze vervangen wordt: het zwarte gat in het midden van de Roemeense vlag vertegenwoordigt de maximale (niet)illustratie van dit visuele en misschien teoretische zwarte gat van de gebeurtenissen.

Rode sterren verbleken

De aftocht van de beelden houdt overigens hiermee niet op, overal gebeurt hetzelfde: de arme verbleekte rode sterren, de rituele proletarische

De oude mannen met de zwarte hoeden

spandoeken, de geïdealiseerde portretten van de leiders, de absurd geretoucheerde foto's, en binnenkort de standbeelden, loodzwaar van gietijzer en symboliek; kortom de voorwerpen van de marxistische cultus die plotseling ontdaan zijn van hun heilige inhoud verdwijnen als door een wonder, of liever gezegd door handig gegoochel.

Zelfs de tegen-beelden uit protest tegen de officiële beelden zijn gedoemd te worden vernietigd, te worden verbrokkeld, zoals de graffiti van de Muur.

En waar worden ze door vervangen, deze verdwenen beelden? Door de naaktheid van de televisiebeelden die van dag tot dag een tot op het bot blootgelegde wereld onthullen, onbekende gezichten in grote close-ups, even rechtstreeks als vergankelijk, gebeurtenissen die al achterhaald zijn als ze getoond worden.

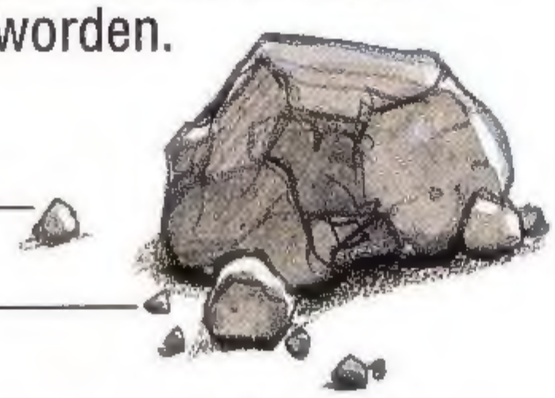

Beelden vallen

Vandaar dit boek. Beelden zijn gevallen. Andere zijn bezig te ontstaan. Makers van beelden kunnen, moeten, bijdragen aan deze transformatie, aan deze noodzakelijke vernieuwing van onze voorraad voorstellingen. En voor de eerste maal kunnen zij dit doen zonder dat hun blik wordt tegengehouden door muren, door De Muur.
Voor de eerste keer treffen kunstenaars van beide zijden van De Muur, en van andere plekken waar soms ook muren zijn, elkaar, om in beelden verslag te doen van de verandering en de val van een van de grote beelden van de twintigste eeuw: de voorstelling van een mogelijke ideale samenleving.

Want bij de scenarioschrijvers die wegen bewandelen die even divers zijn als die van de tekenaars uit een twaalftal landen die aan dit boek hebben meegewerkt, voel je heel goed de ragfijne beelden die zich beginnen af te tekenen achter de feitelijke en soms hol triomfantelijke banaliteit van de televisiebeelden. Sinds het Tien-an-men plein kunnen de televisiestations over de hele wereld er zichtbaar maar niet over uit - het moet gezegd worden - dat ze in staat zijn rechtstreeks dergelijke beelden uit te zenden. Maar ze hebben vaak ook enigszins de neiging om zich al te makkelijk tevreden te stellen met technische stunts, die ze een beetje al te snel gelijkstellen aan heroïsche daden, makkelijk gemanipuleerde clichés waarmee ze zich ontslaan van elke zorgvuldige afweging.

Dit terwijl, als je goed kijkt, lang kijkt, er achter het licht schaduw verschijnt; achter de opluchting de bezorgdheid; achter het goede geweten de twijfel. Natuurlijk is er de oprechte vreugde over de bevrijding vandaag van miljoenen individuen.

Maar is er niet net zoveel leedvermaak, waarbij men geniet van de ontkenning en afwijzing van dat wat per slot van rekening gisteren de hoop was van miljoenen mensen?

Zeker, het valse idealisme dat even inhoudsloos is als de bananen van het "reële socialisme" is weggevaagd. Maar zal het niet eenvoudigweg vervangen worden door het middelmatige liberale materialisme van de diepvries-overvloed?

Essentiële beelden

Muren die vallen, mannen met zwarte hoeden die zich terugtrekken, voorwerpen die veranderen... Wie zouden beter voelbaar kunnen maken hoe dit alles ons raakt dan grote tekenaars? Wie kan essentiële beelden laten opbruisen achter die al te vanzelfsprekende beelden van de televisie, die ritme hebben gebracht in de revolutionaire gebeurtenissen in Oost-Europa?

Want een tekening, of het nu een illustratie of een striptekening is, is het tegenovergestelde van een objektief van een camera. Een tekening is noodzakelijkerwijs subjektief. De stijl onthult evenveel dingen door de aard van de lijnvoering, van de kompositie, van de kleur, als door het afgebeelde onderwerp of de duidelijke boodschap die er in kan zitten.

Op een moment dat men getuige is - in lief en leed - van een terugkeer van het subjektieve in een deel van de geschiedenis en een deel van de wereld, die geacht worden door het objektieve geregeerd te worden, is het goed dat er subjektieve verhalen en beelden zijn gemaakt, die soms bewogen, dan weer bezorgd en soms ironisch zijn.

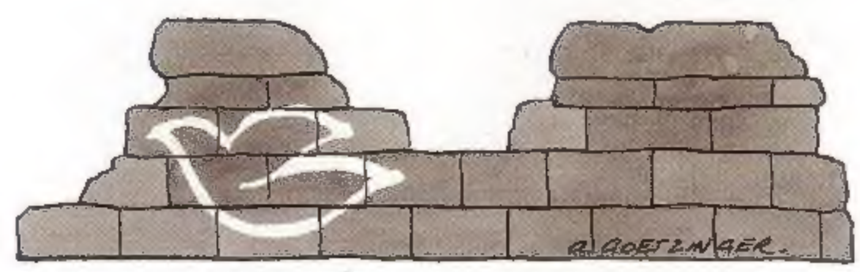

Laten ze ertoe mogen bijdragen dat er niet snel nieuwe muren worden opgericht, ook al zouden die van kunststof en vrolijk beschilderd zijn, en dat nieuwe mannen met zwarte ideeën zich daar niet achter verbergen, ook al zijn ze gekleed in de sprankelende kleren van de moderne tijd.

Pierre Christin

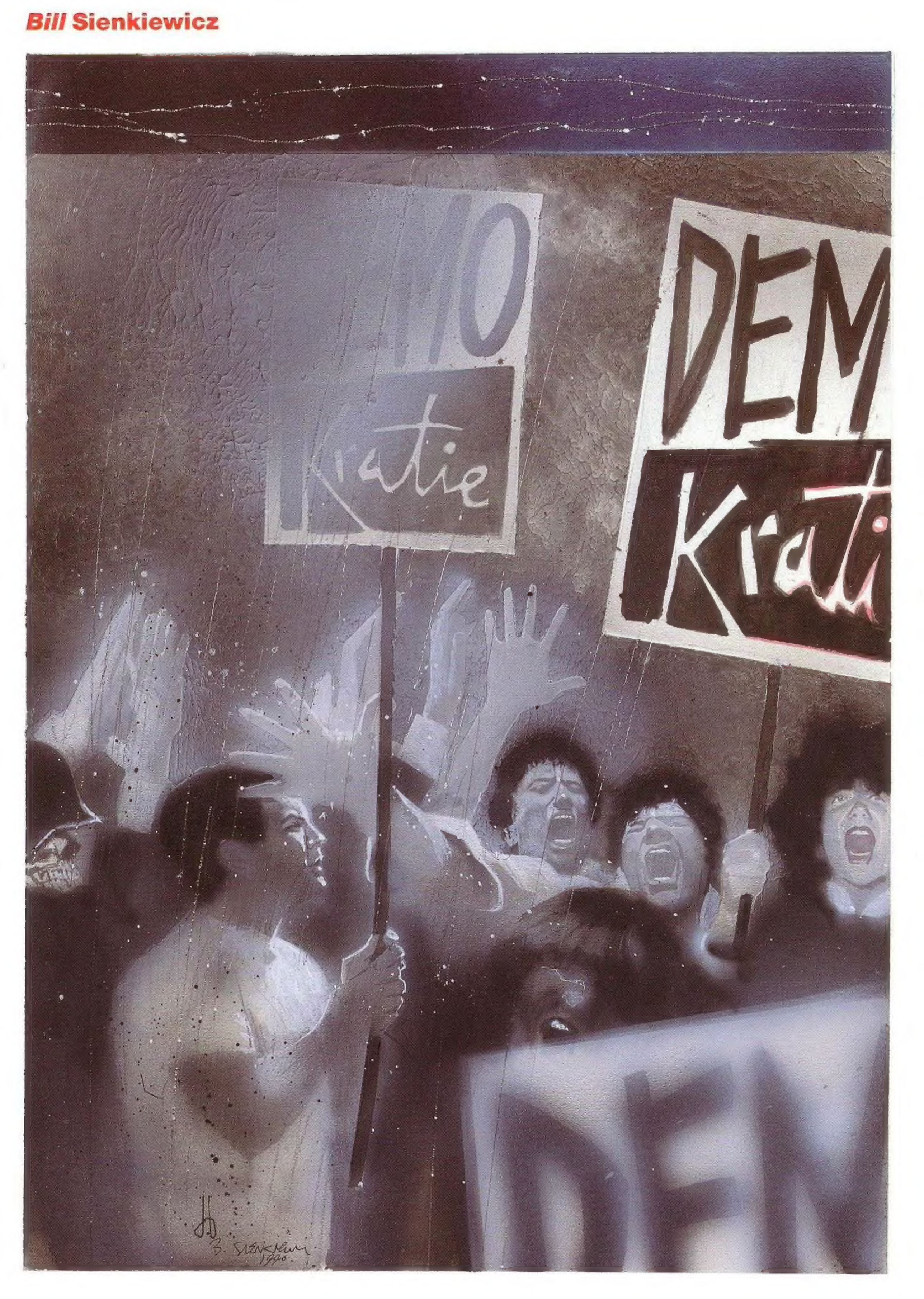
DEM
Kratie
DEM

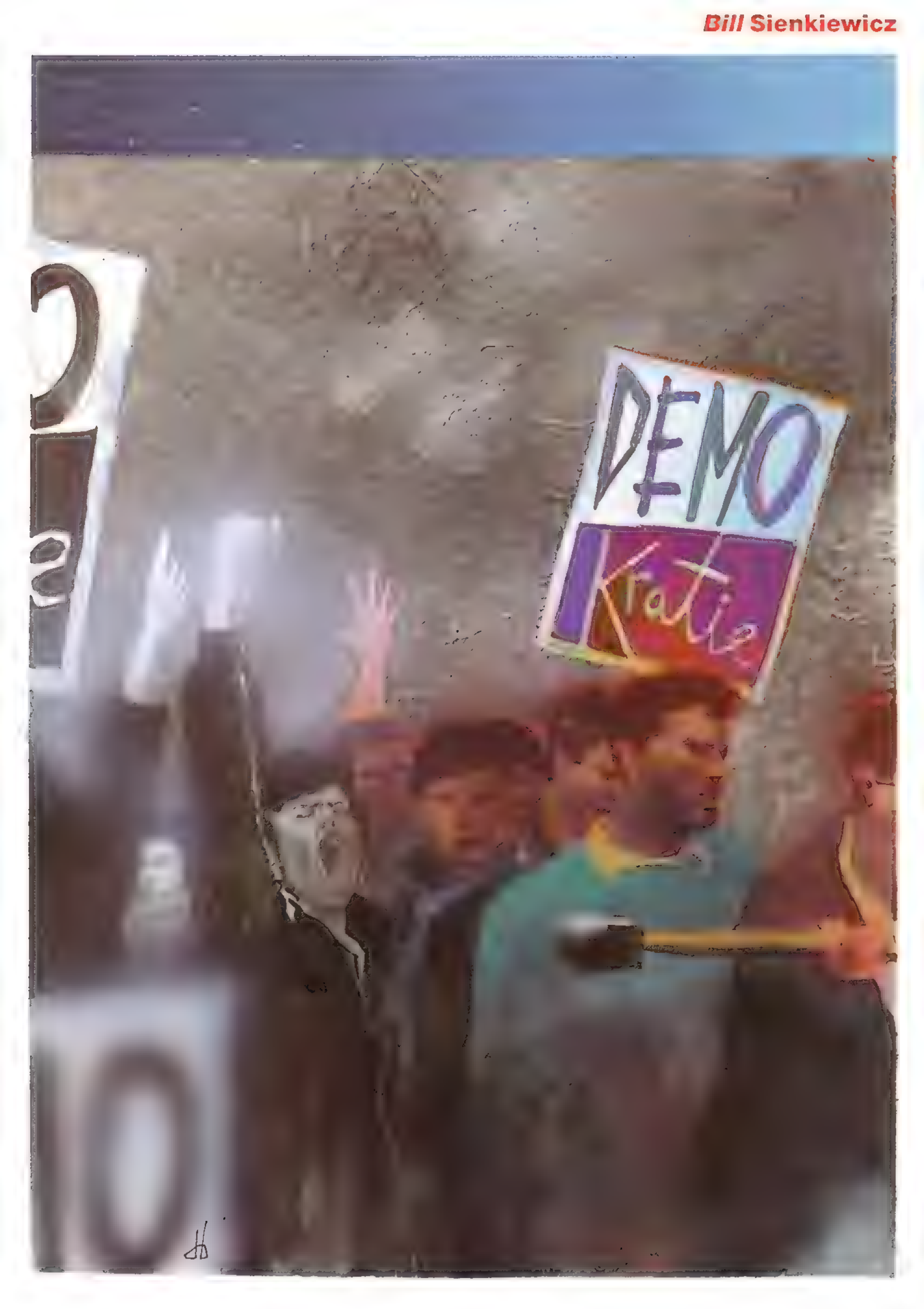
DEMO
Katie

KIJK TOCH EENS HOE BLIJ DIE ARME MENSEN ZIJN. WAT HEBBEN DIE 'N HOOP DOORGEMAAKT! ZE HADDEN DAAR AAN DE OVERKANT HELEMAAL NIKS. HEB JE DAT OP HET JOURNAAL GEZIEN? ZELFS HUN HUIZEN ZIJN VERVALLEN!
NOU, GAAT 'T BIJ HEN ECHT WEL ZO ROTTIG? ZE DANSEN TOCH MAAR MOOI OM DE MUUR HEEN. IK ZOU ME VOORLOPIG MAAR OP DE VLAKTE HOUDEN!
LOGISCH TOCH... ALS JE DE HELE TIJD OPGESLOTEN ZIT, EN DAN IS INEENS DE MUUR WEG... NOU, IK ZOU OOK GAAN DANSEN, HOOR...
IK WAS DAAR AL LANG WEG GEWEEST. HUP, ONDER HET HEK DOOR. DIE LUI DIE NU PAS KOMEN, DAAR ZIT NIKS ACHTER. DIE WILLEN ALLEEN MAAR LOL MAKEN EN EEN MAKKELIJK LEVENTJE LEIDEN!
EN WAT WIL JIJ DAN? WAARVOOR LEEF JIJ DAN? JIJ MET JE "HUP ONDER HET HEK DOOR". DAT MOET IK NOG ZIEN. JIJ ZOU DAAR ALLEEN MAAR OVER GEPRAAT HEBBEN, EN ANDERS NIKS!
NOU, IK ZOU IN IEDER GEVAL NIET ZO RONDSPRINGEN. ALSOF ER GEEN ANDERE PROBLEMEN BESTAAN. DAT IS NET ALS MET DIE ZWARTEN. DIE HEBBEN HET ZOGENAAMD OOK ZO SLECHT, MAAR ALS JE ZE OP DE TELEVISIE ZIET, STAAN ZE ALTIJD TE LACHEN EN TE DANSEN! VERTEL MIJ WAT!
DAT IS TOCH HEEL WAT ANDERS. DAT IS HUN MENTALITEIT. MAAR DIT ZIJN MENSEN, NET ALS WIJ. DAT ZIJN TOCH DUITSERS!
DUITSERS!... DIE VERONTREINIGEN HET HELE MILIEU MET HUN TRABI'S, EN DAN MOETEN WIJ KATALYSATOREN OP ONZE AUTO'S ZETTEN. LET MAAR OP HOE ZE DE KONKURRENTIE OP DE ARBEIDSMARKT ZULLEN GAAN OPSCHROEVEN...
HOE KUN JE DAT NOU ZEGGEN? IK VIND DAT ZIJ EVENVEEL RECHT OP WERK HEBBEN ALS WIJ. MAAR JIJ HEBT MAKKELIJK PRATEN, JOU ONTBREEKT HET NERGENS AAN... ZAKENREISJES, AUTO'S... MAAR ZIJ, ZIJ HEBBEN DAT NOOIT GEHAD. ALLEEN MAAR ELLENDE. ALS DIEREN ZATEN ZE OPGESLOTEN. NET ALS IN 'N KONCENTRATIEKAMP. DIE LEIDERS DAAR ZIJN NIKS BETER DAN DE NAZI'S. DIE HEBBEN ALLES IN HUN EIGEN ZAK GESTOKEN, EN HET VOLK LEED HONGER. LOGISCH TOCH, DAT ZE WEGGAAN.

IK MOET NOG 'NS ZIEN WAT JE ZEGT, ALS JE VANWEGE DIE LUI VAN DE OVERKANT GEEN WERK MEER KRIJGT. WAAR KOOP JIJ DAN JE DURE SPULLEN VAN?
KUN JE DAN HELEMAAL NIET BLIJ VOOR ZE ZIJN? DAT ZE EINDELIJK VRIJKOMEN? VERPLAATS JE NOU EENS IN HUN POSITIE ... EINDELIJK BEN JE VRIJ EN KUN JE GAAN EN STAAN WAAR JE WILT.
NOU EN? WAT HEB JE DAAR AAN? ... VRIJHEID, LAAT ME NIET LACHEN. KAN IK DAN NAAR RUSLAND, WANNEER IK WIL? NEE, ZIE JE WEL, VRIJHEID IS ALLEEN MAAR EEN WOORD!
JE BEGRIJPT ER NIKS VAN ... IK WIL OOK WEL REIZEN, WAAR IK HEEN WIL. MEZELF ONTPLOOIEN, KUNNEN DOEN WAAR IK ZIN IN HEB.
HOE BEDOEL JE, DOEN WAAR JE ZIN IN HEBT? JE KRIJGT VAN MIJ TOCH ALLES WAT JE NODIG HEBT. OF HEB JE NIET GENOEG MEER AAN MIJN HUIS IN ITALIË? WAT WIL JE DAN? ZOMAAR EEN BEETJE RONDWIPPEN, OF ZO? HEB JE AAN MIJ NIET MEER GENOEG?
IK WIL NIET ZO MAAR RONDWIPPEN. IK PROBEER JE UIT TE LEGGEN DAT IK HUN VERLANGEN NAAR VRIJHEID BEGRIJP!
VERLANGEN NAAR VRIJHEID! NEE, NOU WORDT-IE MOOI ... ALS ZE NET ZO HARD GEWERKT HADDEN ALS WIJ, ZOU 'T BIJ HEN OOK GOED GAAN, EN DAN WAS HET TOEN HELEMAAL NIET NODIG GEWEEST OM DIE MUUR TE BOUWEN. THOMAS HEEFT ME VERTELD DAT ZIJN FIRMA DERTIG VAN DIE LUI WEER HEEFT ONTSLAGEN, OMDAT ZE GEWOON NIET WILLEN WERKEN. VAN 'N BEETJE INSPANNING HEBBEN ZE DAAR NOOIT GEHOORD!
MERK JE ZELF NIET, HOE STUITEND JE BENT? JE BEGRIJPT HELEMAAL NIET WAT DAAR GEBEURT. IK HEB TRANEN IN MIJN OGEN, EN JIJ ... DAT ZIJN ONZE BROEDERS DAAR, MET HOOP EN DROMEN NET ALS WIJ. EN ZE HEBBEN DAAR EVENVEEL RECHT OP ALS ALLE ANDERE MENSEN!

IK HEB HELEMAAL NIKS TEGEN ZE, ALS ZE ZICH AANPASSEN. MAAR KRIJGEN WIJ VAN DAT SOORT CADEAUTJES? KRIJG IK 100 MARK, ALS IK HET HIER NIET LEUK MEER VIND? HET ZIT ME DWARS DAT DIE LUI DAAR DENKEN DAT HIER ALLES MAAR VOOR HET OPSCHEPPEN LIGT. HIER WORD JE ONTSLAGEN, ALS JE JE BEST NIET DOET. EN ALS JE DE HUUR NIET BETAALT, VLIEG JE JE HUIS UIT!
MAAR WIJ HEBBEN TOCH GENOEG VOOR IEDEREEN. AAN WAT VOOR WAANZIN ZE HIER HUN GELD SOMS UITGEVEN!
GELD KUN JE NOOIT GENOEG HEBBEN. EN DAAROM LEVEN WIJ IN 'N DEMOKRATIE, OM TE KUNNEN DOEN WAT WE WILLEN. EN ALS WIJ MET ONS GELD ONZE REET WILLEN AFVEGEN...
DAAR ZULLEN ZE WEL NIET SPECIAAL VOOR KOMEN!
NEE, ALLEEN OM HIER HUN WELKOMSTPREMIE OVER DE BALK TE GOOIEN!
DIE 100 MARK GEEF JIJ IN ÉÉN AVOND UIT!
MAAR IK HEB DAAR VOOR GEWERKT, VERGEET DAT NIET!
DAT DOEN ZIJ OOK, ALS ZE EENMAAL HIER ZIJN.
DAN KUNNEN ZE OOK 'N HOOP VAN ONS LEREN. DIE THATCHER EN DIE MITTERRAND HEBBEN WE AL KLEINGEKREGEN. EN DIE JAPPEN VEGEN WE OOK NOG WEG WAT DACHT JE, ALS WE...
MIJN GOD, DAAR GAAT HET TOCH NIET OM. ZE ZIJN VRIJ, EINDELIJK VRIJ, NET ALS JIJ EN IK. SNAP JE DAN HELEMAAL NIET WAT DAT BETEKENT? ZELFS ALS JE DIE VERDOMDE AUTO VAN JE ZOU MOETEN OPGEVEN, DAN NOG HEBBEN ZIJ DAAR RECHT OP...

HOUD ER OVER OP, IK KRIJG DE ZENUWEN VAN JE SENTIMENTELE GEDOE. JIJ HEBT GEEN ENKEL GEVOEL VOOR POLITIEKE SAMENHANG. GA LIEVER NOG EEN FLES CHAMPAGNE UIT DE KOELKAST HALEN!
IK HOEF GEEN CHAMPAGNE MEER!
HAAL 'M TOCH MAAR.
EN WAAROM DAN WEL, MENEER?
OMDAT JIJ DE VRIJHEID OM TE KUNNEN DRINKEN TE DANKEN HEBT AAN MIJN GELD.
HIER HEB JE JE VRIJHEID!

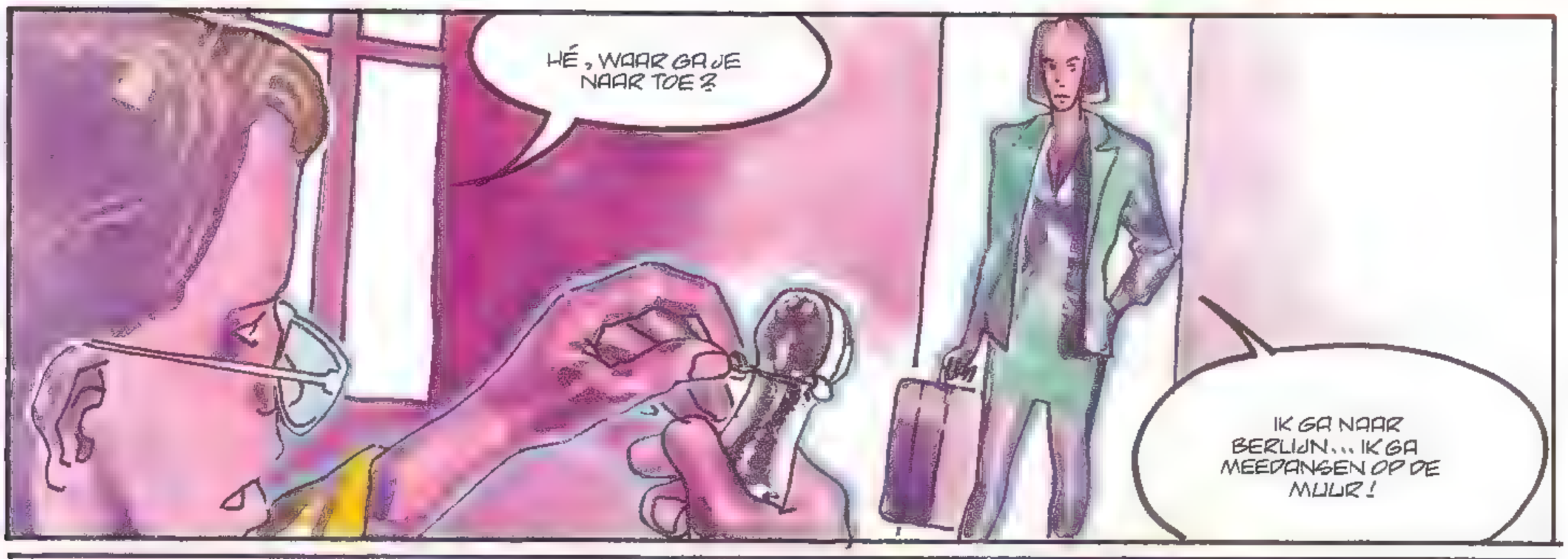
HÉ, WAAR GA JE NAAR TOE?
IK GA NAAR BERLIJN... IK GA MEEDANSEN OP DE MUUR!

SHIT, JE KUNT ER NIET ZOMAAR VANDOOR GAAN! JE BENT VAN MIJ! ZONDER MIJ KUN JIJ HELEMAAL NIET LEVEN!

OP 22 DECEMBER 1989 WERD DE BRANDENBURGER TOR OPENGESTELD. DE TIJD VAN ONVRIJHEID WAS VOORBIJ.

Cabrera

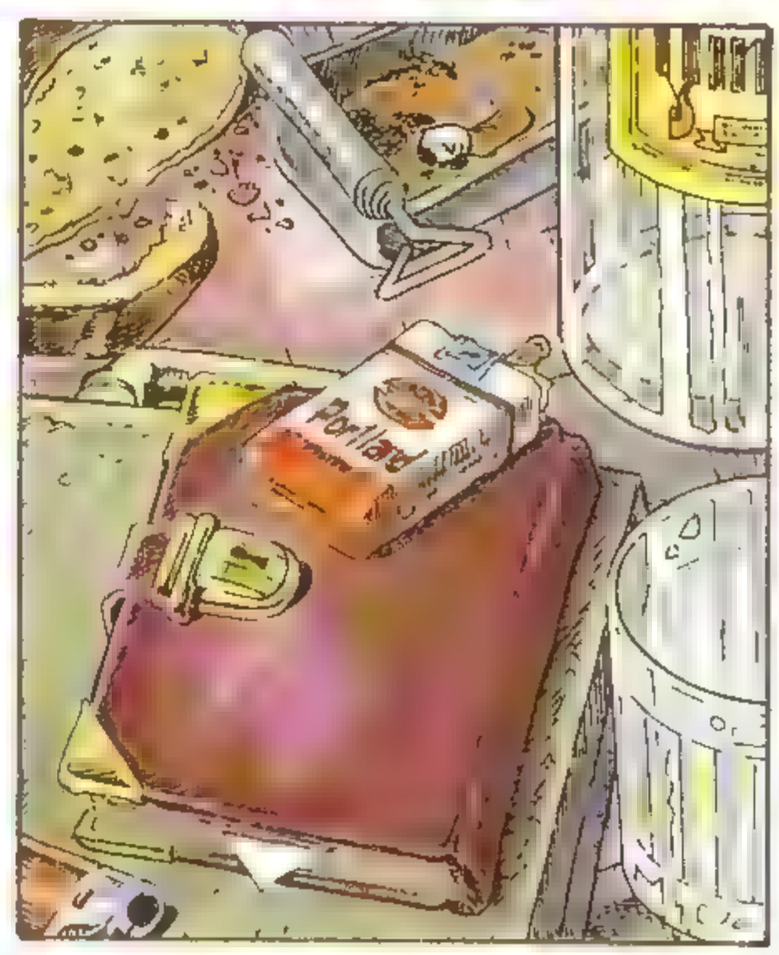

REQUIEM VOOR DE SLACHTOFFERS

1969.
RTATTATRTRR
BANG
BANG
EAURAEEEE

1976.

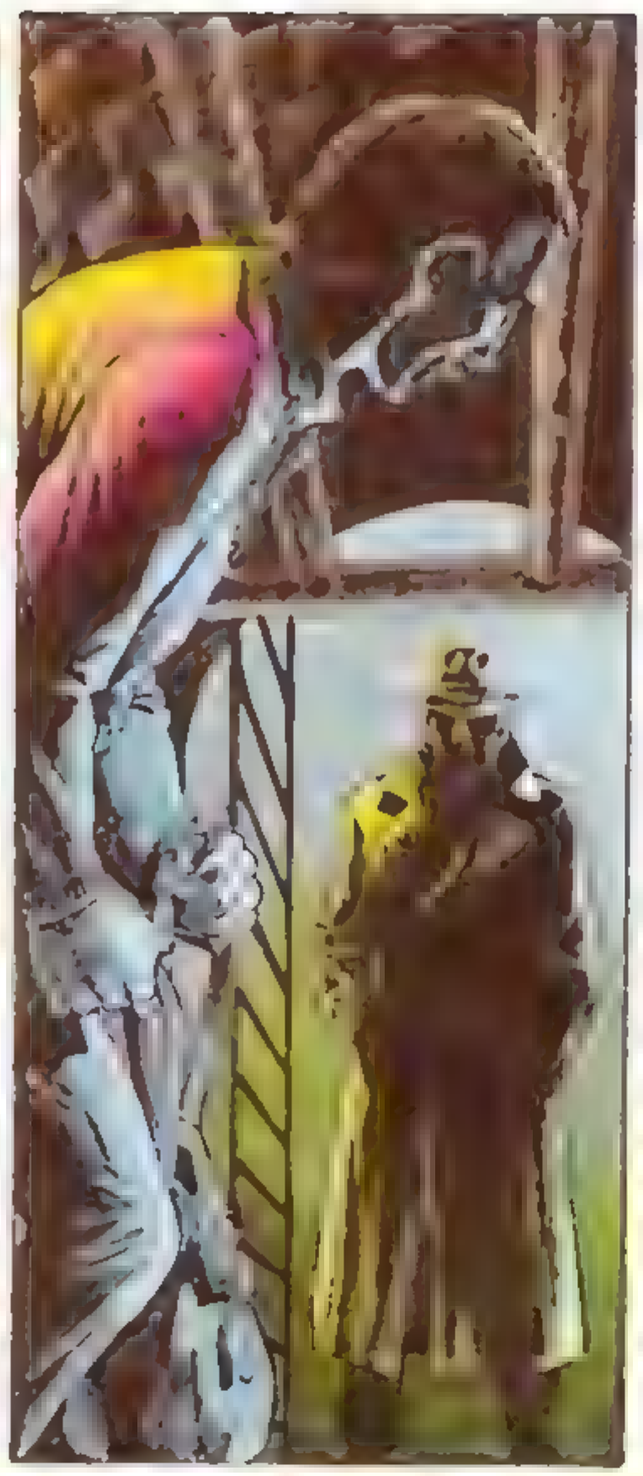

BANG

BANG

BANG

1982.

BANG
BANG

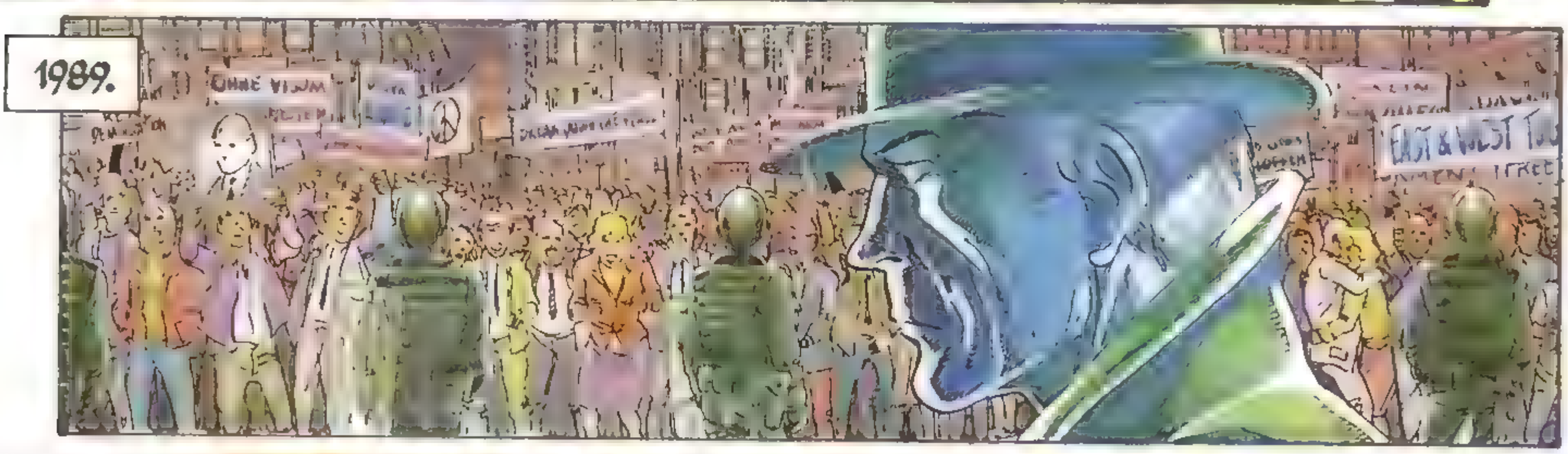
1989.

" ..en we zien nu Trabi's en Porches naast elkaar, op de hele autobahn" ...
ZWARTE KOFFIE, ZOALS GEWOONLIJK ?
NEE, VANDAAG NIET WHISKY !
DAT IS ER VOORTAAN GENOEG, HÈ ?

Jacques Tardi

Het schemert. Het park heeft een trieste en melancholieke sfeer gekregen. Een paar, hun silhouetten al vervaagd in het late licht, wandelt langzaam. Het is koud. Heel koud.
- We hebben 't er al vaak over gehad, Hans: als allen die willen dat dit land verandert, er voor kiezen te vertrekken, hoe kan die verandering dan tot stand komen?
- Een historische vergissing en een handige politieke regeling hebben deze kunstmatige scheiding tot stand gebracht, Anna. Aan de andere kant van de muur is ook dit land. En naar het schijnt, is het leven veel aangenamer aan die andere kant. Laten we gaan, Anna, dit is een unieke kans!
- Ik kan niet, Hans. Vraag me dit niet. Ik heb altijd achter het kompromis gestaan om hier te blijven en te werken aan het bereiken van die veranderingen.
- Vraag jij me dan ook niet om af te zien van weggaan.
- Dat zal ik niet doen.
Er volgt een lange stilte, koud als deze Berlijnse schemering. De vrouw verbreekt de stilte en zegt:
- Misschien dat binnen enige tijd de dingen veranderen, misschien wij zelf ook, en dat we daarna weer bij elkaar kunnen komen.
- Ik zal op je wachten, Anna.

COLLAGE VAN EEN OPGAVE

Uittreksel uit een intern memo van het ministerie van Buitenlandse Zaken betreffende Anna Müller.
"(...) Serieus, ijverig en verantwoordelijk. Spreekt goed Frans, Engels, Italiaans en een beetje Spaans. Toont een zeker kritisch talent dat, mits goed geleid, tot interessante resultaten kan leiden. Samenvattend, ze zou de voorgestelde funktie efficiënt kunnen vervullen. (...)"

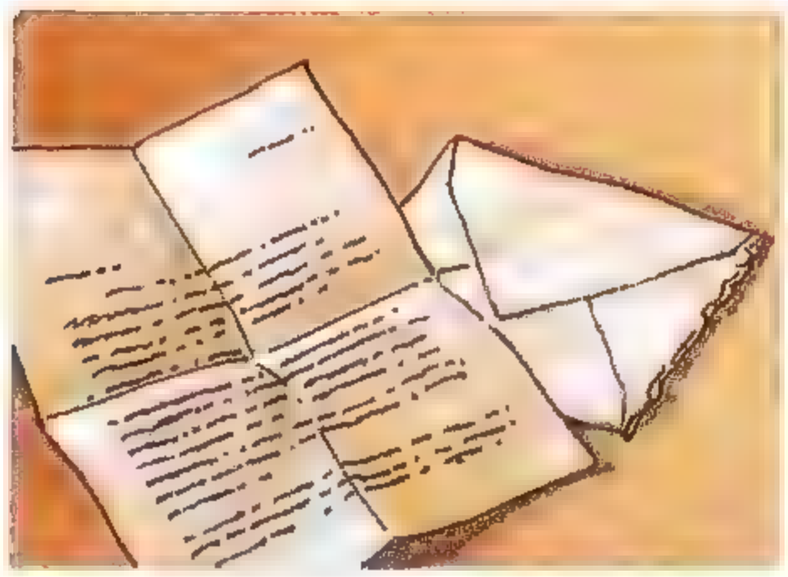

"Lieve Anna, ik weet niet wanneer je weer bericht van me kunt krijgen. Peter komt niet meer naar deze kant en daarom moeten we een nieuwe 'postbode' zoeken.
Elke dag begin ik je meer te missen. Met jouw opleiding zijn hier uitstekende mogelijkheden voor een baan.
Waarom heb je een gelukkiger leven afgewezen?
Waarom moeten we gescheiden zijn?
Geloof je niet dat dit een te hoge prijs is? (...)"

Misschien heeft Hans gelijk. Soms denk ik dat ik met hem had moeten meegaan. Ik geloof steeds minder in de mogelijkheden dat dit van binnen uit, vanuit het staatsapparaat zelf, veranderd kan worden. Hoe mijn positie en die van veel anderen ook mag zijn, uiteindelijk verstikt het verstarde vasthouden aan het oude alles.
- Ik weet wel, als ik de kans zou krijgen, zou ik de benen nemen naar de andere kant, zonder ook maar één moment te twijfelen.
- Omdat jij een gefrustreerde bourgeoise konsument bent, Helga.
Anna zegt dit laatste niet scherp en met een glimlach vol genegenheid. Helga glimlacht ook. *- De koffie aan de andere kant van de muur is oneindig veel beter,* antwoordt ze, terwijl ze haar kopje naar haar mond brengt.

Geschreven in een notitieboekje met gele kaft, eigendom van Anna Müller.
"Deze eenzaamheid begint ondraaglijk te worden. Waarom heb ik jou opgegeven, Hans? Wat heb ik een spijt!"

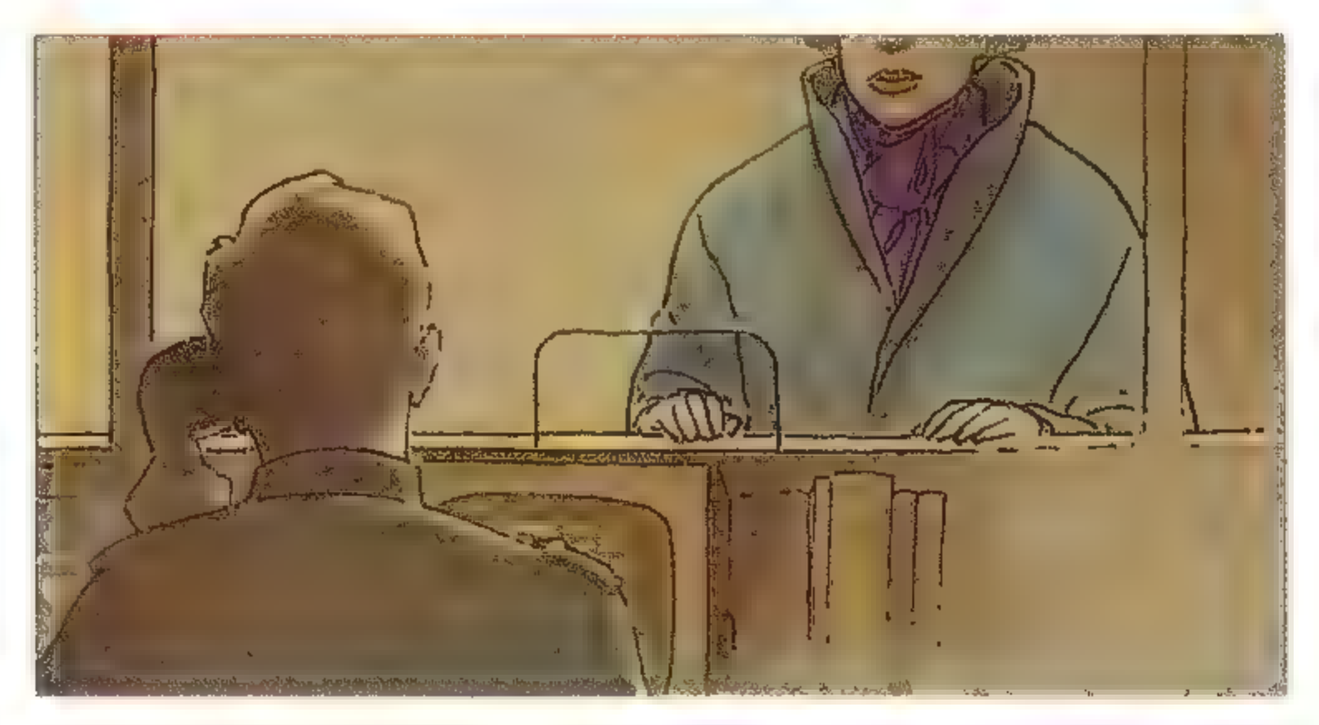

De politieman toetst de gegevens in. Na enkele sekonden verschijnt de naam op de lijst van 'nagetrokken personen' samen met een bericht van bevestiging.
Het visum lijkt niet vals, maar hij wantrouwt de nauwelijks beheerste nervositeit van de vrouw. Hij belt naar de centrale.

Uittreksel uit het vonnis van Anna Müller.
"(...) De verdachte misbruikte het vertrouwen dat in haar was gesteld door haar superieuren en door de staat, maakte ten eigen bate en voor illegale doeleinden gebruik van haar bevoegdheden als ambtenaar van het ministerie van Buitenlandse Zaken en verkreeg door bedrog officiële dokumenten met het voornemen het land te verlaten. Hoewel er op het moment van haar aanhouding geen andere dokumenten in haar bezit zijn aangetroffen dan de genoemde visa, houden wij rekening met de positie die zij bekleedde en met haar verantwoordelijkheden, evenals met de informatie waar zij toegang toe had, we beschouwen daarom de delikten die de verdachte heeft begaan als zijnde zeer ernstig. (...)"

Geschreven in het voornoemde notitieboekje met gele kaft.
"Ik zal niet meer naar je toe kunnen komen. Alles is ineengestort. Er rest me niets meer."

De bewaakster Vossler wist dat ze uiteindelijk in moeilijkheden zou komen. Maar niemand kon er aan ontkomen medelijden te voelen voor sommigen van de gedetineerden. Zoals voor Anna... De arme vrouw had nog geen nacht kunnen slapen sinds ze hier was gekomen. En ze wist waar het door kwam: de eindeloze beklemming van de stilstaande uren. Ze had haar een doosje slaapmiddelen gegeven, die zij zelf gebruikte.

Uit het rapport van mevrouw Kristina Hülshoff, direktrice van de gevangenis.
"(...)De gevangene werd onmiddellijk overgebracht naar de medische afdeling van de gevangenis, waar dokter Weinhaber, chef-arts, haar dood vaststelde ten gevolge van een overdosis kalmerende middelen. (...)"

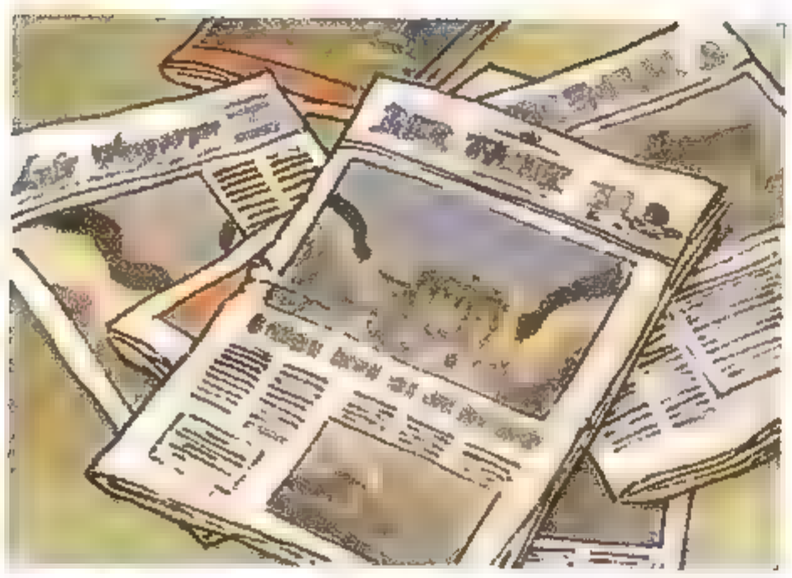

Uit een artikel in het dagblad 'Die Welt', gepubliceerd vijf dagen na de zelfmoord van Anna Müller.

"(...) Vandaag, negen november, heeft de opening van de grenzen tussen de twee Duitslanden, de tot gisteren als utopisch en ver weg beschouwde 'val van de Berlijnse muur', de Duitsers van beide zijden evenzeer verrast als de politieke kringen en informatiebronnen in de hele wereld. (...)

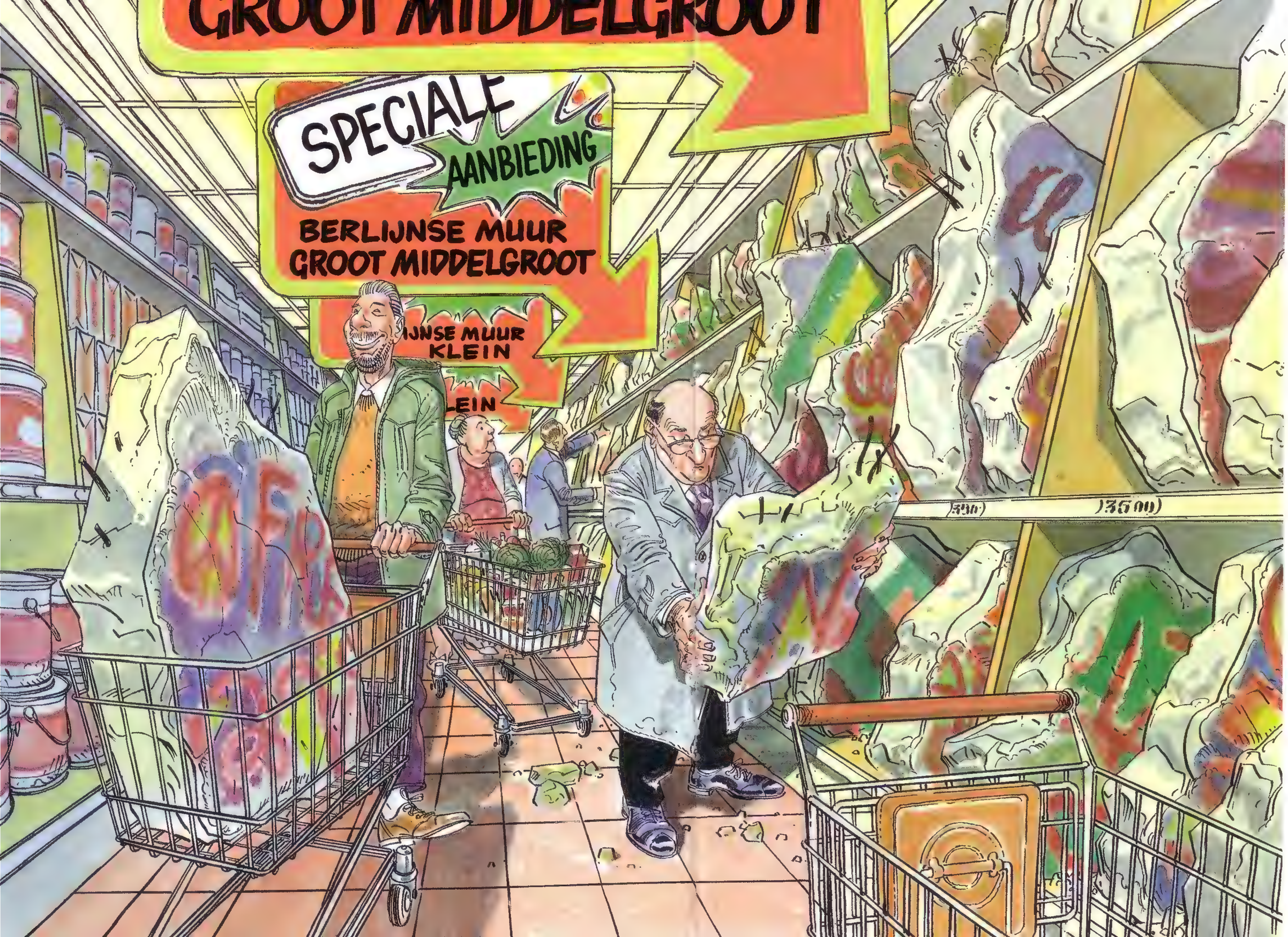
GROOT MIDDELGROOT
SPECIALE
AANBIEDING
BERLIJNSE MUUR
GROOT MIDDELGROOT
IJNSE MUUR
KLEIN
LEIN

Wanolik

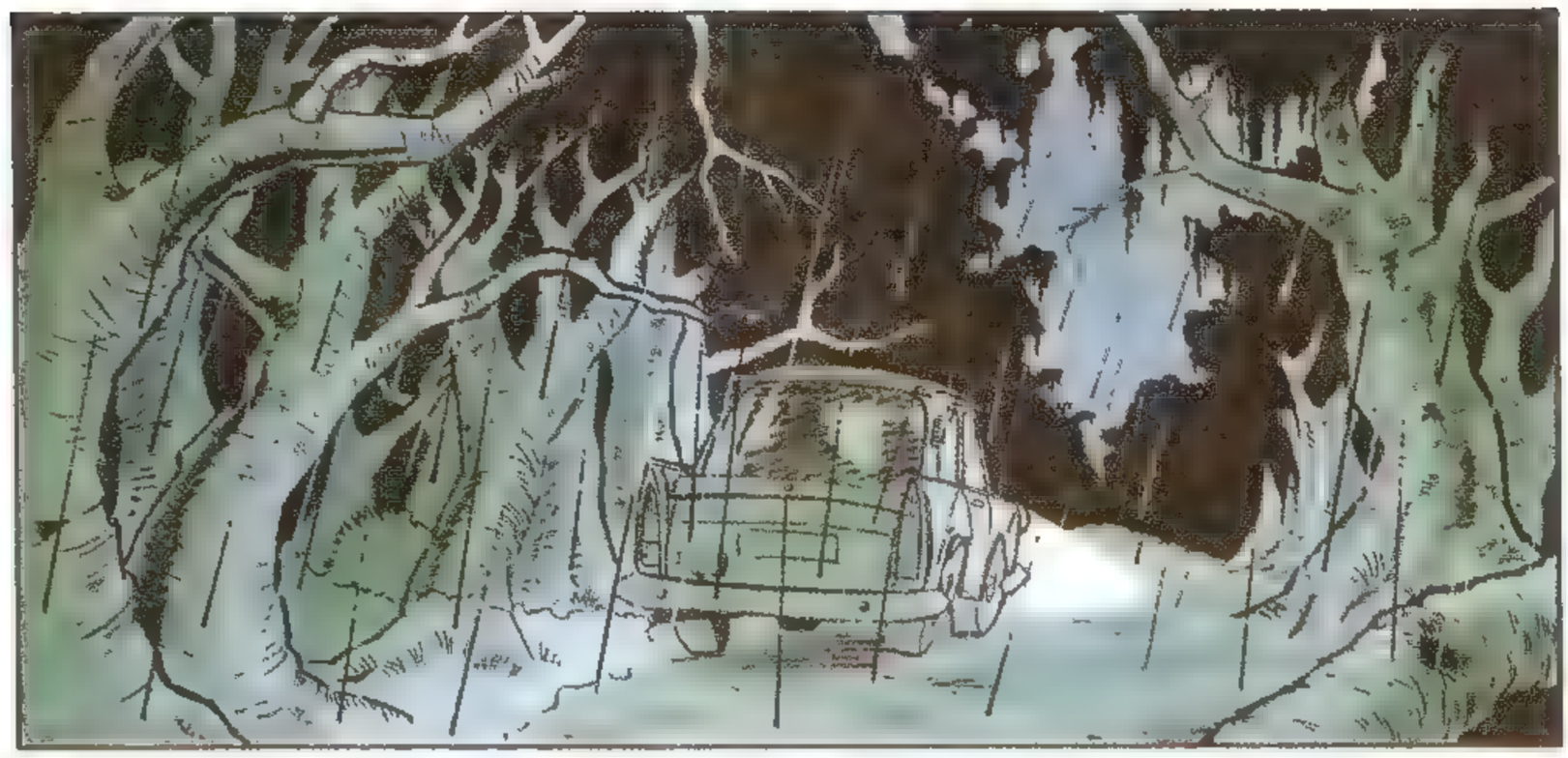

NIKS MEER TE ZIEN! EERST DAT ROTWEER, EN NU OOK NOG KAPOTTE RUITE-WISSERS!
RIJD WAT LANGZAMER, EGON!

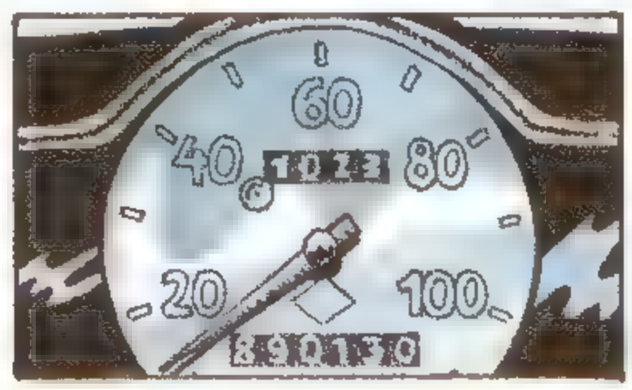
60
40
80
20
100

EN WE ZIJN OOK NOG VERKEERD GEREDEN...

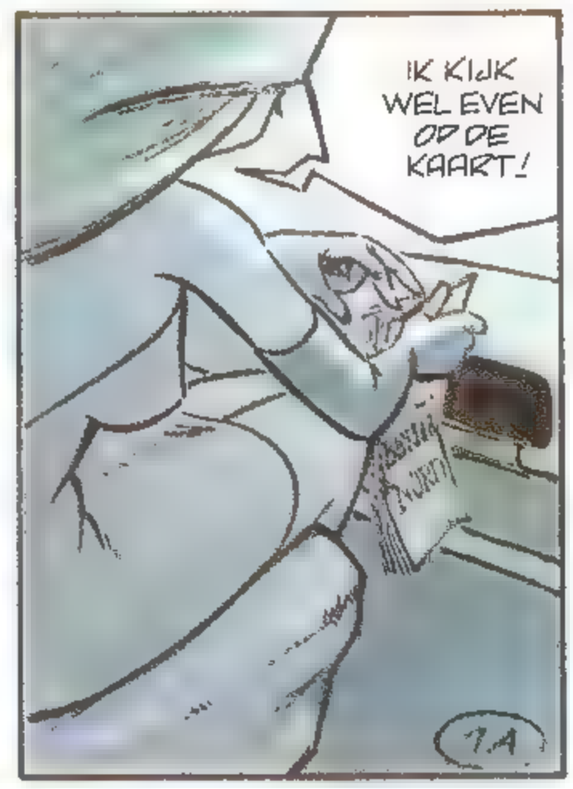
IK KIJK WEL EVEN OP DE KAART!
1A

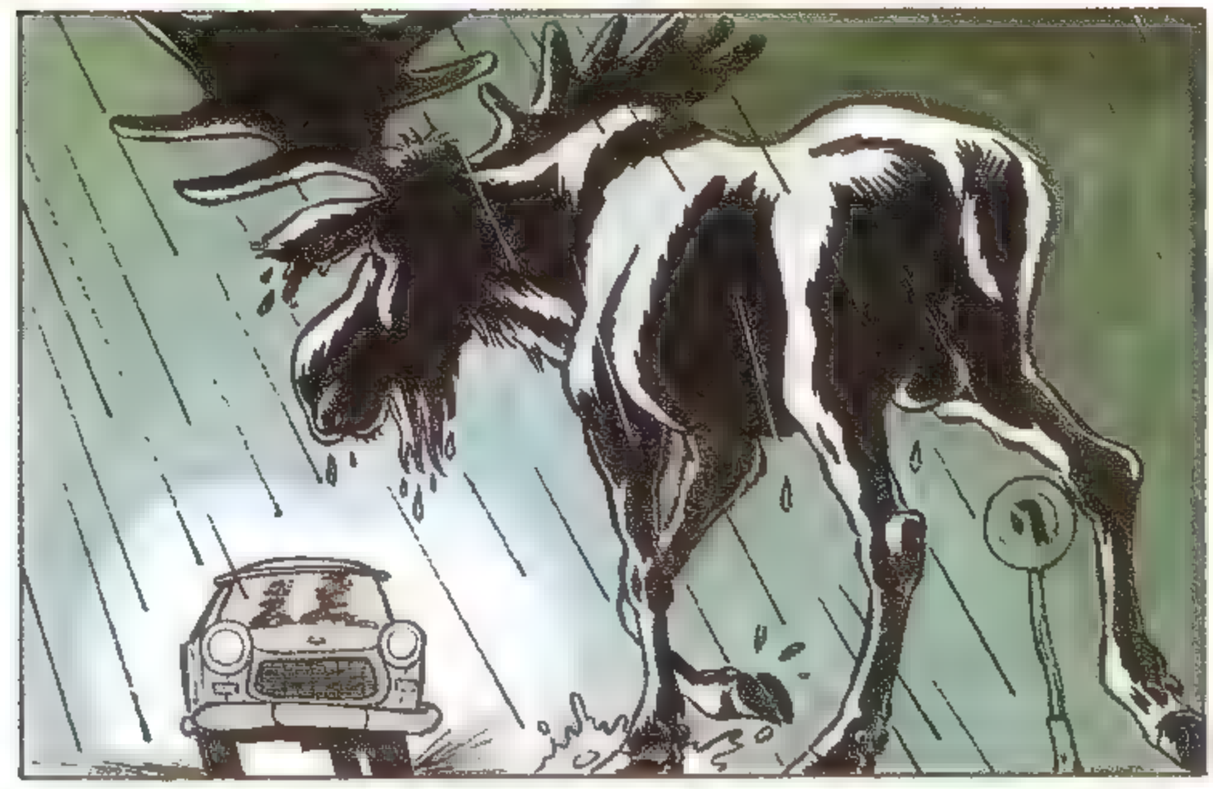

AAAAAH

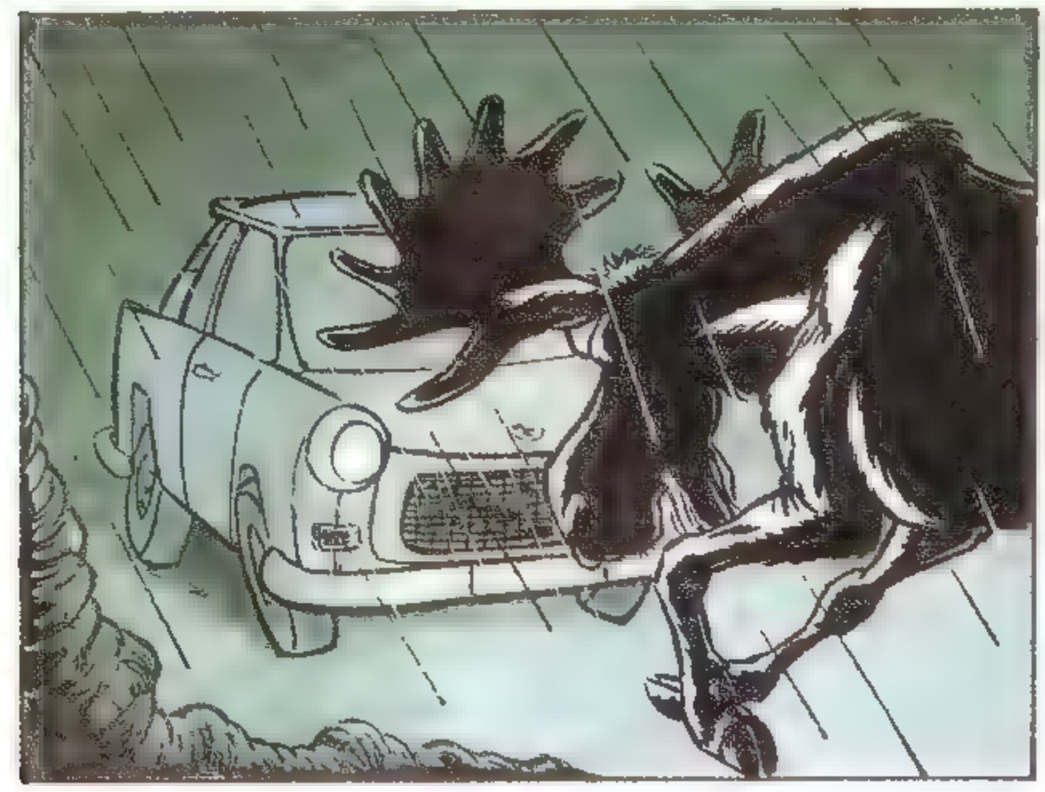

KNAL!

KIJK NIET ZO STOM! DOE LIEVER WAT!
1B

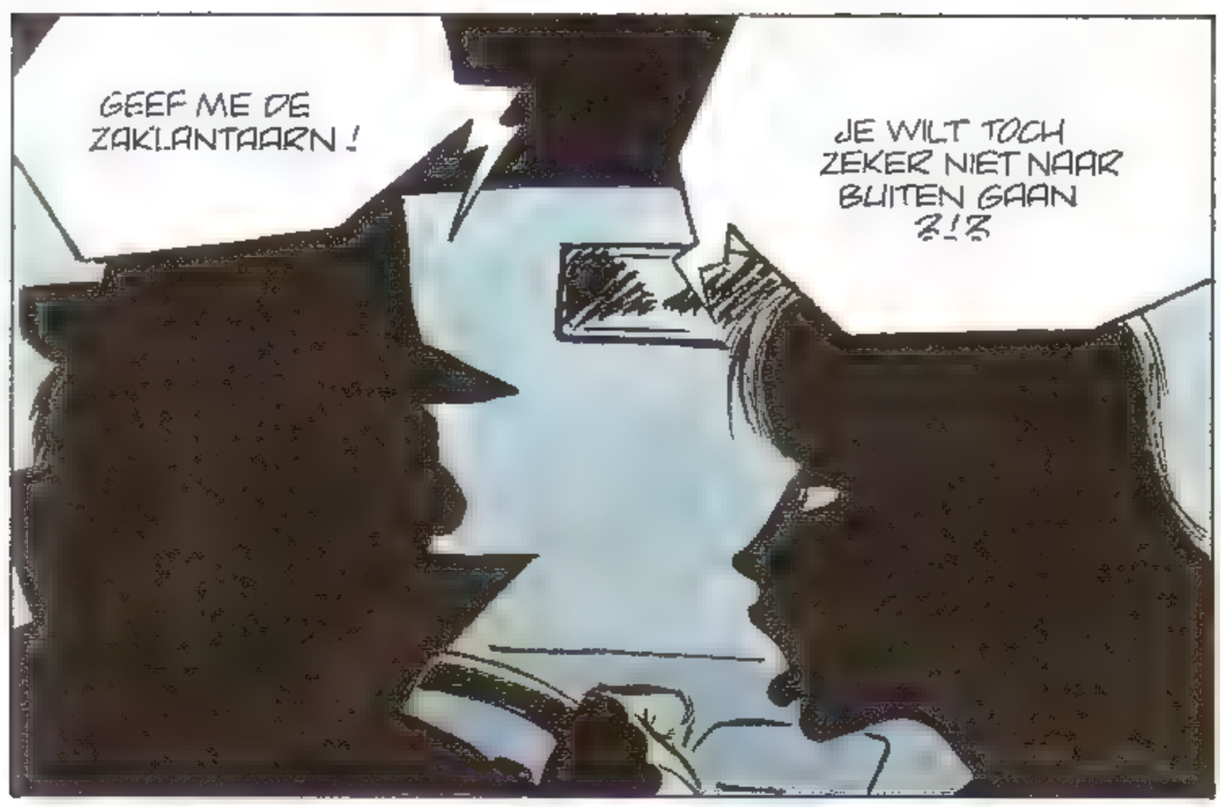

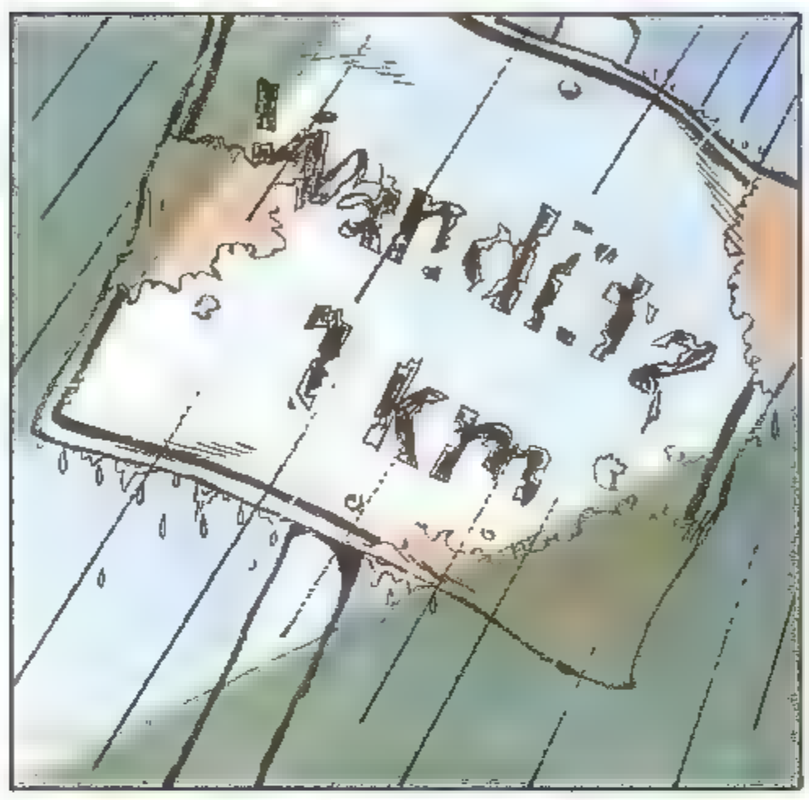

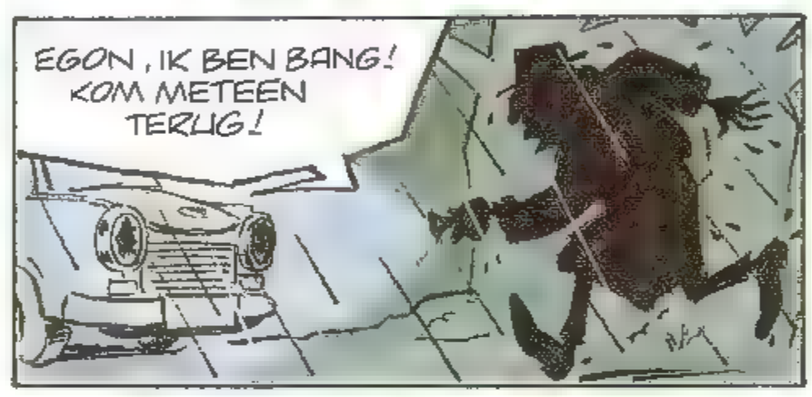

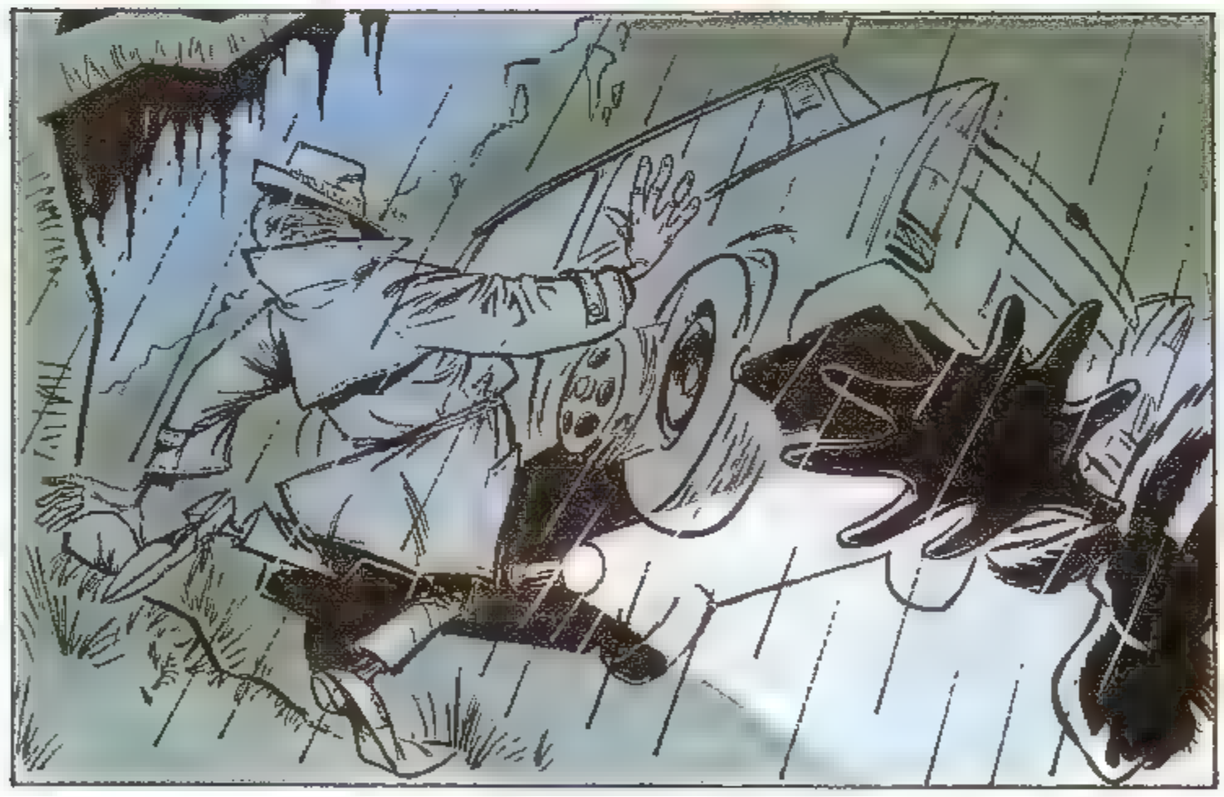

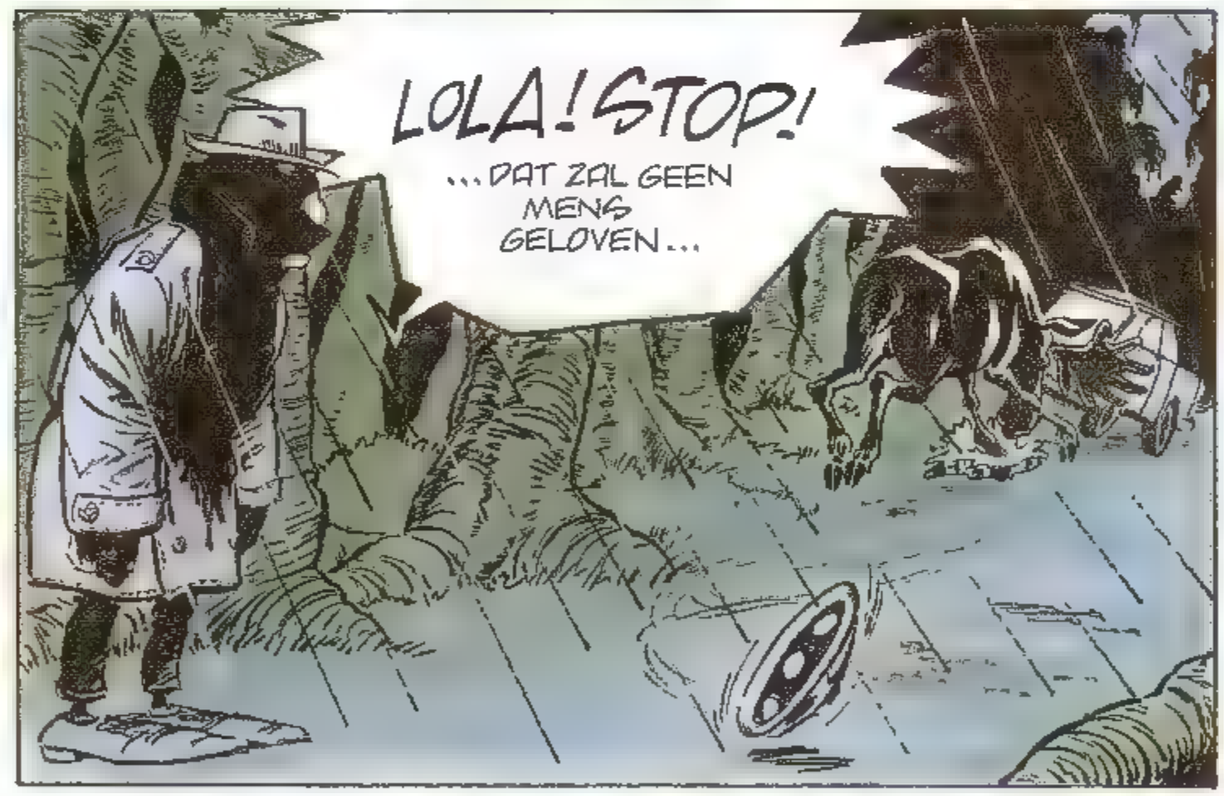

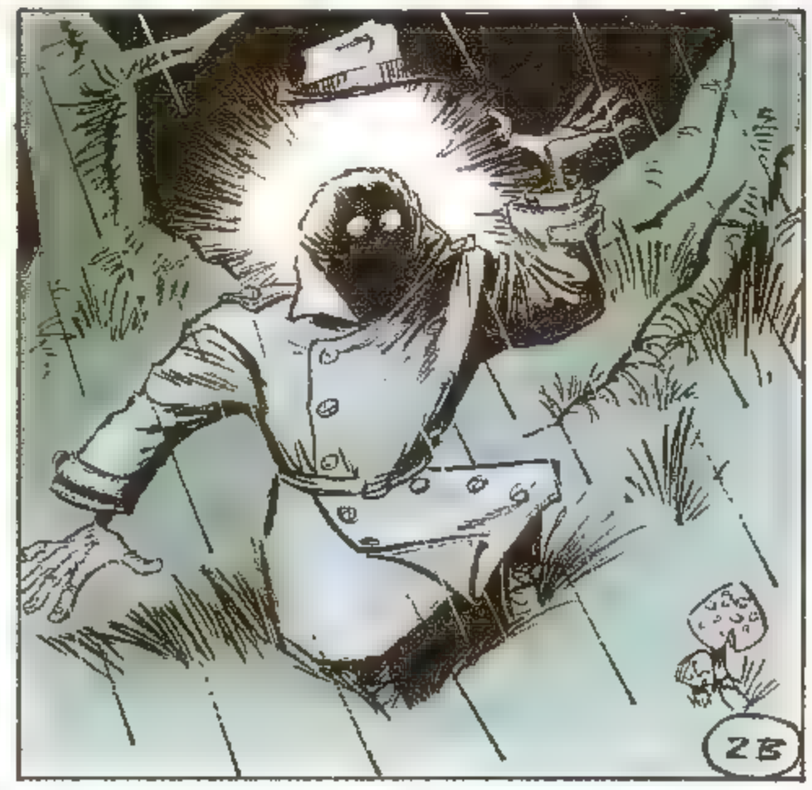

* WANDLITZ, Het domein in Oost-Duitsland waar alle hoge politici woonden...

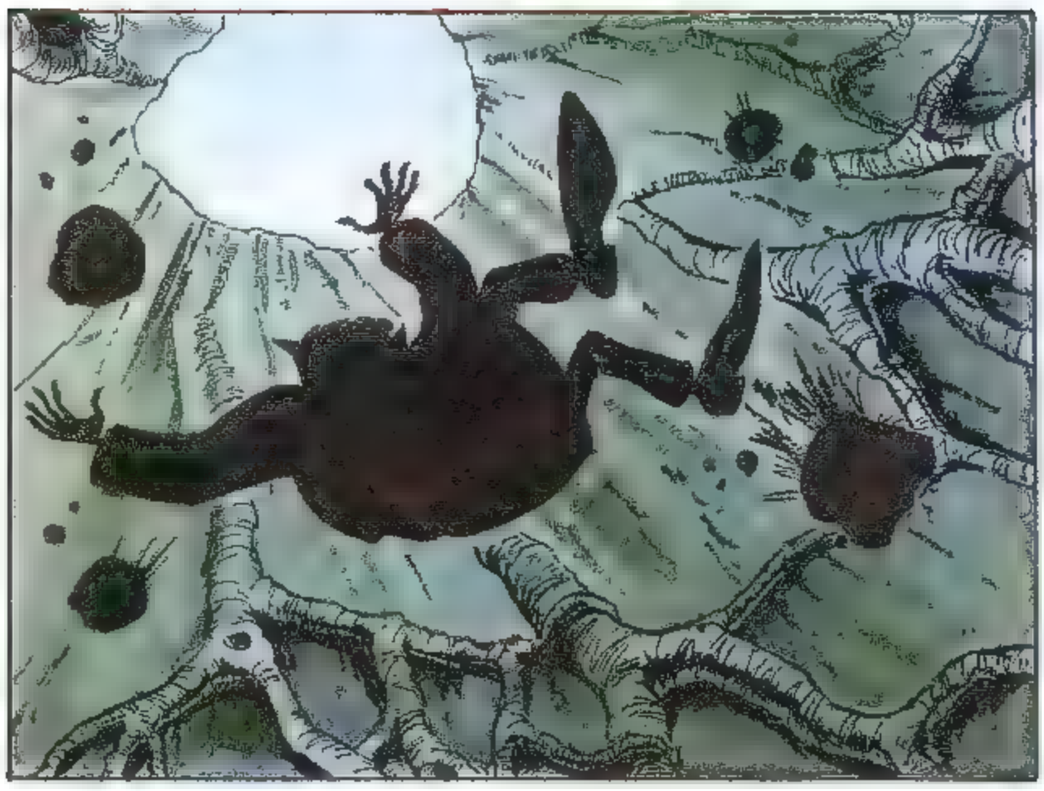

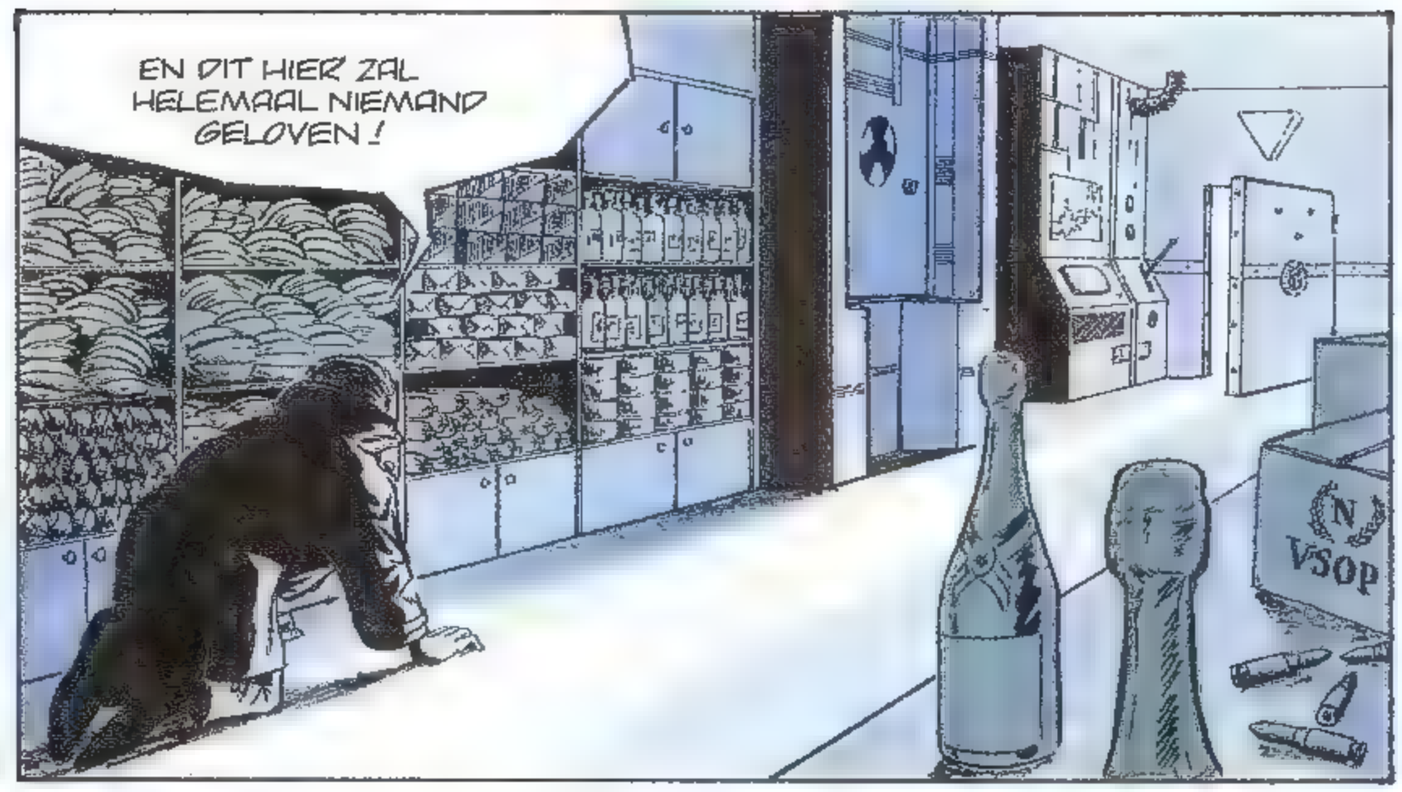
EN DIT HIER ZAL HELEMAAL NIEMAND GELOVEN!
VSOP

HIER ZIT IEMAND ER WARMPJES BIJ. MAAR JA! ZO WAS DAT IN WANDLITZ!

EN DIT STROOM-AGGREGAAT! DAT GEEFT ENERGIE VOOR MEER DAN HONDERD JAAR!

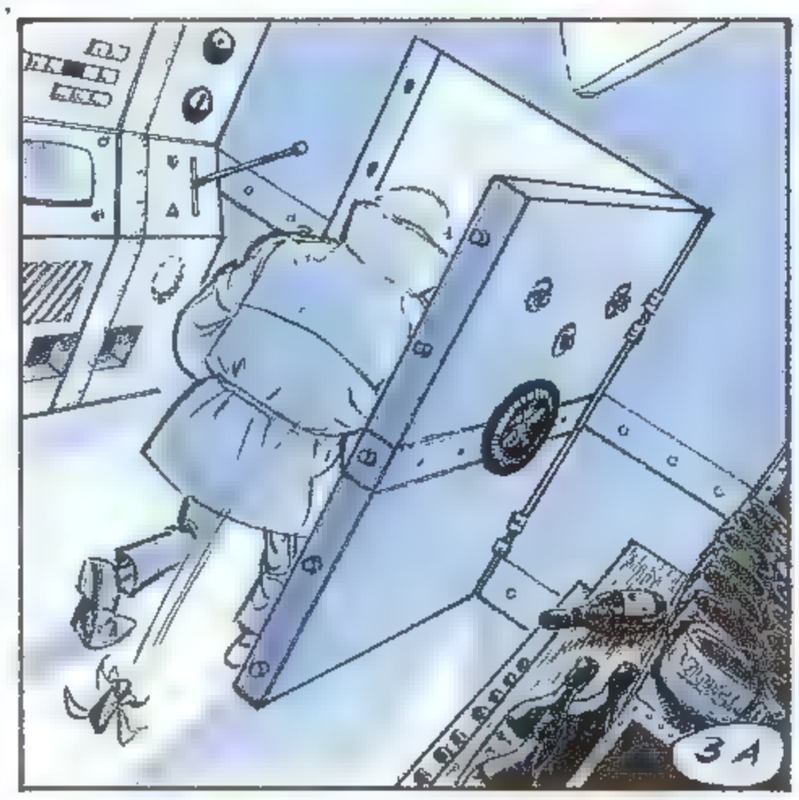
3A

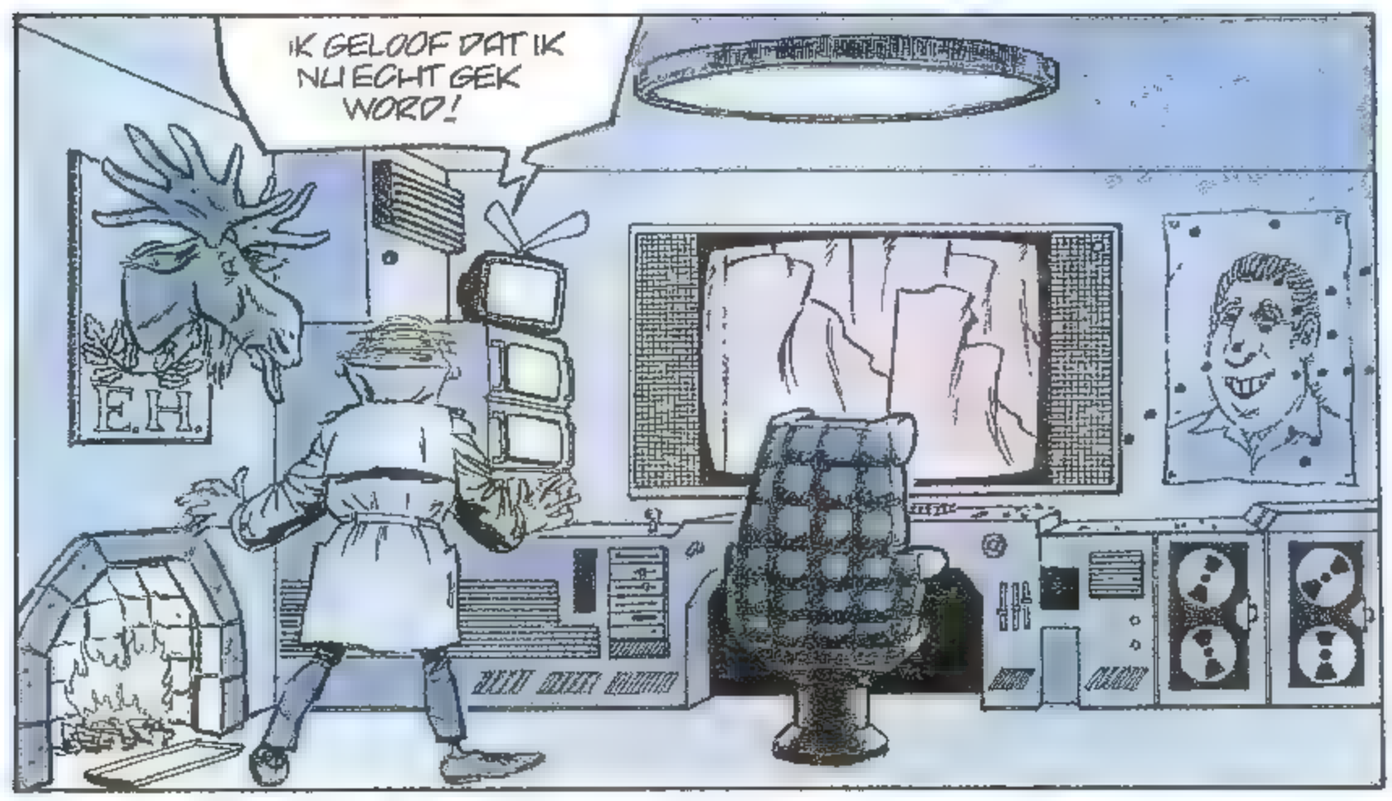
IK GELOOF DAT IK NU ECHT GEK WORD!
E.H.

"NAAR AANLEIDING EN TER ERE VAN DE VEERTIGSTE VERJAARDAG VAN DE DUITSE DEMOKRATISCHE REPUBLIEK:..."

"...DEMONSTREERT DE DUITSE JELIGD ZIJN VER-BONDENHEID MET DE STAATS-EN PARTIJLEIDING VAN HUN SOCIALISTISCHE VADERLAND."

DEZE BEELDEN KAN IK NIET VAAK GENOEG ZIEN!

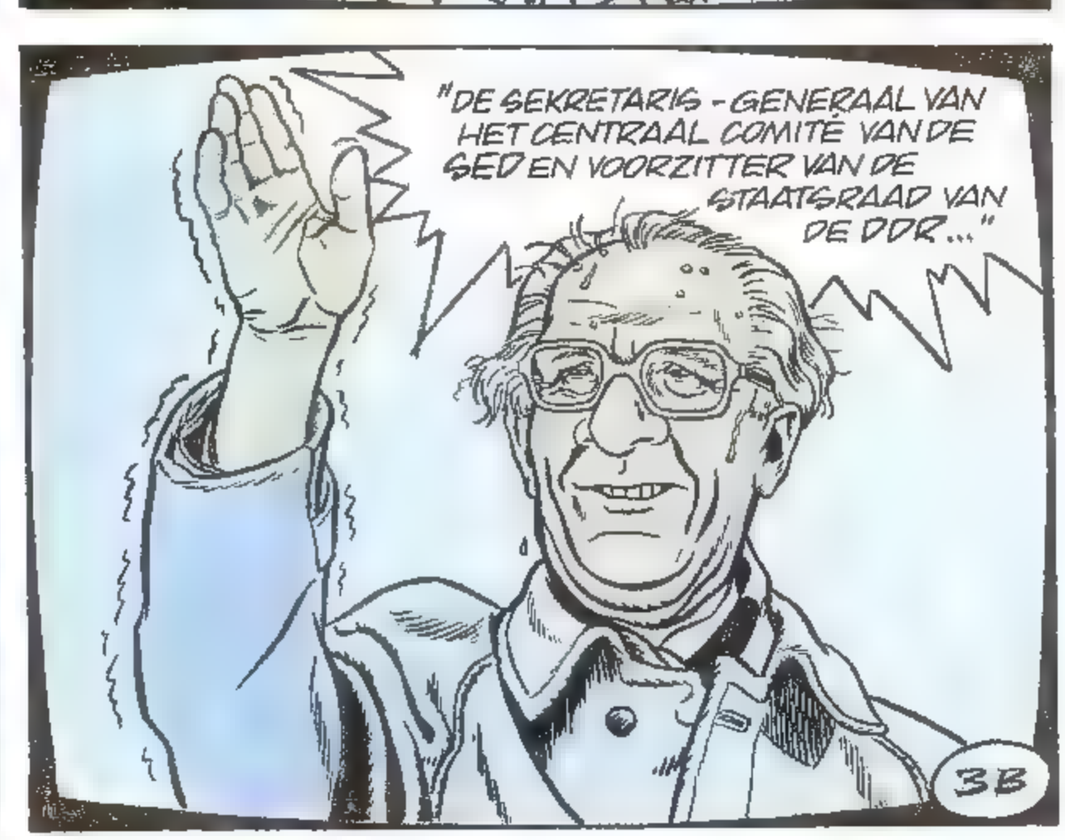
"DE SEKRETARIS-GENERAAL VAN HET CENTRAAL COMITÉ VAN DE SED EN VOORZITTER VAN DE STAATSRAAD VAN DE DDR..."
3B

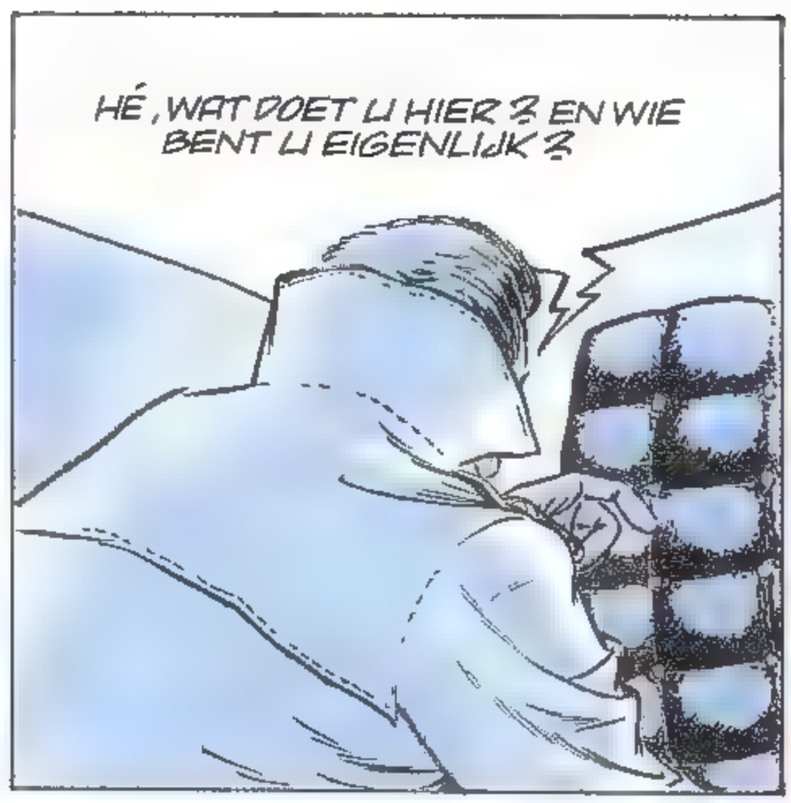

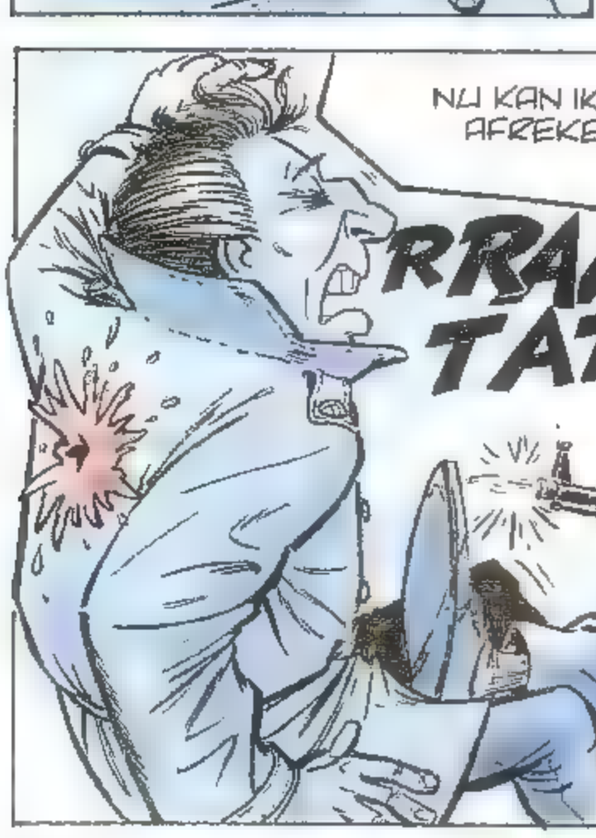

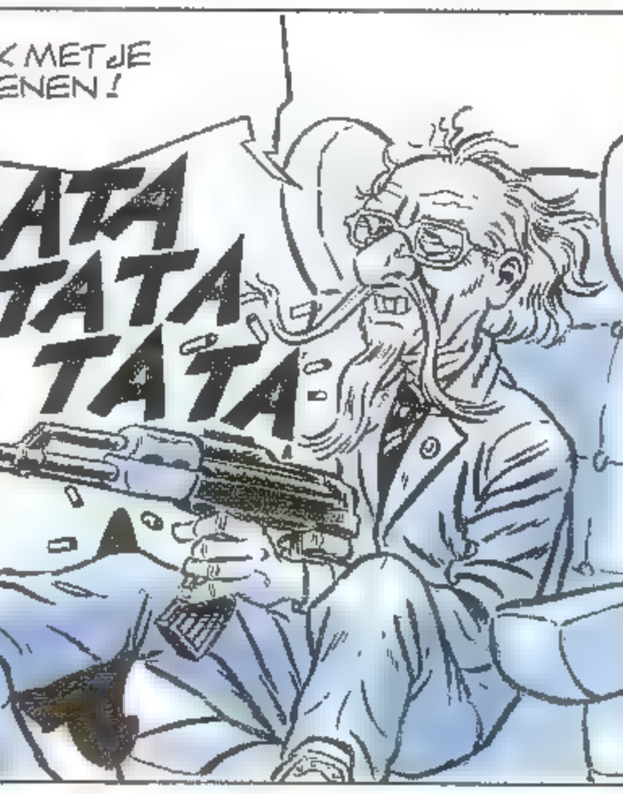

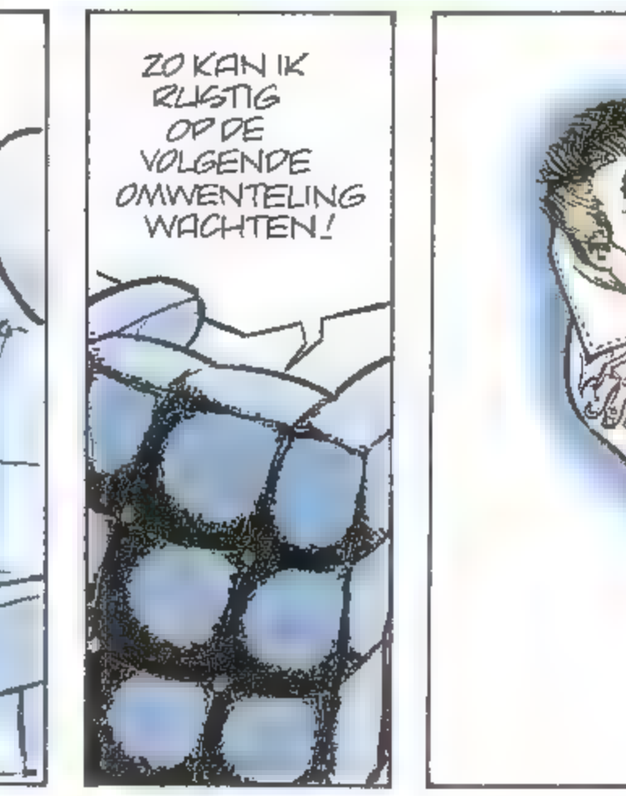

* BARBAROSSA is de bijnaam van de Duitse keizer FRIEDRICH I, die onder geheimzinnige omstandigheden stierf. Volgens de legende bevindt hij zich in de Kyffhäuser-berg en zal hij eens terugkeren...

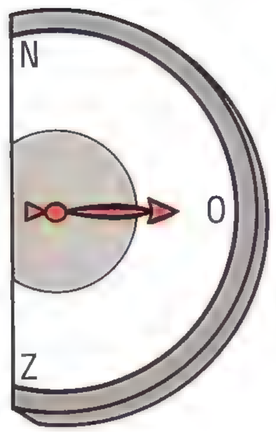

Het oude kompas van Oost-Duitsland

"Wij zijn de Oostblok vrouwen, vrouwen, vrouwen!
Waar zijn al jullie mooie jongens met hun soepele klauwen, klauwen, klauwen!?"

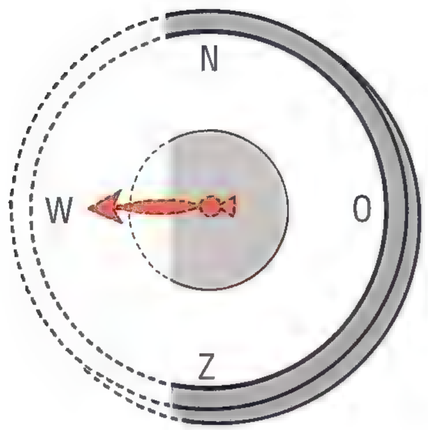

Ontwerp voor nieuw kompas voor Oost-Duitsland

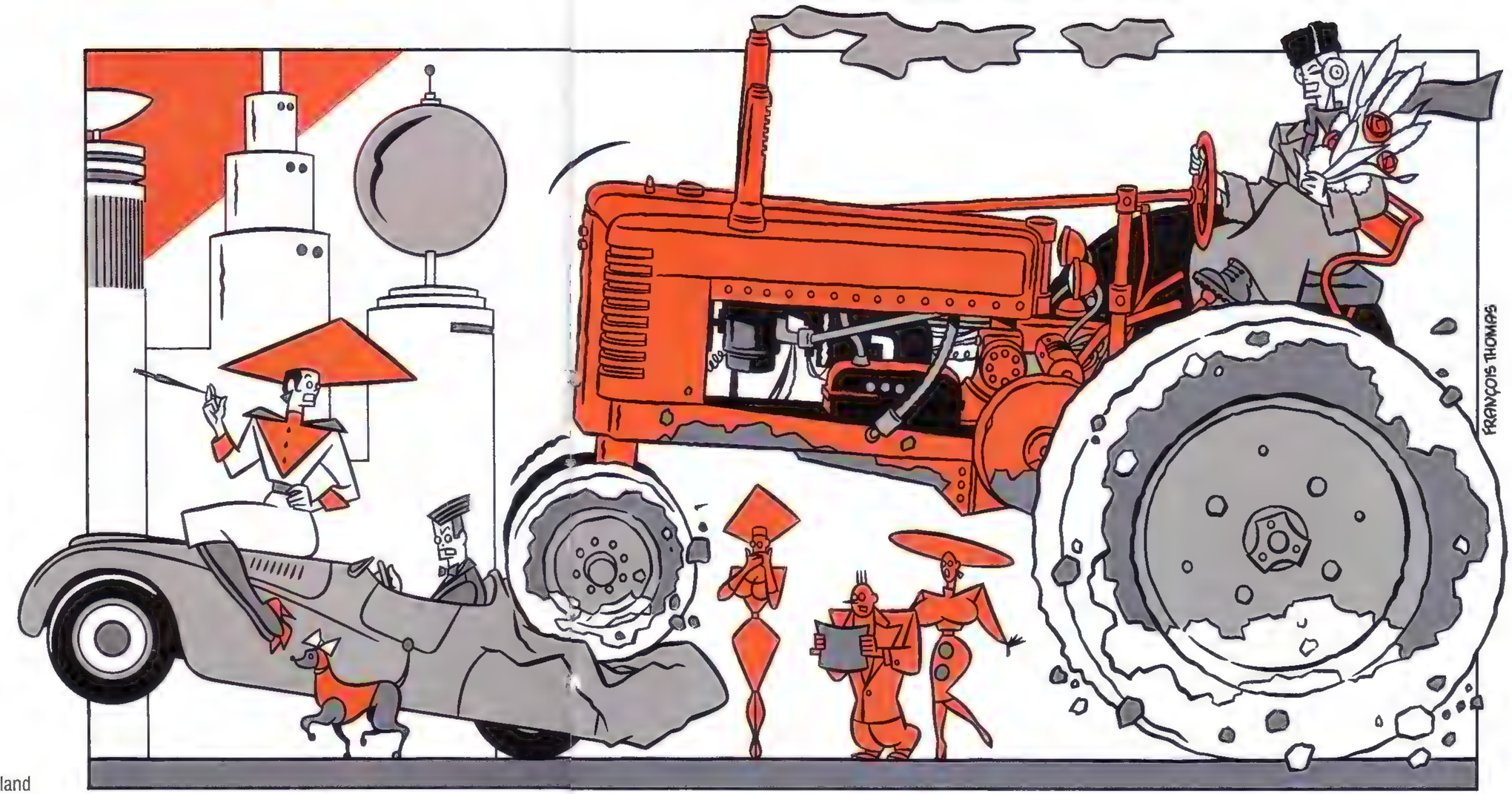

Eerste show van oost-west mode:
de ontwerpers uit het Westen volledig verpletterd door het Oosten!

1920

LENTE EN ZOMER

HET RODE LEGER VALT POLEN BINNEN EN RUKT OP TOT VLAK BIJ WARSCHAU, DE STAD DIE VOLGENS LENIN DE SLEUTEL TOT EUROPA IS...

ONDER BESCHERMING VAN RUSSISCHE BAJONETTEN WORDT IN BIALKYSTOK EEN MARIONETTENREGERING INGESTELD...

...HET ZOGENAAMDE 'REVOLUTIONAIRE INTERIMKOMITEE', WAAR FELIKS DZIERZYNSKI DEEL VAN UITMAAKT.

FELIKS DZIERZYNSKI (1877-1926)

POOLSE EDELMAN, OVERLOPER EN NU SOWJET-KOMMISSARIS. STICHTER EN HOOFD VAN DE BERUCHTE TSCHEKA. RECHTERHAND VAN LENIN EN STALIN IN DE STRIJD TEGEN DE TEGENSTANDERS VAN HET SOWJET-SYSTEEM.

HET RODE LEGER BEREIKT WARSCHAU EN WORDT OP 15 AUGUSTUS 1920 VERSLAGEN. EUROPA IS GERED...

DE RUSSEN SLAAN OP DE VLUCHT VOOR HET POOLSE LEGER EEN DEEL GEEFT ZICH OVER IN OOST-PRUISEN...

FELIKS DZIERZYNSKI KEERT NAAR MOSKOU TERUG, WAAR HIJ TOT ZIJN DOOD HOOFD VAN DE TSCHEKA BLIJFT. MILJOENEN ARRESTATIES, DEPORTATIES EN MOORDEN HEEFT HIJ OP ZIJN NAAM STAAN

1951

21 JULI

DE KOMMUNISTISCHE REGERING LAAT IN WARSCHAU 'N GEDENKTEKEN VOOR FELIKS DZIERZYNSKI OPRICHTEN. DE BEVOLKING KAN ZICH DAAR NIET OVER VERHEUGEN...

...HEEFT DIT TEKEN VAN ONDERWERPING NOOIT GEACCEPTEERD.

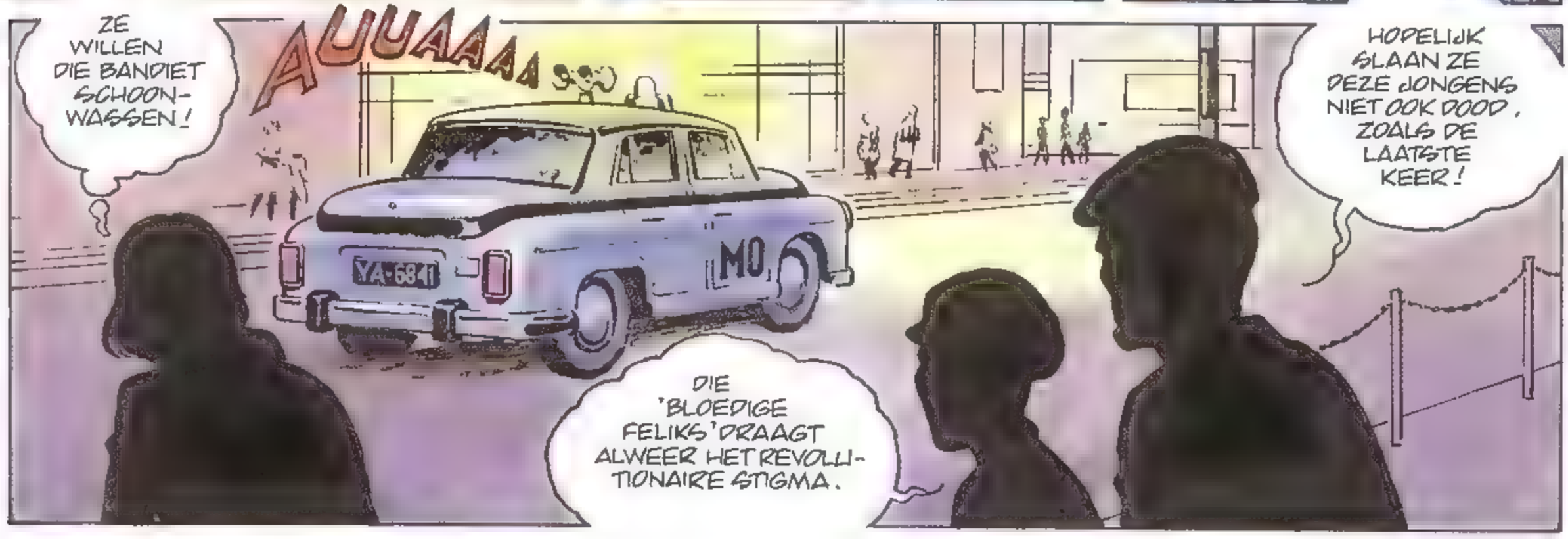

DE MILITIE ZET HET PLEIN ROND HET STANDBEELD AF...

DOOR-LOPEN!

ER VALT HIER NIKS TE ZIEN!

MAAK DAT JULLIE WEG-KOMEN!

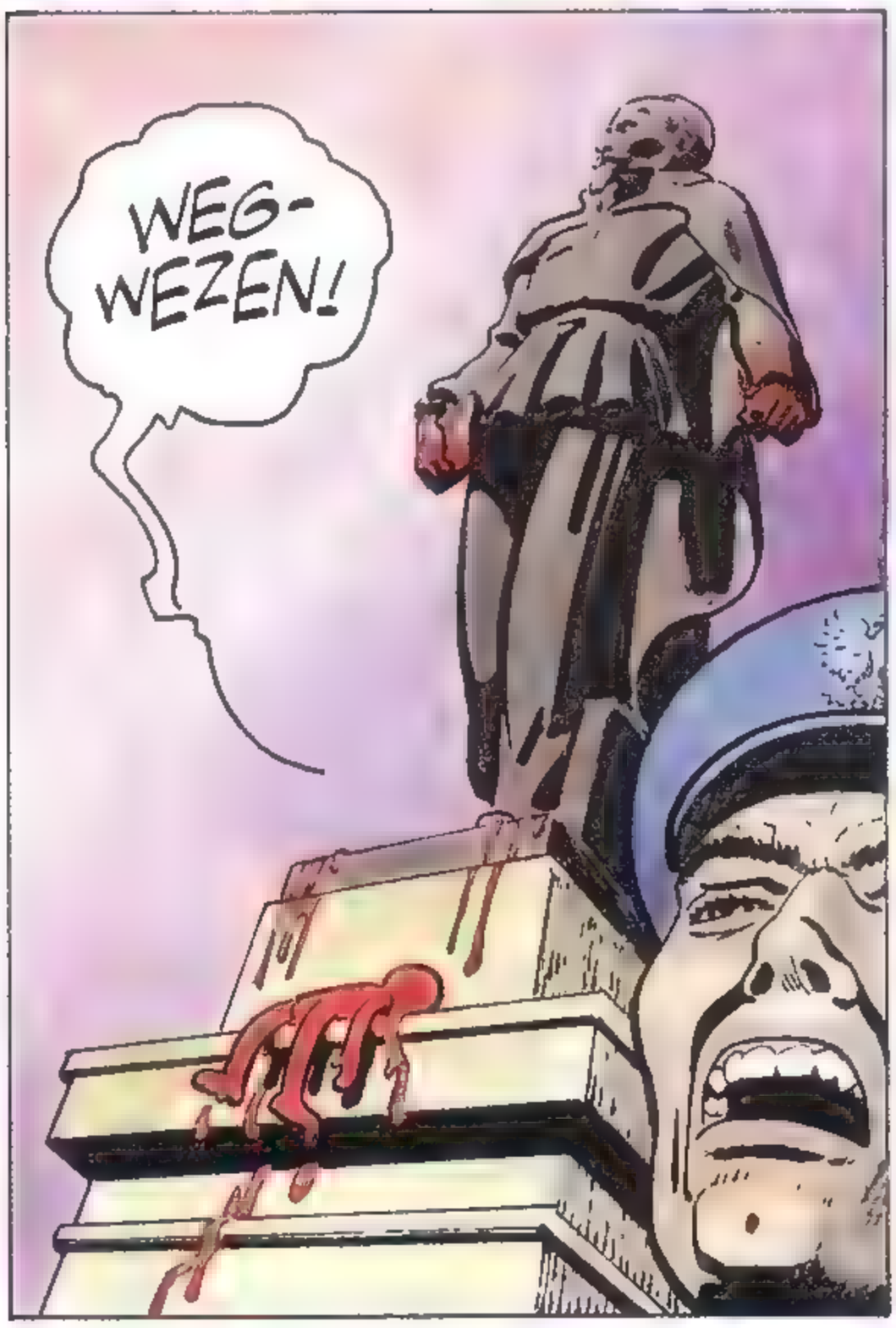

ER WERD EEN AANTAL AANSLAGEN OP HET STANDBEELD VAN "BLOEDIGE FELIKS" UITGEVOERD. ZIJN HANDEN WERDEN ROOD GEVERFD EN HET BEELD WERD MET UITWERPSELEN BESMEURD. AL GAUW MOEST DE MILITIE HET GEDENKTEKEN GAAN BEWAKEN. EN HOEWEL ZE GRUWELIJK BESTRAFT WERDEN, ZIJN ER TOCH STEEDS OPNIEUW MOEDIGE MANNEN GEWEEST DIE NIEUWE AANSLAGEN UITVOERDEN. DEZE STRIJD HEEFT ACHTENDERTIG JAAR GEDUURD!

1989
17 NOVEMBER

WARSCHAU. OP HETZELFDE MOMENT WAAROP IN BERLIJN DE MUUR NEERGEHAALD WORDT.

AAN DE GALG ERMEE!

WEG MET DE RODE BEUL!

WEG MET HEM!

...EINDIGT DE GESCHIEDENIS VAN FELIKS DZIERZYNSKI. HET STANDBEELD WORDT GEDEMONTEERD.

SLA DIE HOEREN-ZOON IN STUKKEN!

ANTI-CHRIST!

ALS HET STANDBEELD OPGEHESEN WORDT, BREEKT HET EN VALT HET IN DUIZEND STUKKEN UITEEN...

CRACK

BAM

EINDE-LIJK!

LOOP NAAR DE HEL!!

MAAR HET IS TOCH EEN KUNST-WERK!

CZESC!

PREG!

HET IS ALLEEN BETON! HIER WORDT GEEN KUNST VERNIELD EN OOK GEEN MENSEN-LEVEN VERNIETIGD!

WAAROM DOEN JULLIE DIT OOK NIET MET LENIN?

HURRA!

ZIJN TIJD KOMT OOK NOG WEL!

INDERDAAD! OP 22 NOVEMBER 1989 STAAT HET GEDENKTEKEN VAN DE LEIDER VAN DE REVOLUTIE IN BRAND. ONDER DWANG VAN DE JEUGD VAN NOWA HUTA...

POLCH 90

LENIN STIERF IN 1924, DZIERZYNSKI TWEE JAAR LATER...

...HET LENIN-GEDENKTEKEN HEEFT DAT VAN DZIERZYNSKI SLECHTS DRIEENTWINTIG DAGEN OVERLEEFD...

...WORDT HET OP 10 DECEMBER GEDEMONTEERD EN OP DE VUILNISBELT VAN DE GESCHIEDENIS GEGOOID. ONDANKS HET ENORME SYMBOLISCHE BELANG VAN DEZE GEBEURTENISSEN IS ER GEEN ENKELE DODE BIJ GEVALLEN.

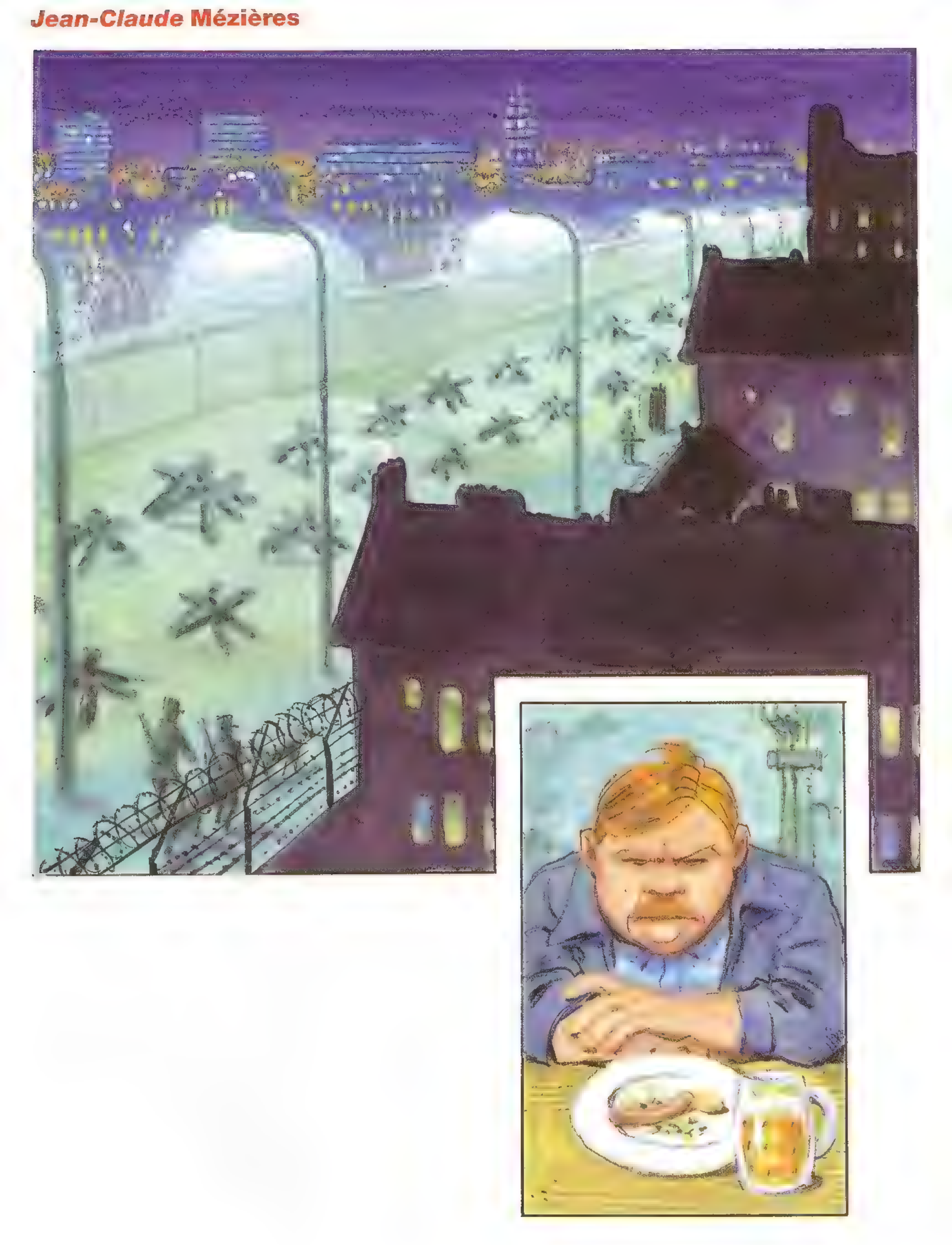

GORBIS
BURGER
FAST
FOOD
JC MEZIERES

FOLK
ASO
QUA
ECARLATER

HA
NA
RA

Dimitri Savitski / Jean-Louis Floch

"MOSKOU, GISTEREN, MORGEN..."

door Dimitri Savitski

Een tijdlang is het mode geweest om je manuskripten in ovenschotels te verbergen. In koelkasten. In de brandkasten van de partij die op de werkplek waren geïnstalleerd. Of om ze op een cassettebandje op te nemen. Tijdens hun huiszoeking bij mij, doorzochten de agenten de gemeenteflat van onder tot boven. Ze keken zelfs onder de badkuip; aan het eind boog een van hen zich ver uit het raam om onder de metalen kroonlijst te zoeken...

Een vreemd leven in dit ongelofelijke land waar de woorden waren verdeeld in toegestane en verboden woorden! De zinnen bloedden leeg. De pols van de wegkwijnende alexandrijn werd steeds zwakker en zwakker. De vochtige vlaggen klapperden in de wind als nat wasgoed. De schoorstenen van elektriciteitscentrales trokken aan onze ogen voorbij, met - in reusachtige letters - de slagzin: **"Het kommunisme is de sovjetmacht plus de elektrifikatie van het hele land"**. En toen een eindje verder de bewakingstoren van de gevangenis Taganskaia op de andere oever in zicht was gekomen, droeg mijn vriend fluisterend de regels van Mandelstam voor: *"O mijn eeuw, o mijn roofdier, wie zal in jouw oogappels weten te kijken en met zijn bloed de wervels van twee eeuwen aaneenhechten?...*

We rookten Albanese sigaretten, merk Diamant, en de goedkope tabak sputterde en lanceerde vonken in de wind, als een brandend lont.

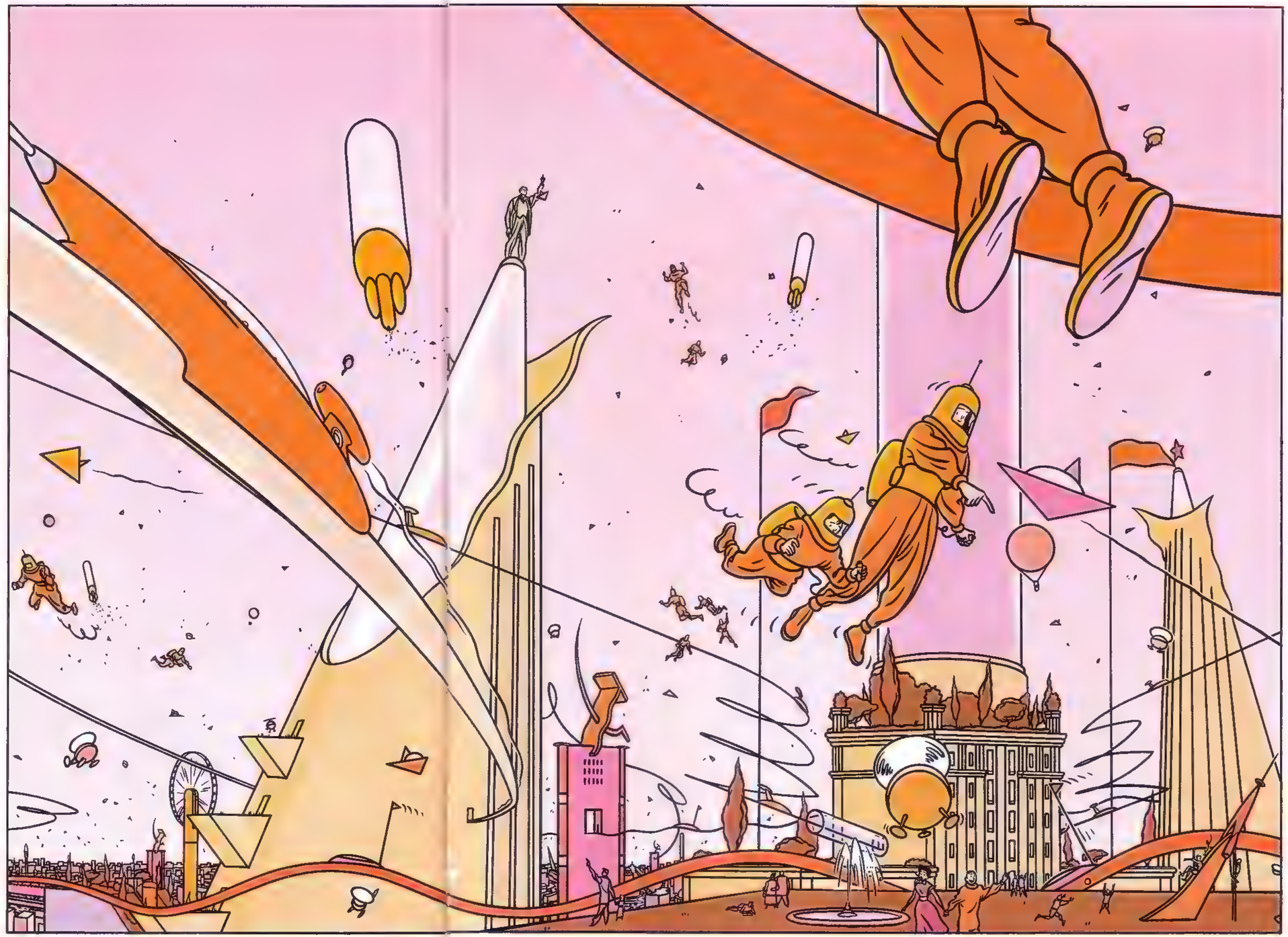

WAT BEN IK HIER LANG NIET GE-WEEST!
SCHAT, JE BENT EEN ENGEL DAT JE ME HEBT MEEGENOMEN!
ALLEMACHTIG! DE LAATSTE KEER WAS DIT NOG 'N BLAUWE PLANEET!
WAT HEBBEN DIE WORMEN VAN JOU GEDAAN?
NIETS DAT DE JOUWE NIET HADDEN WILLEN DOEN!
WE KOMEN OP EEN GOED MOMENT!
HET REISBUREAU HEEFT NIET GELOGEN: "WEES GETUIGE VAN DE VERANDERIN-GEN IN UW HEELAL!"
DE MIJNE? WAAROM ZOUDEN ZE VERNIELEN WAT ZE HECHT VER-ENIGT?
JE HOORT ZEKER ALLEEN WIE 'T MET JE EENS IS? IK HEB GEZIEN HOE ZE TEGEN DE STENEN SCHOPTEN!
EN JIJ HEBT NIKS GEZEGD! DENK JE DAT IK ME ALLEEN AAN DE VORMEN WIL HOUDEN?
KOM, WIND JE NIET ZOOP! NIEMAND HOORT ONS NOG!
1

LIJKT 'T JE JUIST OM DIT ZO HALF TE LATEN?
WAT STEL JE VOOR?
IK DENK AAN IETS WAT JE ZAL VERRASSEN!
OEF! ZOIETS? HA! HA!

HA! GISTEREN NOG HAD JE DIT EEN INVASIE GENOEMD!
HOU OP!
NEE, IK BEN NIET KWAAD, MAAR PERPLEX! 'T BEVALT ME NIET DAT ZE ALLES ZO SNEL AANVAARDEN, ZONDER MIJN TOESTEMMING!
LIJD JIJ OOK MAAR EENS!
'T BESTE IS DAT WE GAAN KIJKEN WAT ZE DOEN!
ALS TWEE GEPENSIONEERDEN?

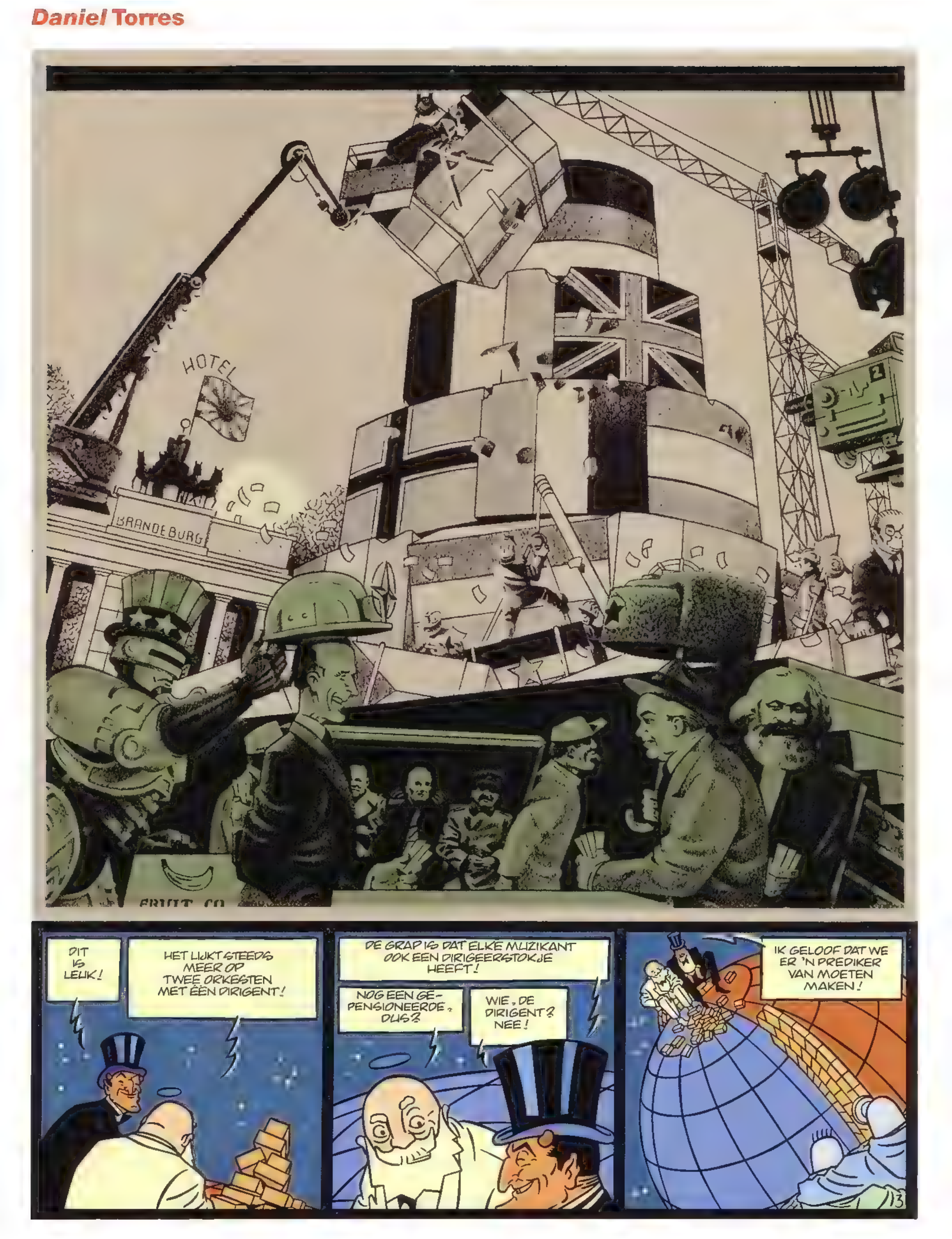
HOTEL
BRANDEBURG
DIT IS LEUK!
HET LIJKT STEEDS MEER OP TWEE ORKESTEN MET ÉÉN DIRIGENT!
DE GRAP IS DAT ELKE MUZIKANT OOK EEN DIRIGEERSTOKJE HEEFT!
NOG EEN GE-PENSIONEERDE, DUS?
WIE, DE DIRIGENT? NEE!
IK GELOOF DAT WE ER 'N PREDIKER VAN MOETEN MAKEN!

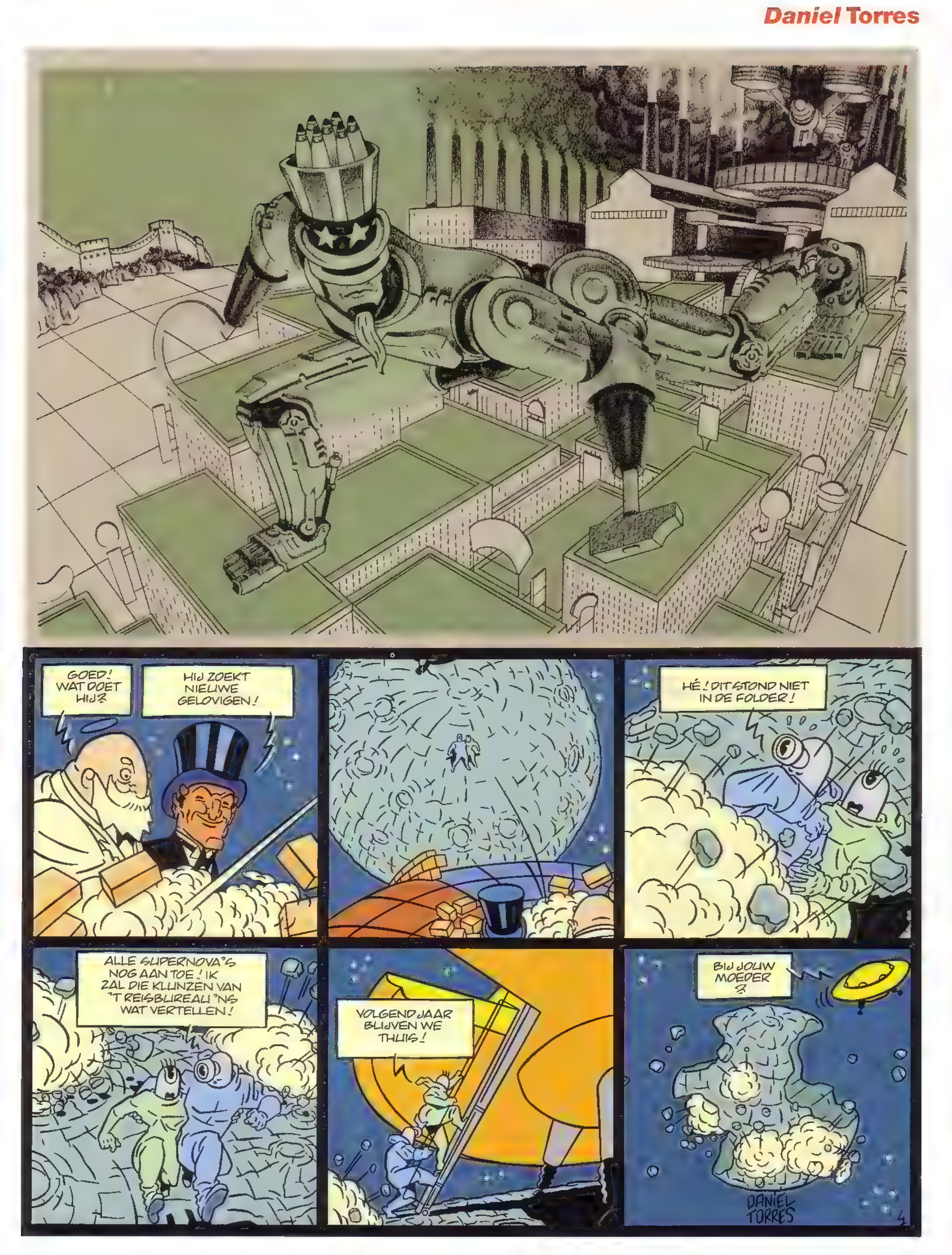
GOED! WAT DOET HIJ?
HIJ ZOEKT NIEUWE GELOVIGEN!
HÉ! DIT STOND NIET IN DE FOLDER!
ALLE SUPERNOVA'S NOG AAN TOE! IK ZAL DIE KLUNZEN VAN 'T REISBUREAU 'NS WAT VERTELLEN!
VOLGEND JAAR BLIJVEN WE THUIS!
BIJ JOUW MOEDER?
DANIEL TORRES
4

VIER MUREN

Tekening: Dave McKean
Tekst: Neil Gaiman

DE EERSTE MUUR

Ik vraag me af wie de eerste muur heeft gebouwd. Wat hij daarmee wilde. Of wat zij daarmee wilde. Bescherming? Afzondering? Of iets anders. We bouwen onze beschavingen met muren op, als beschutting en bescherming. Om 'de ander' buiten te houden: de elementen, wilde dieren, mensen die anders zijn. Muren karakteriseren ons, zoals ze ons scheiden.

Muren houden mensen gescheiden; en niet alleen de muren die we bouwen. Misschien moeten we het meest bang zijn van de muren die we niet kunnen zien, de muren waar we domweg in geloven.

PROLOOG

"Iets is er dat geen muur bemint." Robert Frost heeft dat gezegd, maar hij bracht ook zaar veren, in hetzelfde gedicht, 'Mending Wall': "Goede schuttingen zorgen voor goede buren"; dus wat bedoelt hij nou eigenlijk?

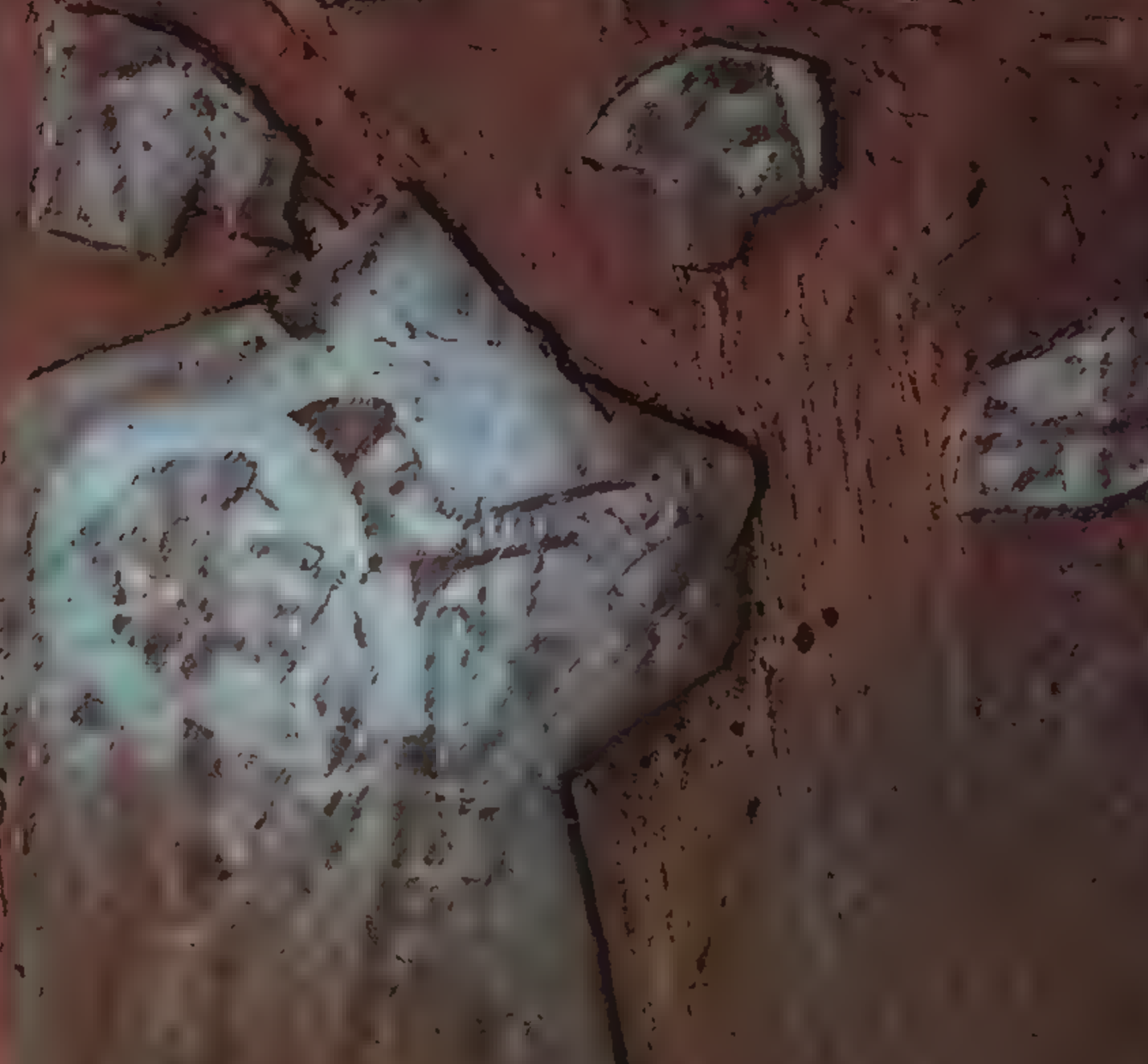

DE TWEEDE MUUR

Ik heb daarover gedroomd, toen ik klein was.
In mijn droom hoorde ik één noot, één muziektoon, één geluid: en toen die klonk stortten alle muren overal in. En alle mensen overal zagen.
Ze zagen elkaar, terwijl ze van alles deden dat mensen achter muren doen. Niemand kon zich meer ergens verbergen.
Ik werd toen wakker, dus kwam ik er niet achter of het goed of slecht is, als je geen muren hebt. Als je je nergens kunt verbergen, en overal vrij heen kunt gaan. Geen komedie meer, geen bescherming, geen geheimhouding.

DE DERDE MUUR

Ze zeggen dat de Chinese Muur het enige menselijke bouwwerk is dat je vanuit de ruimte op aarde kunt zien.
Ik heb de aarde nooit vanuit de ruimte gezien. Ik ken niemand die dat wél heeft gezien.
Ik heb er alleen wel eens foto's van gezien.
Ze zeggen dat het moeilijk is, als je zo hoog zit, de verschillende landen te onderscheiden. Je zou denken dat ze allemaal een verschillende kleur hadden, zoals op de oude kaarten op school. Dan zou je het duidelijk kunnen zien.

DE VIERDE MUUR

Toen ik hoorde dat de Berlijnse Muur werd neergehaald, voelde ik me eerst erg opgelucht; maar toen bedacht ik me: als er nu eens een jonge vrouw zou zijn, die jarenlang - haar halve leven misschien - bezig geweest was iets op de muur te schilderen?
Het schilderen van een boodschap, of een afbeelding.
Als ze elke morgen vroeg is opgestaan, naar buiten is gegaan en er een of twee lijntjes heeft bijgeschilderd. Elke dag. In de regen, in de kou, soms in het donker. Dat was haar aanklacht tegen de onderdrukking. Haar protest tegen de muur.
Ze was bijna klaar toen ze hem neerhaalden.
Mensen kunnen gaan en staan waar ze willen. De muur waartegen ze geprotesteerd heeft, is verdwenen. Net als haar schildering, verbrijzeld in handzame brokken, die aan verzamelaars zijn verkocht...

Ik vraag me af hoe zij zich voelde.
Ik hoop dat ze niet teleurgesteld was.
Dat zou ik wél geweest zijn.

EPILOOG

Misschien moeten we achter de muren kijken. Luister: schilders en schrijvers en komponisten en filmregisseurs en degenen die graffiti-kreten spuiten, die als heldere bloemen bloeien op de wanden van onbewoonde gebouwen... julie allemaal.

Er is een vierde muur die afgebroken moet worden. Regeringen en andere overheden leggen er steeds maar de nadruk op dat goede schuttingen zorgen voor goede buren en ze verscherpen de grenskontroles in een poging ons gelukkig te maken op de plek waar we zitten.
Maar iets is er dat geen muur bemint, en dat heet menselijke waardigheid.

OPA, WAT IS DAT VOOR STAD, DAAR BENEDEN TUSSEN DIE ROTSEN OP DE RIVIER-OEVER?

DAT IS "EUROPA", JOCHIE. DE EERSTE VLIEGENDE STAD DIE OOIT GEBOUWD IS.

MAAR WAAROM VLIEGT DIE DAN NIET DOOR DE LUCHT, NET ALS DE ANDERE STEDEN?

ZIE JE DIE GROTE SCHEUR DIE HEM IN TWEEËN DEELT? DAT IS EEN MUUR! EEN REUS-ACHTIGE ZWARTE MUUR! ZIJN GEWICHT HAALT DE STAD OMLAAG!

IS DIE DAN ZO ZWAAR?

OH, JA, M'N KLEINTJE, DIE IS ERG ZWAAR. ZWAARDER DAN DE STAD ZELF... DE GROOTSTE MUUR DIE OOIT GEBOUWD IS.

WEET JE, JOCHIE, HET WAS EEN STERKE STAD ER WOONDEN VELE VOLKEREN IN. HIJ WERD STEEDS GROTER EN MOOIER...

PAHEK

HIJ VLOOG HOGER EN HOGER... EN AL GAUW WIERP ZIJN OMVANG EEN SCHADUW OVER DE ANDERE STEDEN...

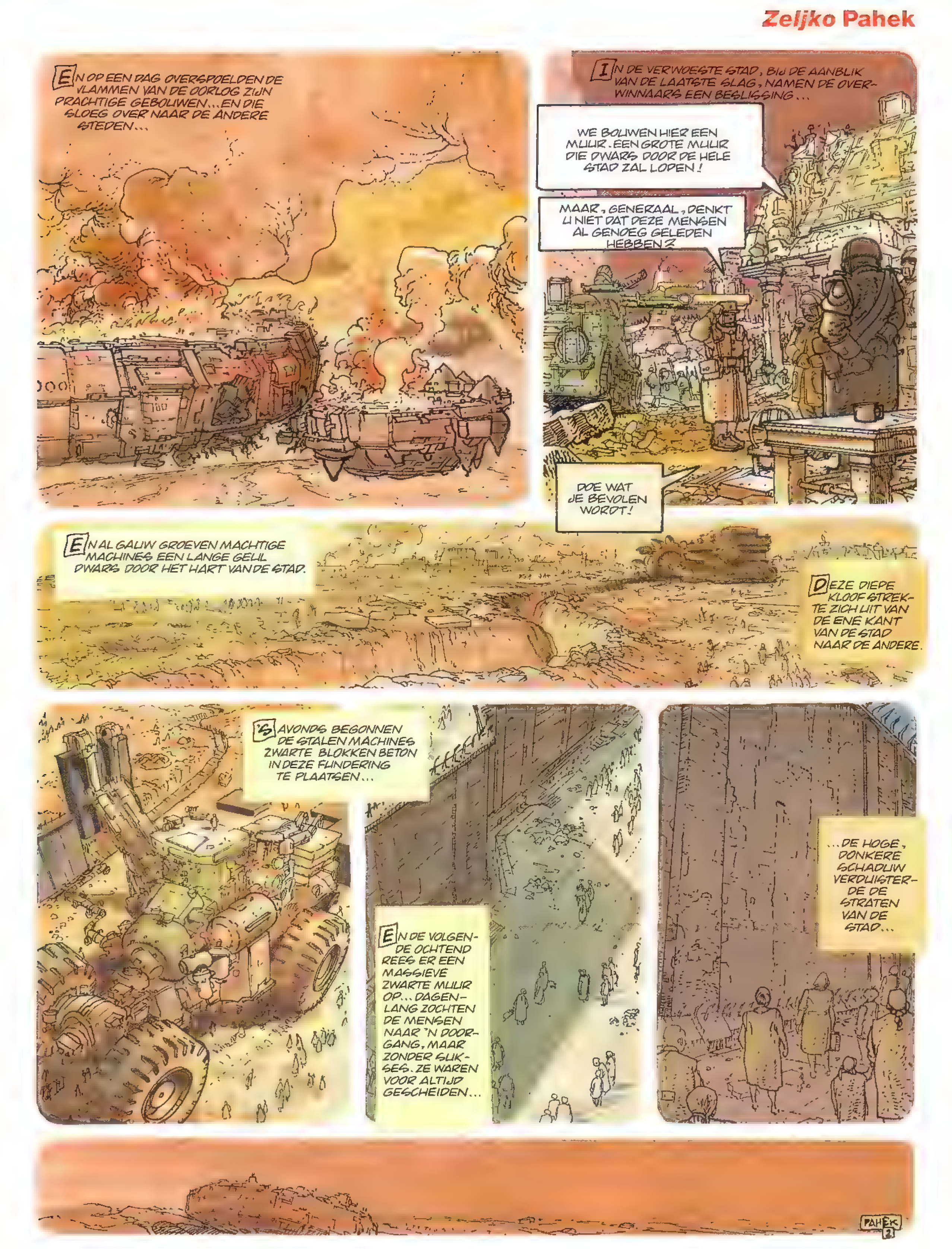
EN OP EEN DAG OVERSPOELDEN DE VLAMMEN VAN DE OORLOG ZIJN PRACHTIGE GEBOUWEN...EN DIE SLOEG OVER NAAR DE ANDERE STEDEN...
IN DE VERWOESTE STAD, BIJ DE AANBLIK VAN DE LAATSTE SLAG, NAMEN DE OVERWINNAARS EEN BESLISSING...
WE BOUWEN HIER EEN MUUR. EEN GROTE MUUR DIE DWARS DOOR DE HELE STAD ZAL LOPEN!
MAAR, GENERAAL, DENKT U NIET DAT DEZE MENSEN AL GENOEG GELEDEN HEBBEN?
DOE WAT JE BEVOLEN WORDT!
EN AL GAUW GROEVEN MACHTIGE MACHINES EEN LANGE GEUL DWARS DOOR HET HART VAN DE STAD.
DEZE DIEPE KLOOF STREKTE ZICH UIT VAN DE ENE KANT VAN DE STAD NAAR DE ANDERE.
'S AVONDS BEGONNEN DE STALEN MACHINES ZWARTE BLOKKEN BETON IN DEZE FUNDERING TE PLAATSEN...
EN DE VOLGENDE OCHTEND REES ER EEN MASSIEVE ZWARTE MUUR OP... DAGENLANG ZOCHTEN DE MENSEN NAAR 'N DOORGANG, MAAR ZONDER SUKSES. ZE WAREN VOOR ALTIJD GESCHEIDEN...
...DE HOGE, DONKERE SCHADUW VERDUISTERDE DE STRATEN VAN DE STAD...
PAHEK 2

DIT GEBEURDE AL LANG GELEDEN... TOCH HOPEN WE ALLEMAAL OP DE DAG DAT DE TAND DES TIJDS DEZE SOMBERE SCHANDVLEK ZAL AANTASTEN ...

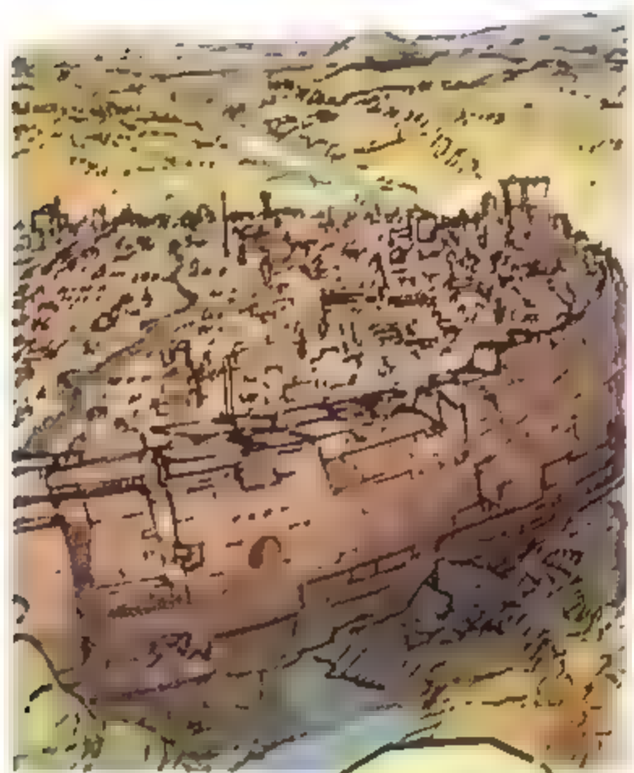

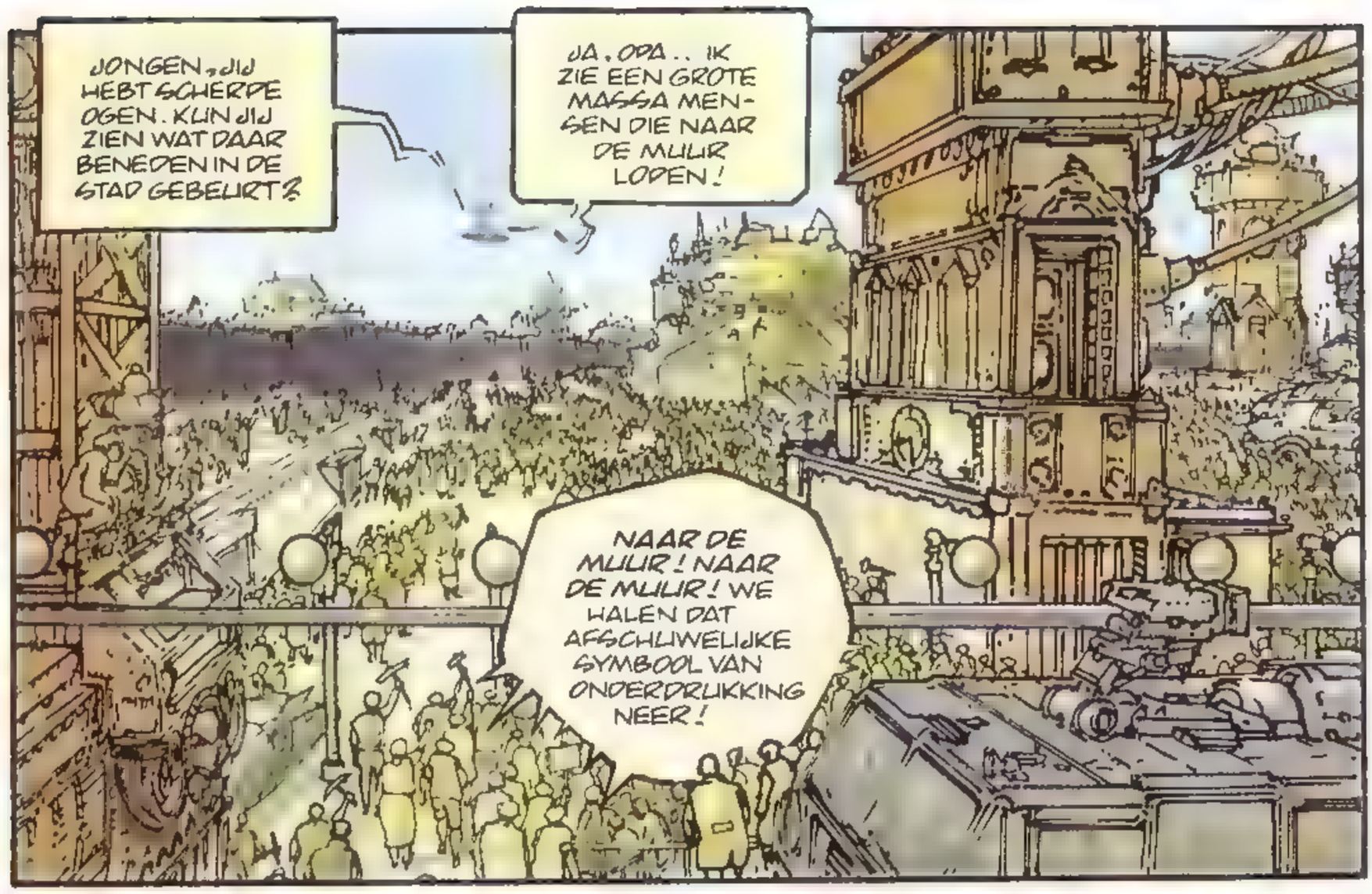
JONGEN, JIJ HEBT SCHERPE OGEN. KUN JIJ ZIEN WAT DAAR BENEDEN IN DE STAD GEBEURT?
JA, OPA.. IK ZIE EEN GROTE MASSA MENSEN DIE NAAR DE MUUR LOPEN!
NAAR DE MUUR! NAAR DE MUUR! WE HALEN DAT AFSCHUWELIJKE SYMBOOL VAN ONDERDRUKKING NEER!

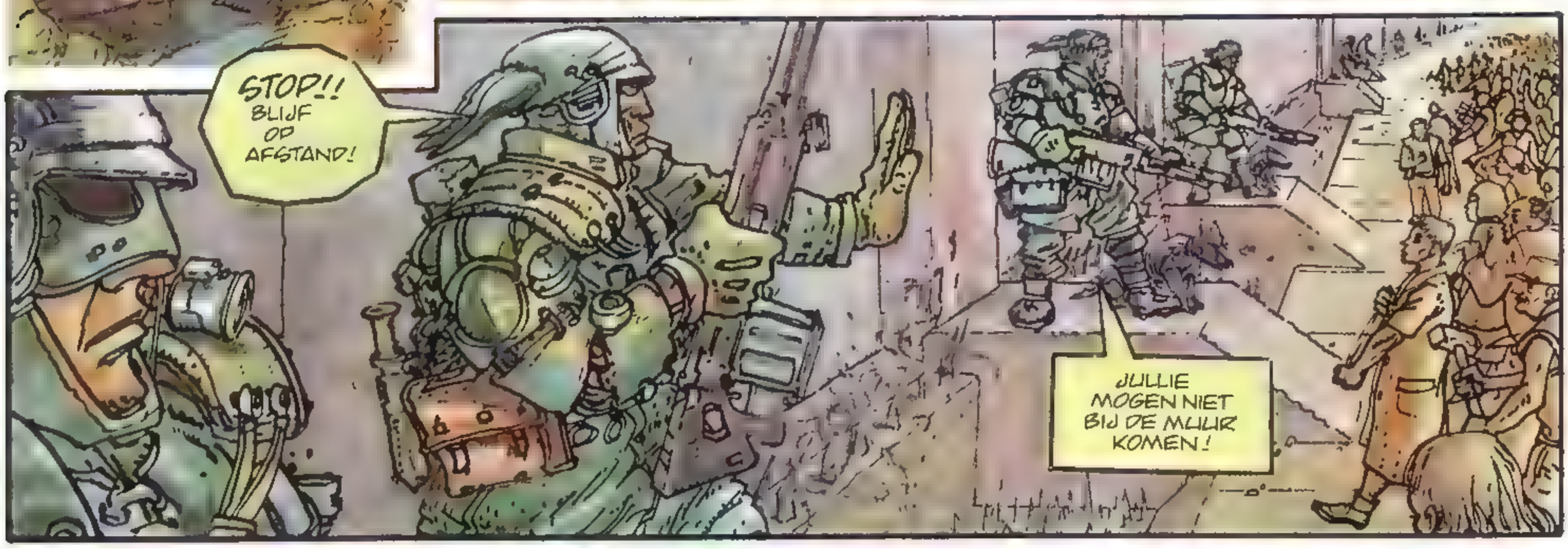
STOP!! BLIJF OP AFSTAND!
JULLIE MOGEN NIET BIJ DE MUUR KOMEN!

GA TERUG! ANDERS MOETEN WE SCHIETEN!

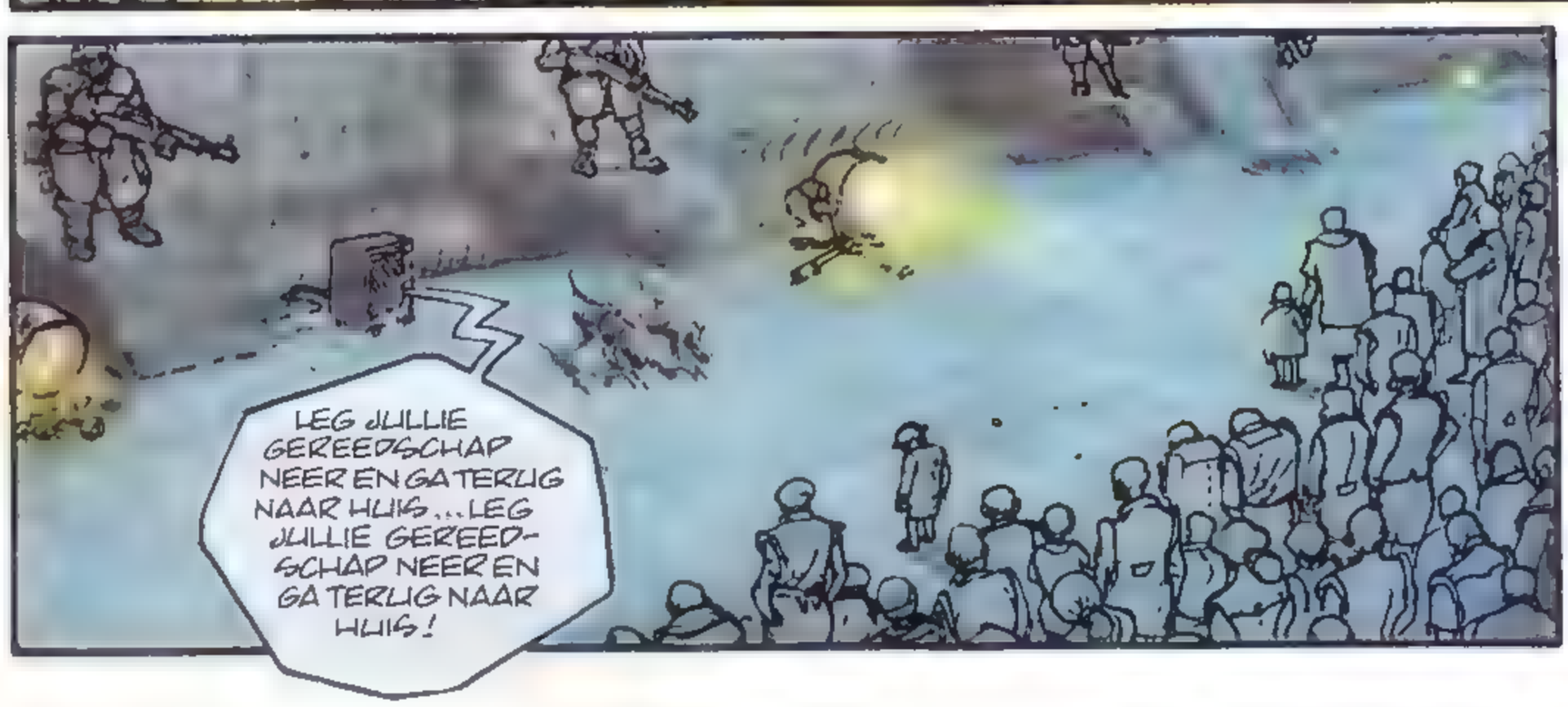
LEG JULLIE GEREEDSCHAP NEER EN GA TERUG NAAR HUIS... LEG JULLIE GEREEDSCHAP NEER EN GA TERUG NAAR HUIS!

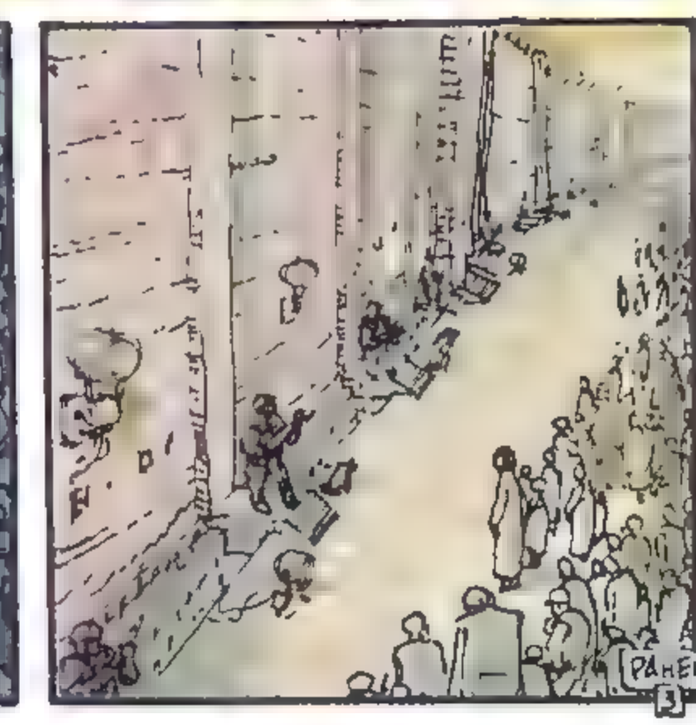
PAHEK

WE KUNNEN ER NIKS TEGEN DOEN... HELEMAAL NIKS...NIKS.. NIKS...
LATEN WE DE MOED NIET VERLIEZEN. WE MOETEN BLIJVEN HOPEN!

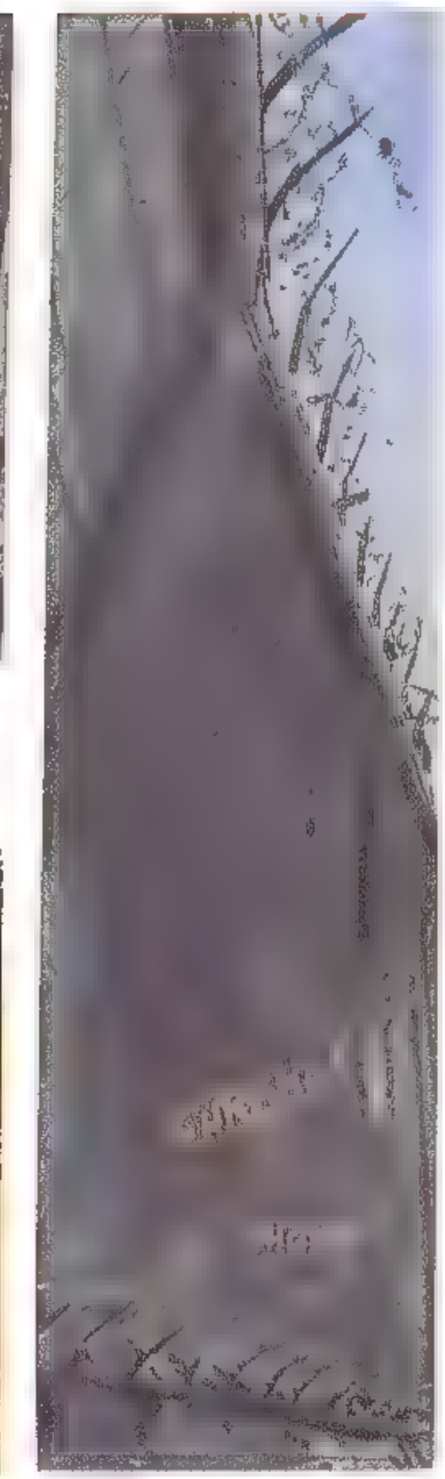

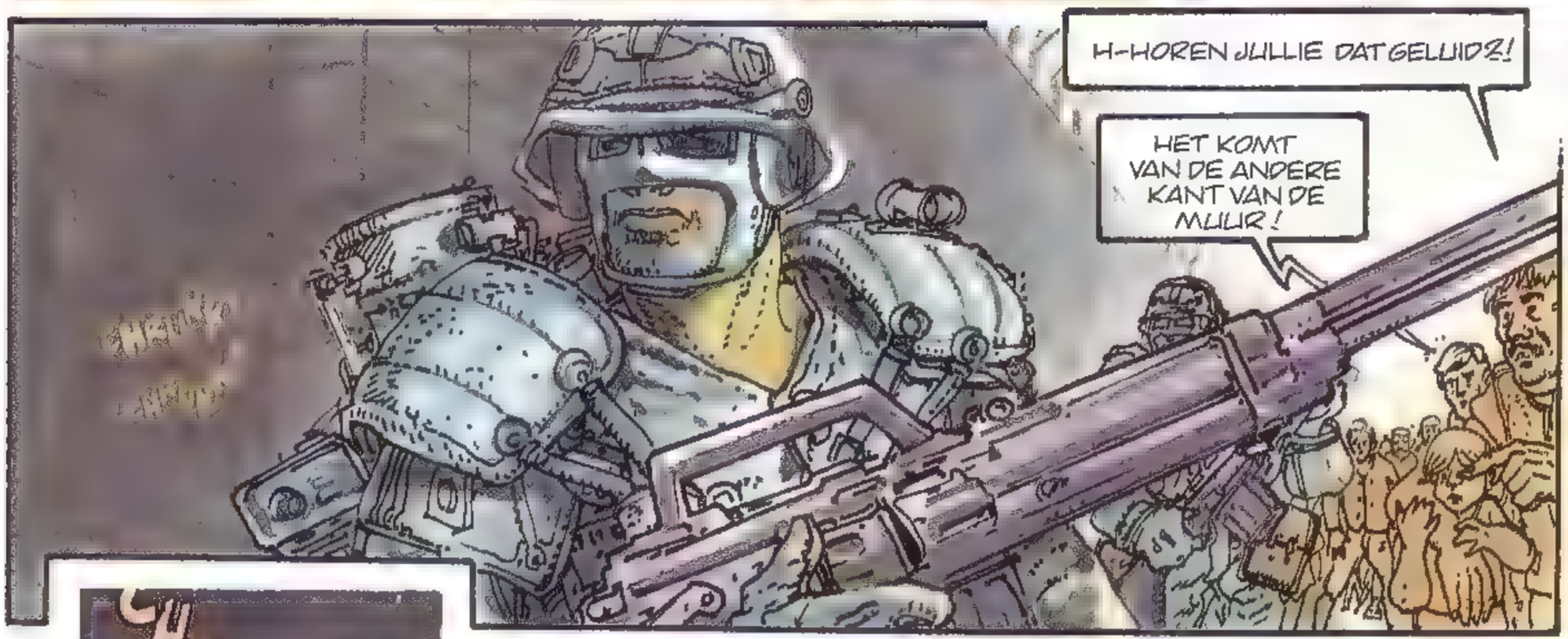
H-HOREN JULLIE DAT GELUID?!
HET KOMT VAN DE ANDERE KANT VAN DE MUUR!

CHRUNK
CHRUNK
CHRUNK

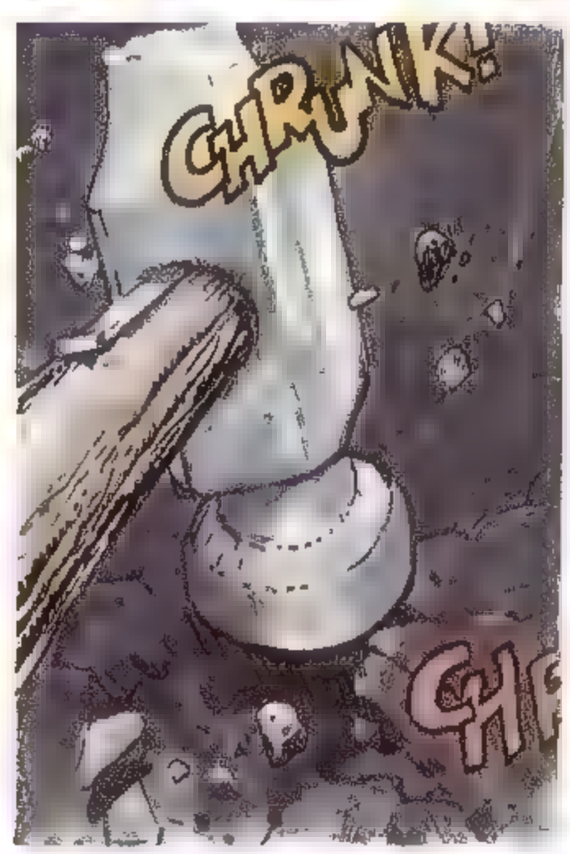
CHRUNK!

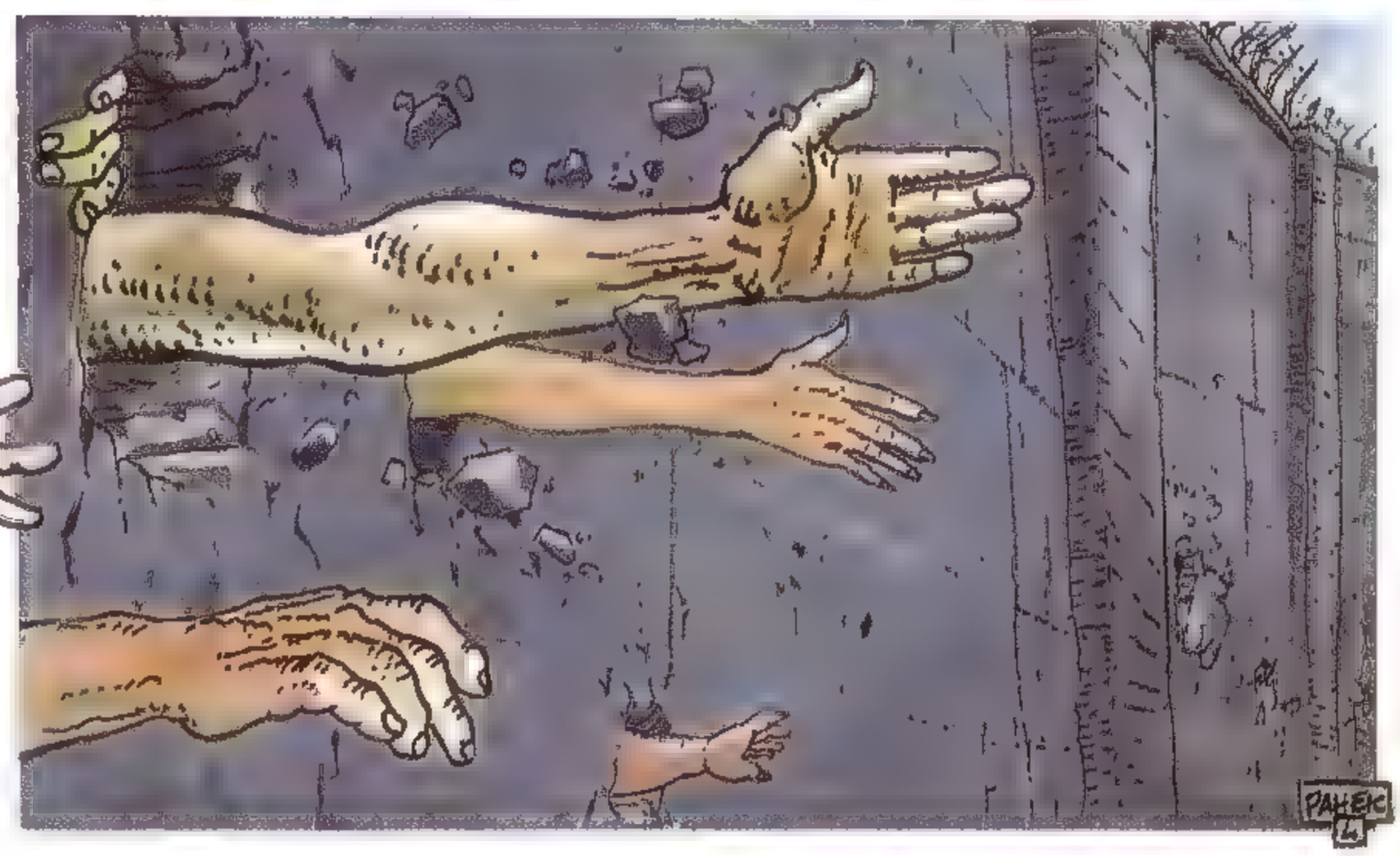
PAHEK

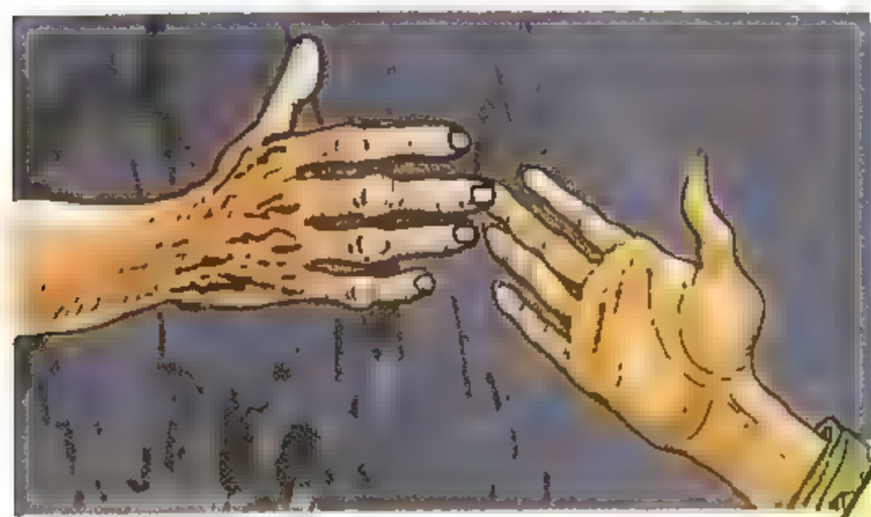

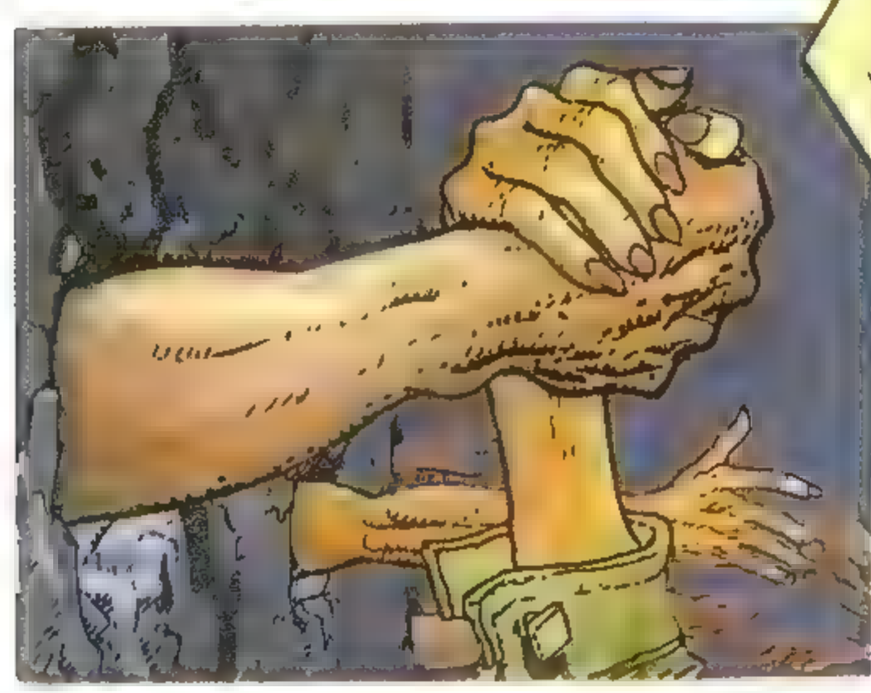

RRRRRKKHOOUUU

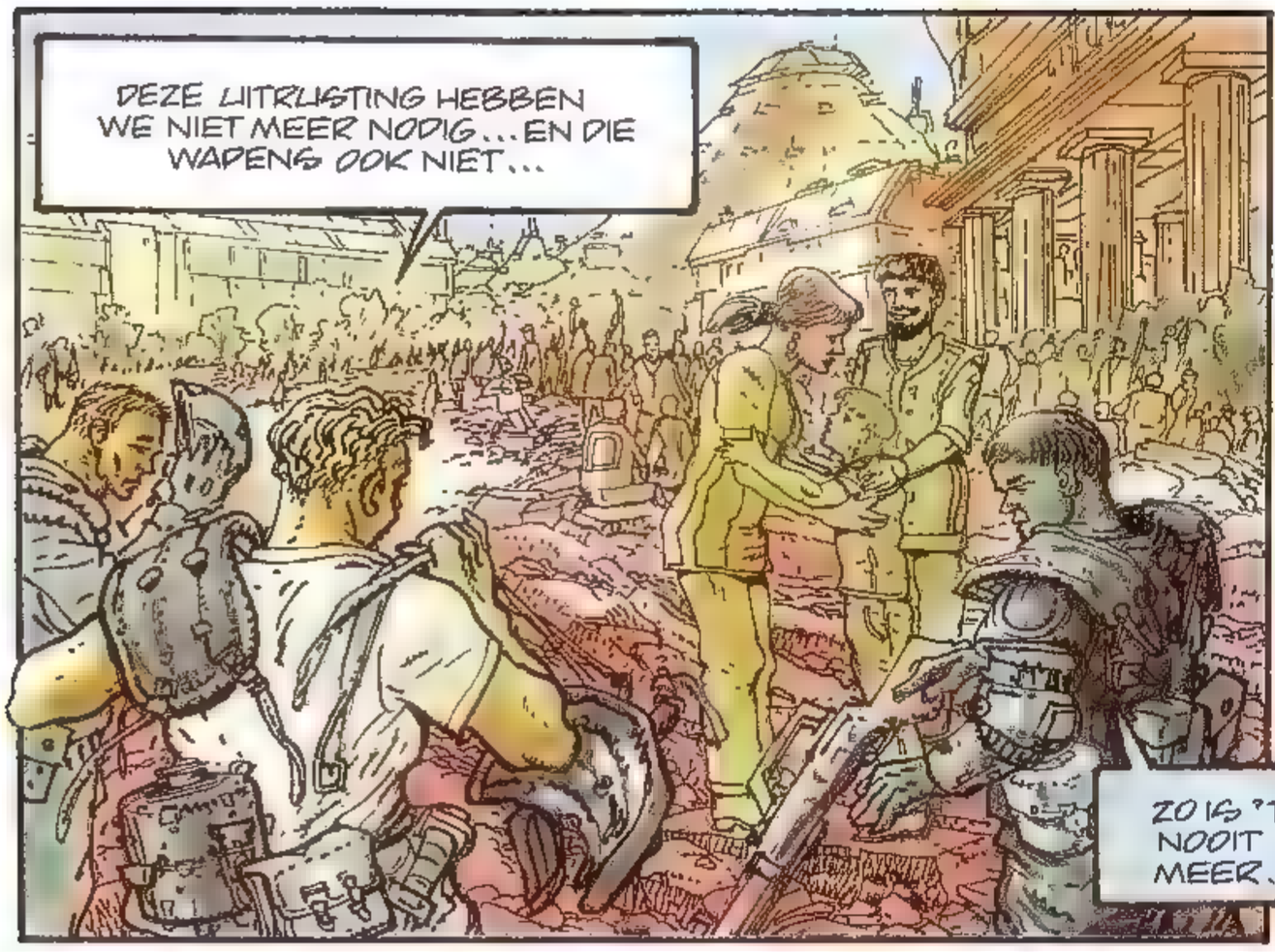

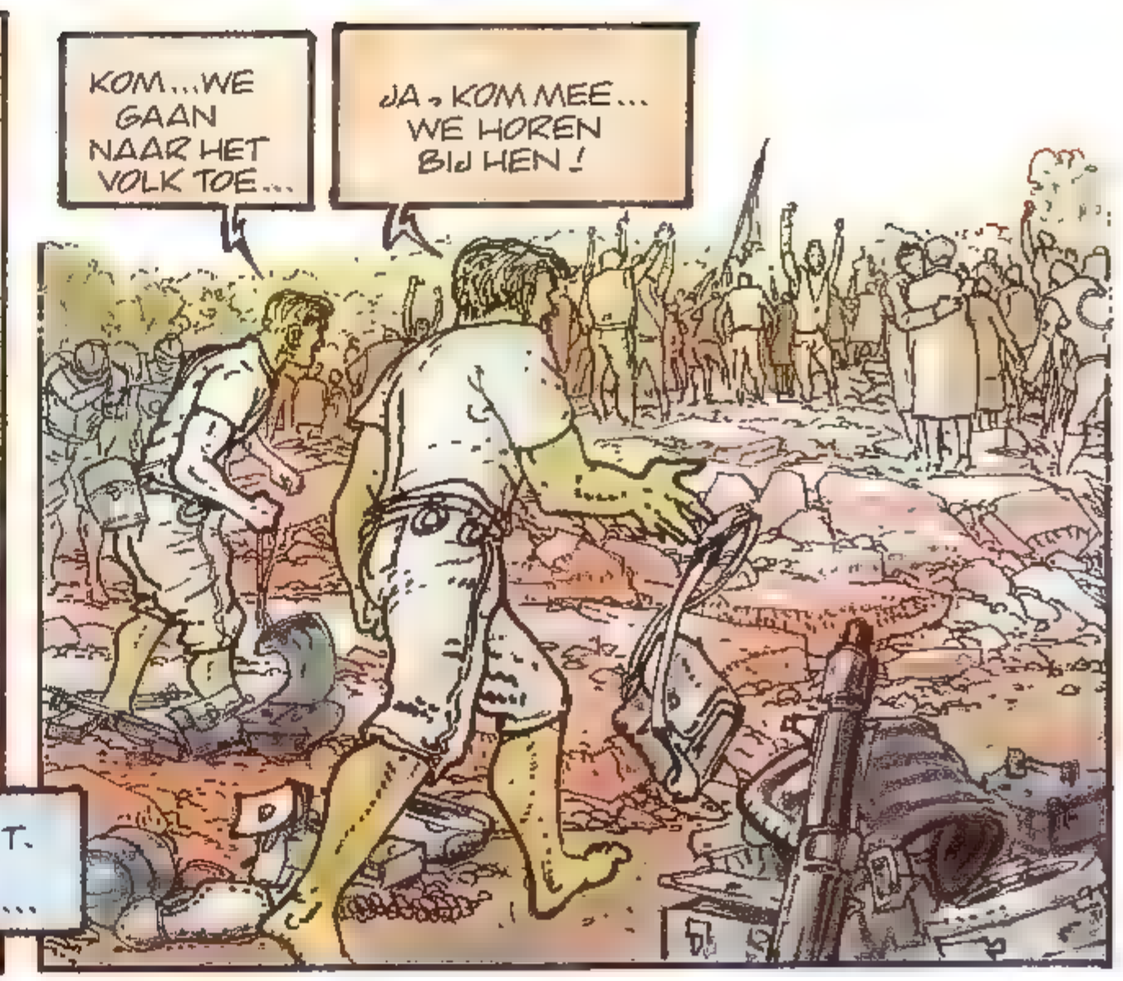

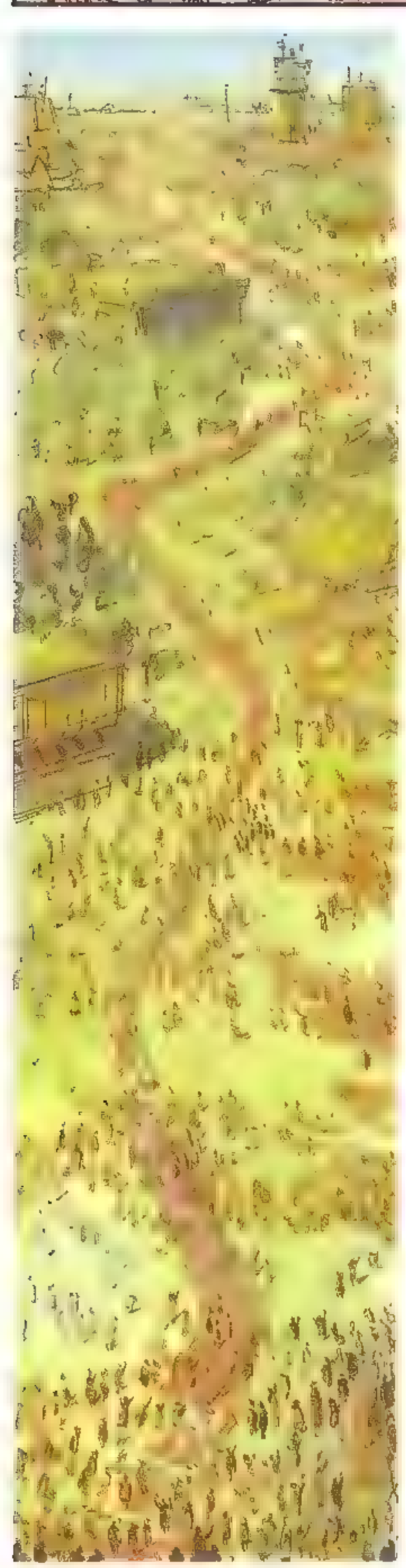

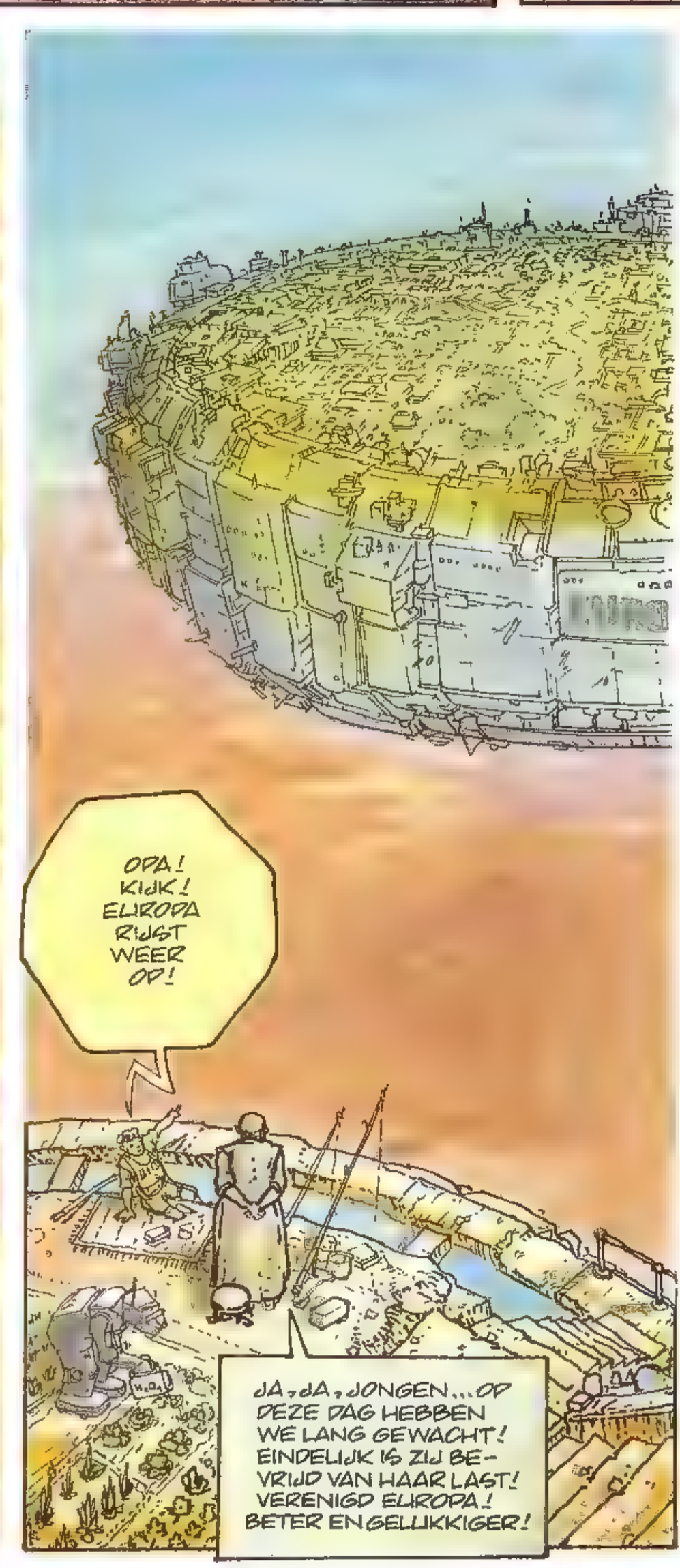

Ž. PAHEK 89

Einde.

Victor Mora / Annie Goetzinger

Het is fantastisch dat de muren vallen!

Nu eindelijk de middag is aangebroken van het tijdperk in Moskou, in Boedapest, in Praag, in Berlijn, in Warschau, in Sofia, in Boekarest... Wie zou zich daar niet over kunnen verheugen? Oh, vrijheid, straal overal, vrijheid, verwarm onze harten met je vreugdevuren! Laat er een eind komen aan de winter van onze onvrede. Afgelopen met "darkness at noon"! Weg met de Goelag! Weg met de lubianka's! Laat de Securitate uit elkaar knallen! De Stasi's aan de schandpaal! De KGB in het cachot! Weg met de tirannie en zijn altijd terugkerende beulen!
Het is fantastisch dat de muren vallen!
Alleen in het Oosten?

Het Westen heeft een veel te goed geweten. Bovendien, het is niet onschuldig aan wat er is gebeurd in het Oosten, dat het onophoudelijk heeft bestookt sinds de Sovjetunie in 1917 de toorts heeft overgenomen van de gelijkheidspredikers van Cromwell en van de Franse Revolutie... Het Westen is niet onschuldig met zijn "vrije markt" systeem - vader van het moderne kolonialisme - waaruit de oorlog van 1914-1918 is voortgekomen... het systeem dat het Hitlerrijk heeft voortgebracht om de rode vloedgolf van armoedzaaiers in te dammen. Dat dus ook de oorlog van 1939-1945 heeft teweeggebracht...
Het is fantastisch dat de muren vallen!
Alleen in het Oosten?

We kennen ze allemaal van het Westen: de "pluriforme en open" samenlevingen, maar wel onder de hegemonie van enkelen, waar de sociale rechtvaardigheid maar al te vaak grotendeels schijn is; waar een overvloedig konsumptiepatroon wordt opgedrongen aan een bevolking die onverschillig blijft onder de greep van maffia's van drugs, gokken, prostitutie: machten binnen de Macht... zodat ze niet te onderscheiden zijn.
Samenlevingen waar de vreemdelingenhaat en het racisme van vandaag een toekomst voorbereiden, die het fascisme uitschreeuwt dat nu nog bedekt is. Samenlevingen die hun voordeel doen met de ongebreidelde plundering van grondstoffen van een uitgehongerde Derde Wereld, die de geprivilegieerde markt van de baronnen van de wapenhandel is geworden...
De muren vallen in het Oosten...
En uit het "Rijk van het Kwaad" (een tegenpool die beslist niet is uitgevonden door de meest gehate van de Marx Brothers!) bereikt ons het Goede van nieuwe ideeën, die de "koude oorlog" en de "No Future" hebben doen verdwijnen, die nog maar kort geleden de horizon van het einde van deze eeuw met een zwarte streep afsloten.

Is het uur niet gekomen voor een samengaan van het Oosten en het Westen, van alle mensen? Gaan we de drempel van de 21ste eeuw over met dezelfde kleingeestige en goed-kwaad ideologische bagage, waarbij de dood eeuwig het leven overmeestert en het in het eeuwige spoor meesleept? Of gaan we, eindelijk, gezamenlijk de echte problemen van onze soort aanpakken?

Om dit te doen, moeten nog heel wat muren vallen, naast die in het Oosten.
Laten ze ook vallen in Washington, in Parijs, in Londen, in Madrid, in Bonn, in Rome... laten ze overal vallen!
Oh, vrijheid, straal overal, vrijheid, verwarm onze harten met je vreugdevuren!

Laat er een eind komen aan de winter van onze onvrede.
Laat, op het moment dat de navelstaarders denken dat het einde is gekomen, de geschiedenis eindelijk beginnen!

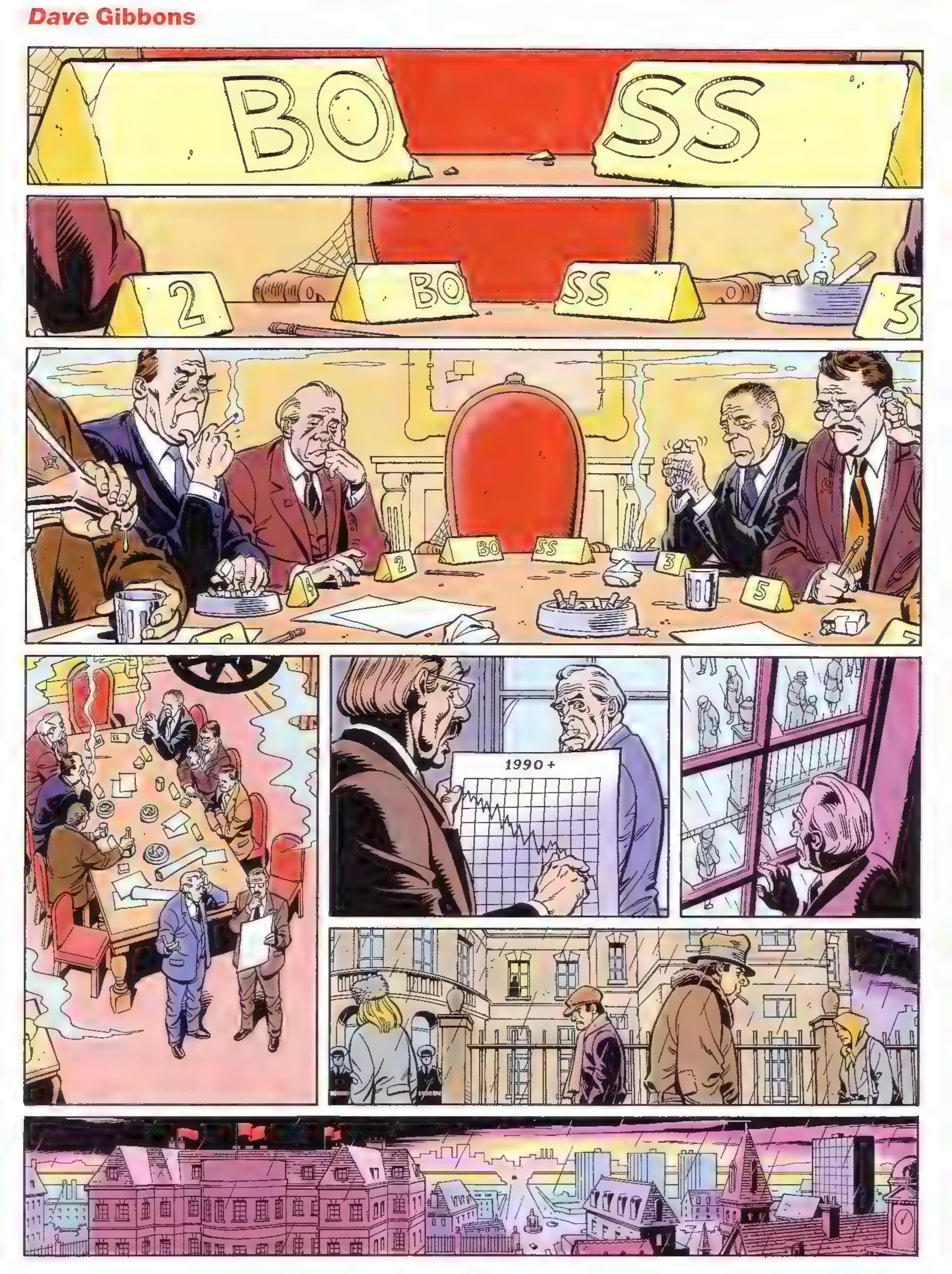
BO SS
2
BO
SS
3
BO
SS
2
4
3
5
1990+

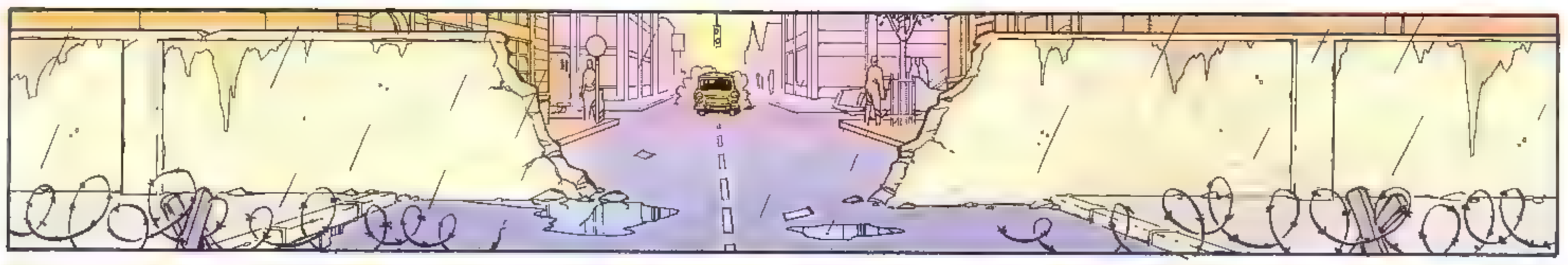

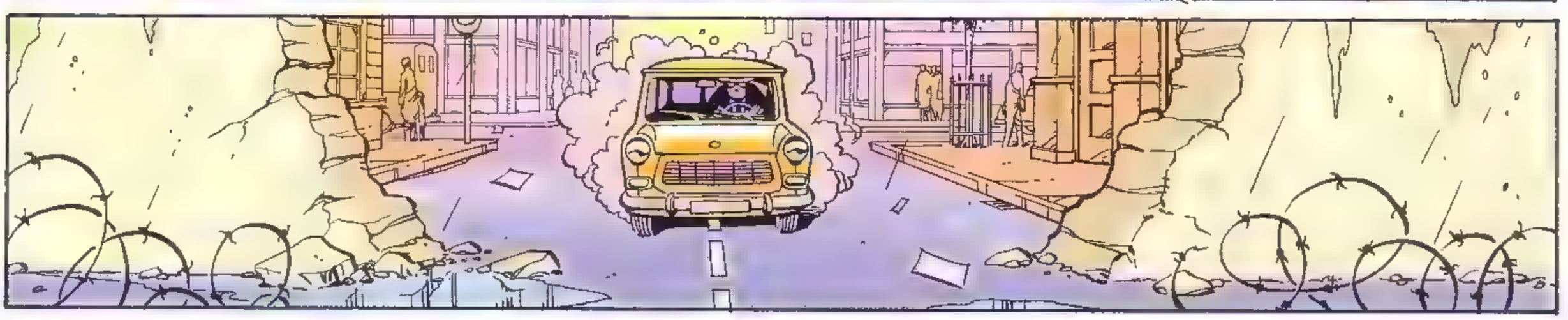

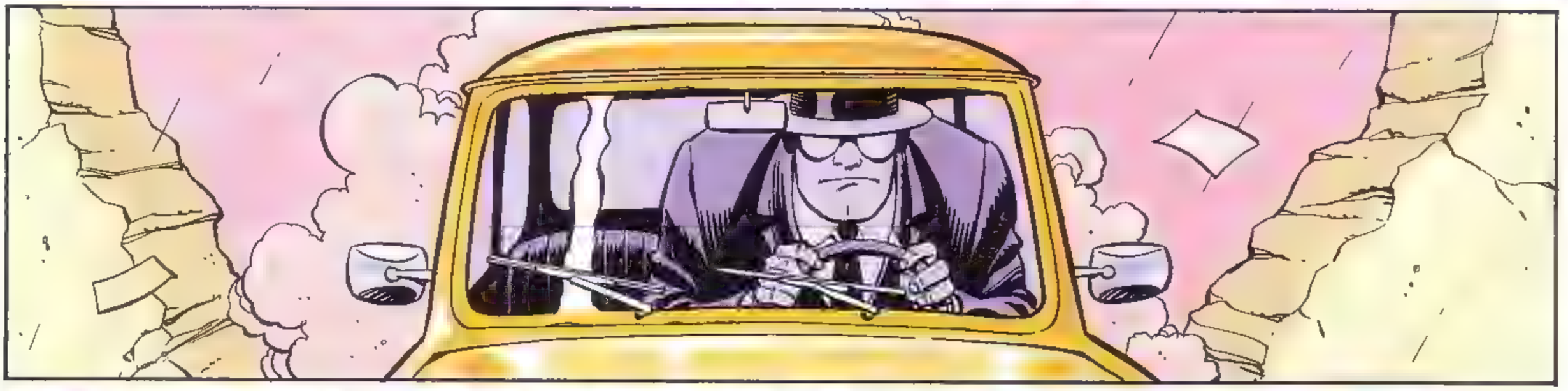

5,000
PRESS

PRESS

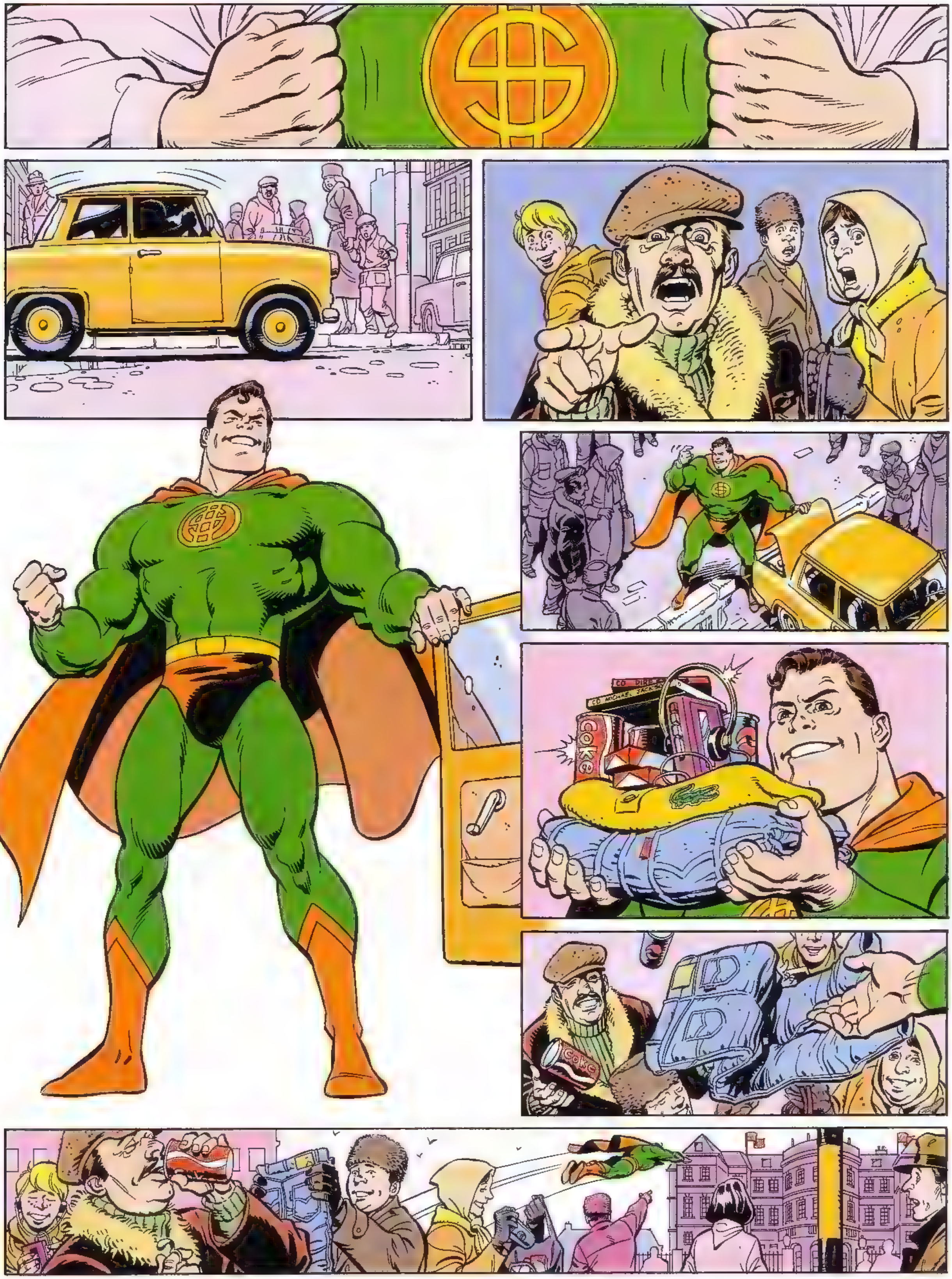
COKE

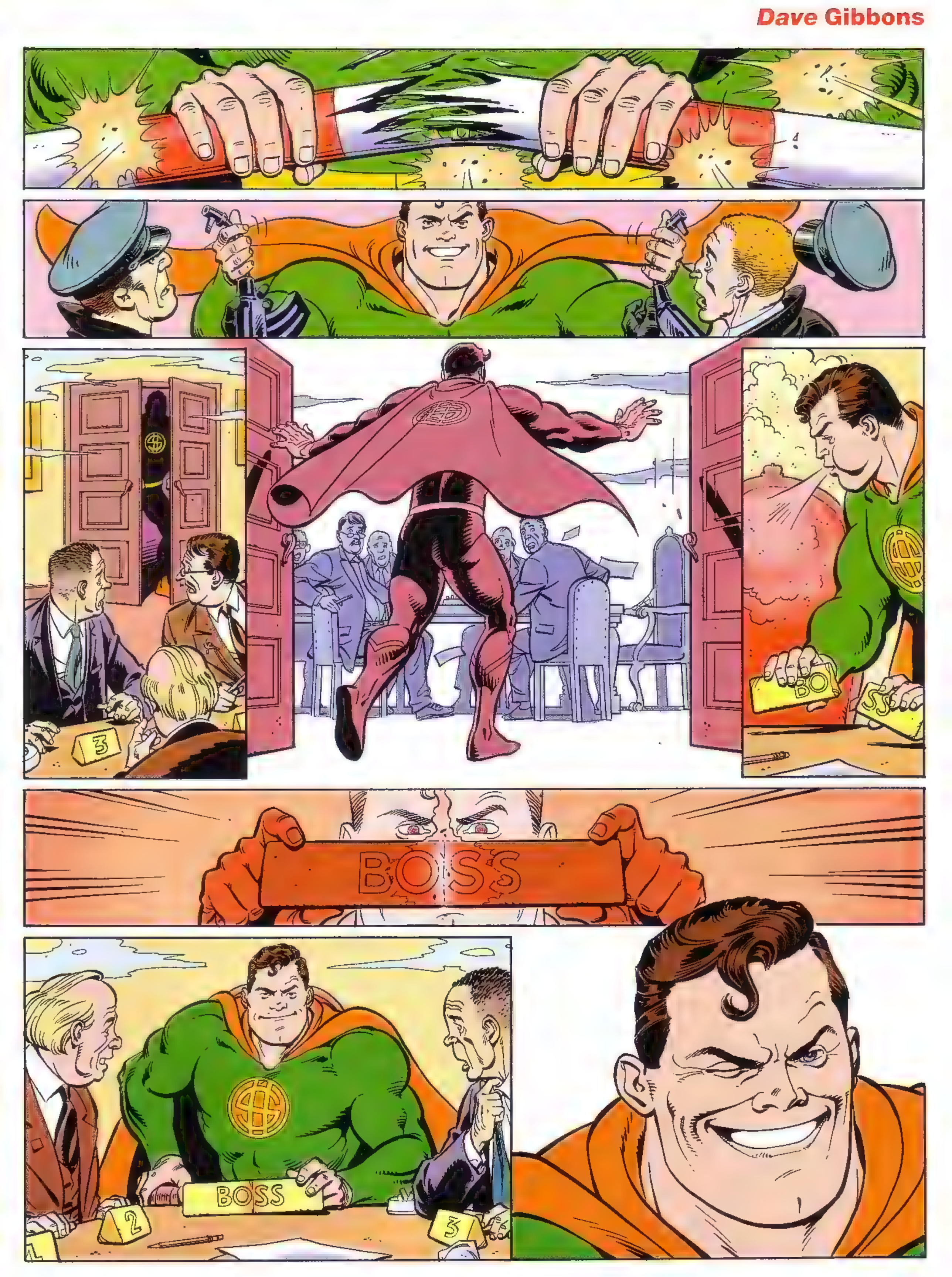
BOSS
BOSS

MOEBIUS

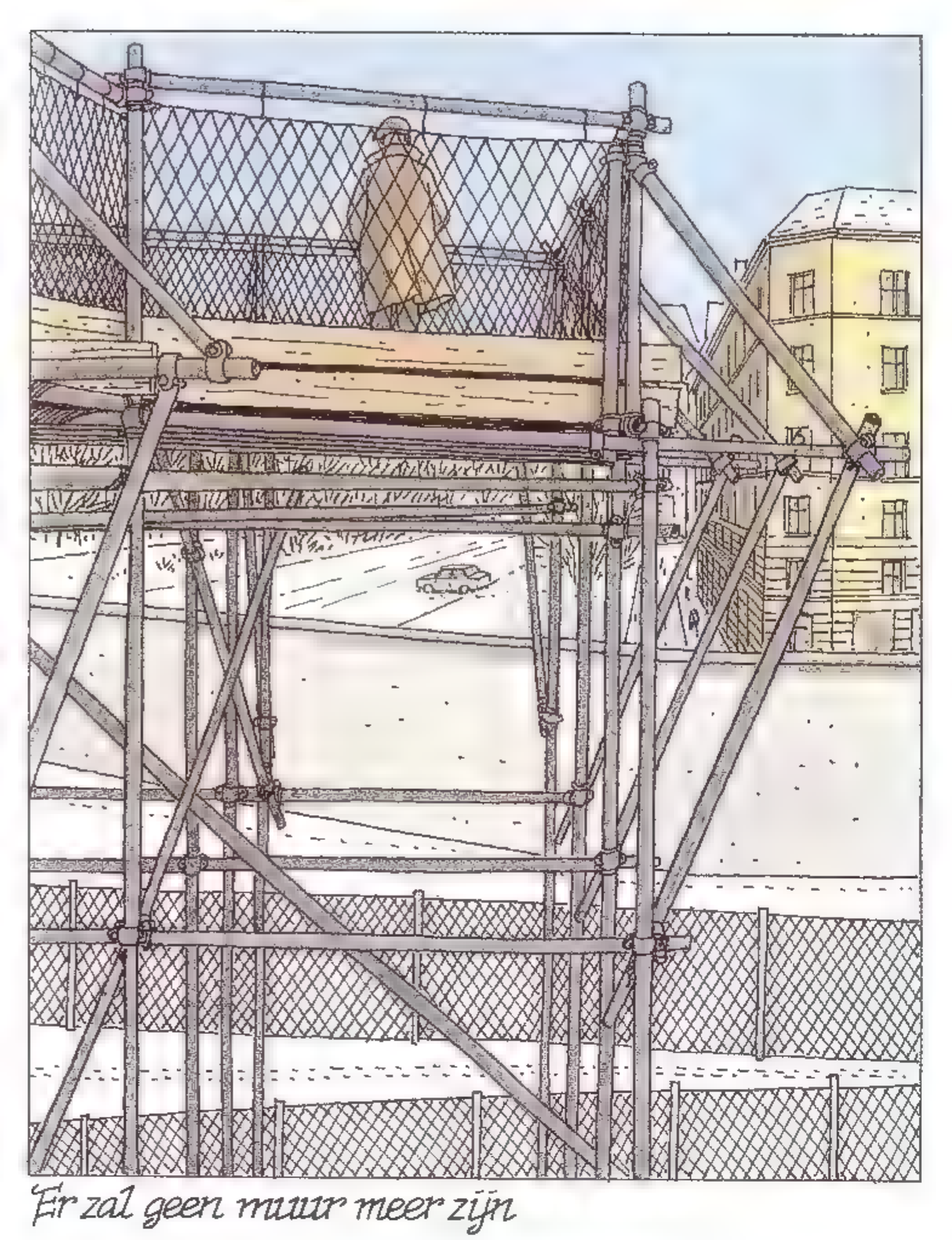

Er zal geen muur meer zijn

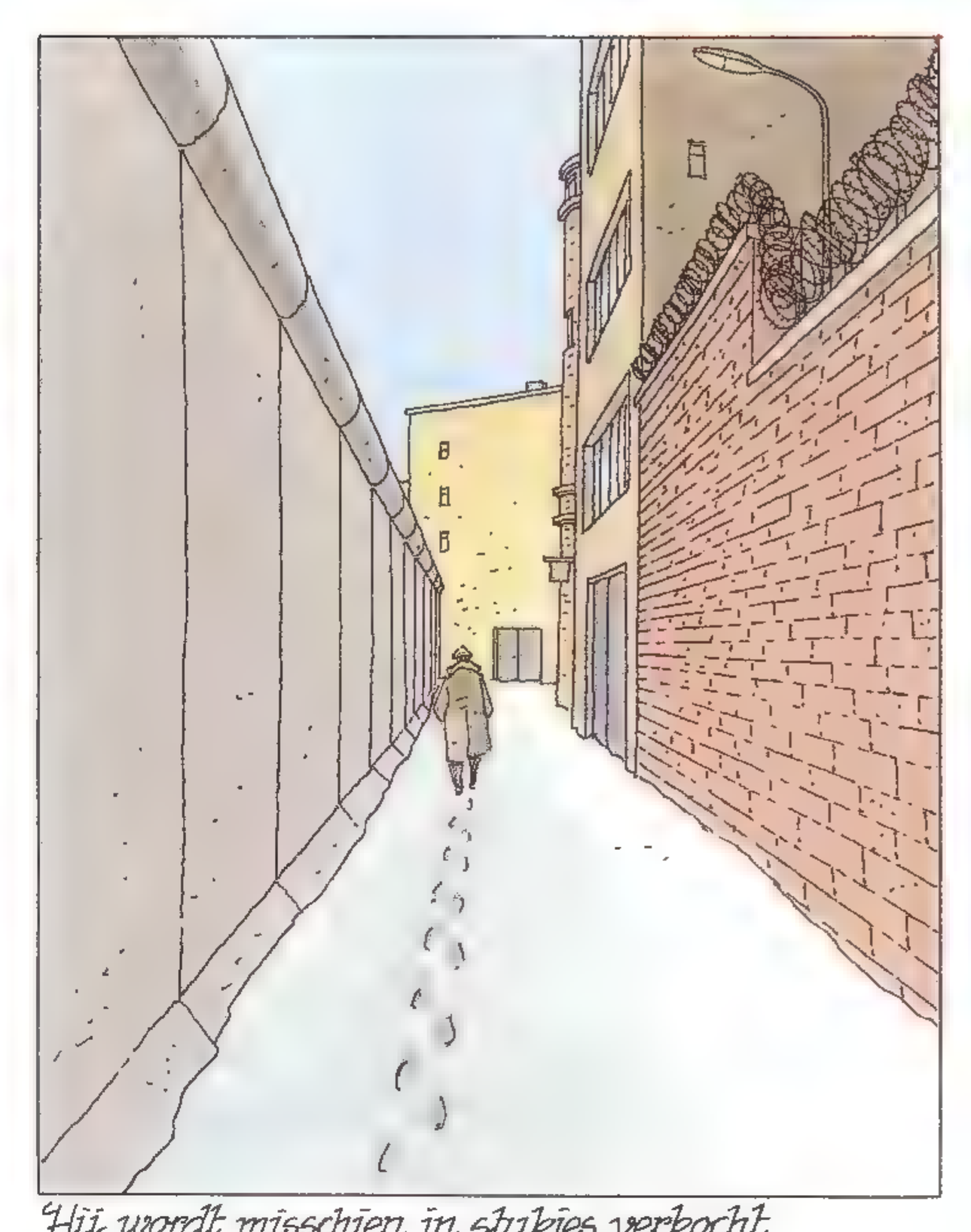

Hij wordt misschien in stukjes verkocht.

Geen doorgangen meer. Alles zal doorgang zijn.

Geen vlucht meer, maar een vertrek.

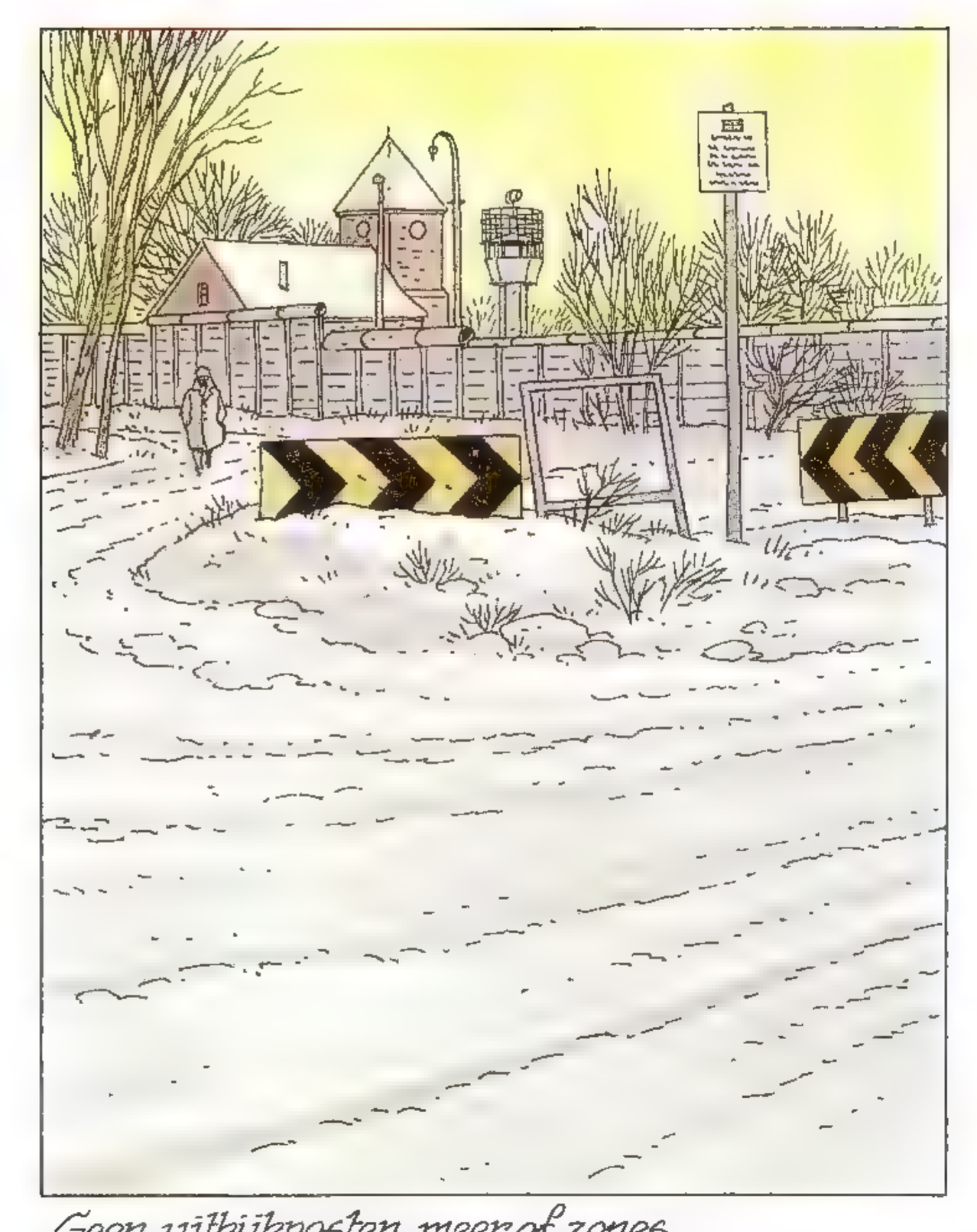

Geen uitkijkposten meer of zones.

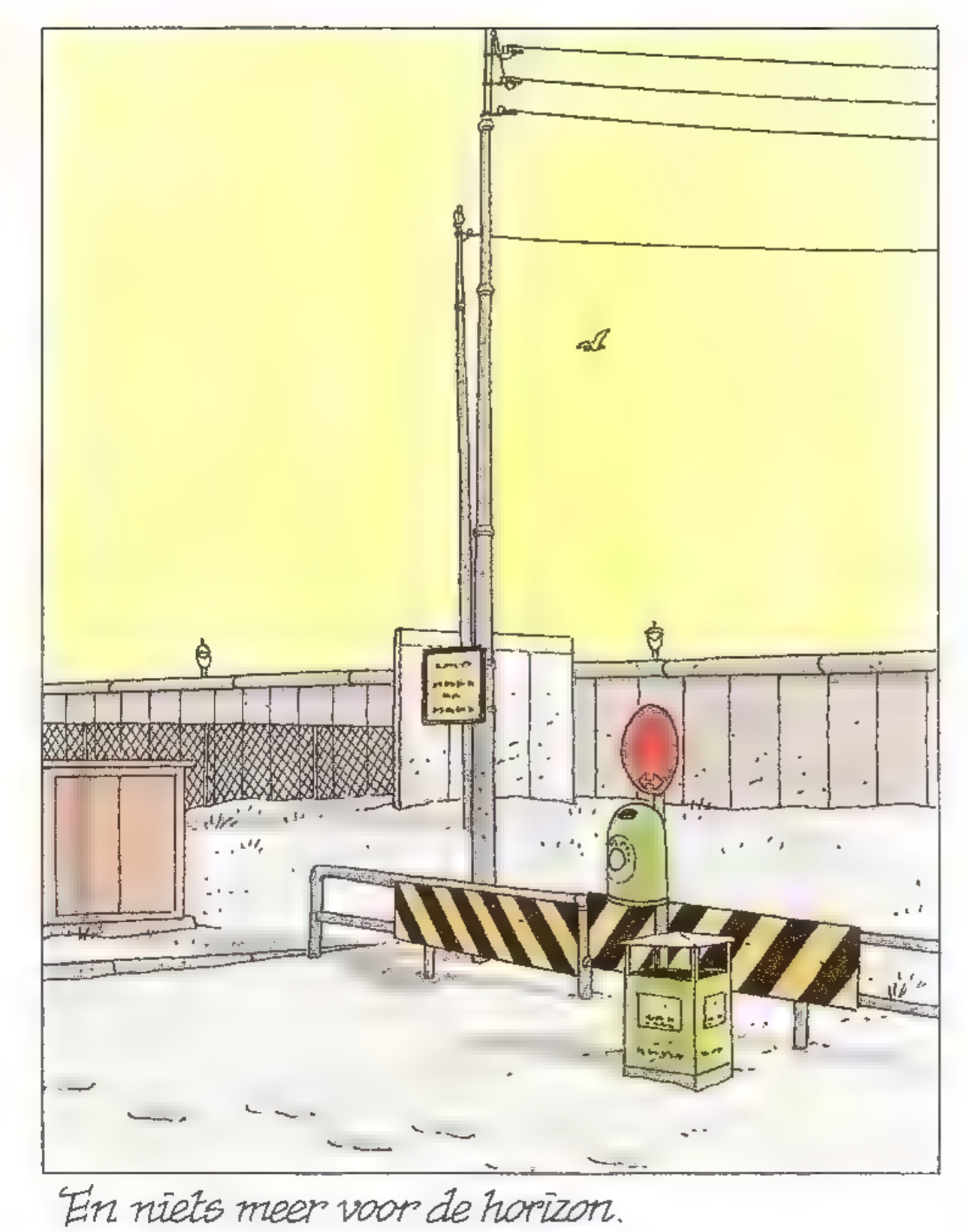

En niets meer voor de horizon.

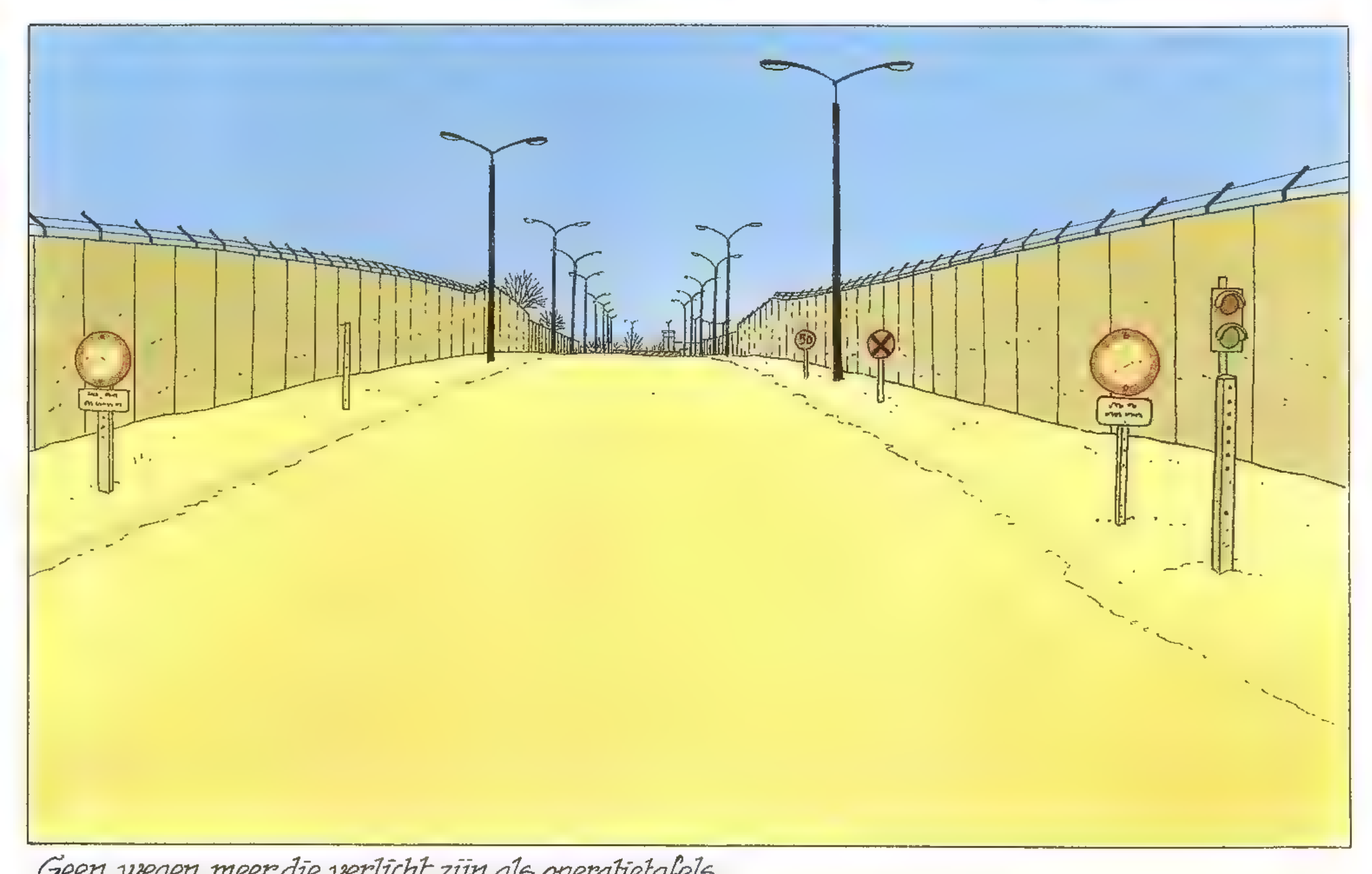

Geen wegen meer die verlicht zijn als operatietafels.

Evenmin prikkeldraadversperringen.

Jammer van de uitkijkposten.

Maar in de hoofden nog altijd muren.

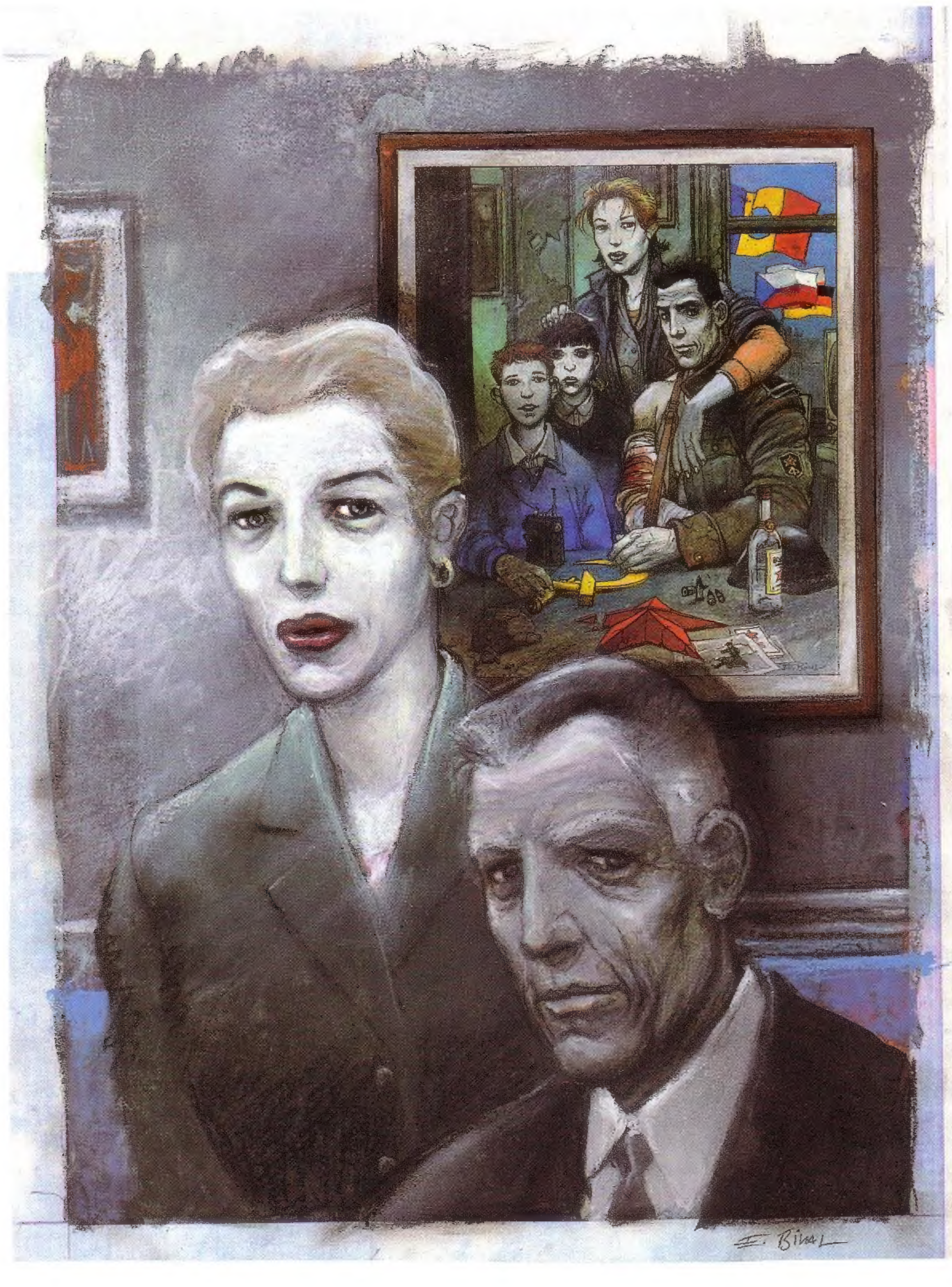
E. Bilal

BIOGRAFIEËN TEKENAARS EN SCHRIJVERS

ENKI BILAL (Frankrijk)
Geboren in 1951 in Belgrado, woont sinds 1960 in Parijs. Vanaf 1972 tekende hij korte verhalen en drie jaar later begon hij met scenarist Pierre Christin een serie politieke allegorieën: *La Croisière des Oubliés* (Er was eens een voorbijganger). Vanaf 1980 maakte hij enkele verhalen in de utopische serie *Alcide Nikopol* en in 1982 een portfolio met tekeningen over de Muur in Berlijn. Veel illustraties, filmaffiches en boekomslagen, medewerking aan de films *La vie est un roman* (Alain Resnais) en *The Keep* (Michael Mann), en in 1989 zijn eerste eigen film, *Bunker Palace Hotel* (met een scenario van Pierre Christin).

FRANÇOIS BOUCQ (Frankrijk)
Geboren in 1955. Hij tekende zijn eerste politieke karikaturen in 1974 en begon vier jaar later mee te werken aan het striptijdschrift *Pilote*. Daarna tekende hij voor *(A Suivre)* de tweedelige stripproman *La Femme du magicien* (De vrouw van de tovenaar).

MAX CABANES (Frankrijk)
Geboren in 1947 in Béziers. Hij tekende zijn eerste strip in 1972 en drie jaar later begon hij met zijn ironische serie *Dans les villages*. Na enkele andere albums maakt hij vanaf 1988 voor (*A Suivre*) korte erotische strips, waaruit het album *Colin-Maillard* is samengesteld.

LOTHAR DRÄGER (Oost-Duitsland)
Geboren in 1927 in de buurt van Stettin. Artistiek medewerker aan de teaters van Nordhausen en Potsdam, sinds 1957 deelnemer aan het kollektief van het striptijdschrift *Mosaik*, waarvan hij tegenwoordig art-director is.

JEAN-LOUIS FLOCH (Frankrijk)
Geboren in 1951 in Boulogne. In 1977 leverde hij zijn eerste bijdragen aan het tijdschrift *Métal Hurlant* en in 1981 begon hij zijn eigen serie *Les Jacopo* (De Jacopootjes). Hij werkt momenteel mee aan een boek over Moskou.

NEIL GAIMAN (Engeland)
Geboren in 1960 in Portchester. Schrijver en journalist. Zijn eerste strips schreef hij voor *2000 AD* en vervolgens maakte hij *Violent Cases* en *Black Orchid*, samen met tekenaar Dave McKean, gevolgd door *The Sandman* en andere publikaties.

DAVE GIBBONS (Engeland)
Geboren in 1949 in Londen. Hij tekent vanaf 1971 strips voor Fleetway. Medewerker aan de series *2000 AD, Dan Dare* en *Judge Dredd*, en vervolgens aan Amerikaanse comics als *Green Lantern* en *The Flash*. In 1986 verscheen zijn grote stripreeks *Watchmen* (samen met Alan Moore).

ANNIE GOETZINGER (Frankrijk)
Geboren in 1951 in Parijs. Opleiding bij Georges Pichard. Vanaf 1972 tekent zij strips en in 1975 begon zij haar serie *Felina* (samen met Victor Mora). Daarna maakte zij nog andere stripromans, zoals *La Demoiselle de la Légion d'Honneur* (Het meisje van het Legioen van Eer) en *La Diva et le Kriegspiel*, met Pierre Christin.

ANDRÉ JUILLARD (Frankrijk)
Geboren in 1948 in Parijs. Hij tekende vanaf 1974 stripbewerkingen van Shakespeare, Jules Verne en R.L. Stevenson en vanaf 1980 de historische series *Masquerouge* (Roodmasker), *Les 7 vies de l'épervier* (De zeven levens van de sperwer) en *Arno*.

BANE KERAC (Joegoslavië)
Geboren in 1952 in Novi Sad. Hij begon in 1975 strips te tekenen en tot nu toe heeft hij meer dan 1800 pagina's gemaakt voor series als *Tarzan*, voor hij zijn eigen reeksen *Cat Claw* en *Kobra* opzette.

ILONA KISS (Hongarije)
Geboren in 1955 in Boedapest. Zij behaalde in 1979 haar diploma aan de Hogeschool voor Toegepaste Kunst en sindsdien is zij free-lance grafica. Zij heeft reeds vele tentoonstellingen op haar naam. Sinds 1985 verschijnt haar werk regelmatig in het Hongaarse tijdschrift *2V*.

MILO MANARA (Italië)
In 1945 geboren in Bozen, opleiding bij de Spaanse beeldhouwer Berrocal. Van 1968 tot 1971 tekende hij vele erotische strips, daarna architektuurstudie in Venetië.
In 1976 maakte hij zijn eerste stripproman, *Le Singe*, en vervolgens de serie *Guiseppe Bergman* voor het tijdschrift (*A Suivre*). In 1985 tekende hij, na nog enkele andere erotische strips, *Estate Indiani* (Indian Summer), samen met Hugo Pratt, en vier jaar later *Viaggio a Tulun*, op scenario van Federico Fellini.

DAVE McKEAN (Engeland)
Geboren in 1963 in Berkshire. Hij werkte aanvankelijk als illustrator. Zijn eerste strip was *Violent Cases* in 1987, gevolgd door *Black Orchid* (met tekst van Neil Gaiman) en vervolgens de opzienbarende Batman-strip *Arkham Asylum* (met tekst van Grant Morrison).

JEAN-CLAUDE MÉZIÈRES (Frankrijk)
Geboren in 1938 in Parijs. Vanaf 1966 was hij medewerker aan het striptijdschrift *Pilote*, waarvoor hij vier jaar later de science-fictionserie *Valerian* (Ravian) maakte, samen met Pierre Christin. Eveneens met Christin tekende hij in 1987 de geïllustreerde roman *Lady Polaris*.

MOEBIUS (Frankrijk)
Geboren in 1938 in Fonteney-sous-Bois. Zijn eerste strip verscheen in 1956 en zeven jaar later begon hij onder zijn ware naam Jean Giraud het western-epos *Blueberry* (samen met Jean-Michel Charlier). Onder zijn pseudoniem Moebius begon hij eerst satirische en later steeds fantastischer strips te tekenen, zoals *Arzach, Major Grubert* (Majoor Fataal), *John Difool en Le Monde d'Edena* (De wereld van Edena). In 1985 ontving hij de Grand Prix National des Arts Graphiques.

VICTOR MORA (Spanje)
Geboren in 1931 in Barcelona. In 1957 zette hij de klassieke serie *El Capitan Trueno* op en in de jaren zeventig begon hij ook voor Franse uitgaven te werken. Hij schreef o.a. *Dani Futuro, Arcane, Sunday, Felina, Sigma Gigantic* en *Les Indoxyables.* Samen met de tekenaar Victor de la Fuente maakte hij een historische reeks over de Spaanse Burgeroorlog.

ZELJKO PAHEK (Joegoslavië)
Geboren in 1954, woont sinds 1978 in Belgrado. In 1979 begon hij strips te tekenen en intussen verschijnt zijn werk in enkele Europese landen en in de Verenigde Staten. Behalve aan zijn eigen series, die hoofdzakelijk tot het science-fictiongenre behoren, werkt hij als colorist voor de Belgische tekenaar Hermann.

MARCIEJ PAROWSKI (Polen)
Geboren in 1946 in Warschau. Journalist, schrijver, literatuur- en filmcriticus. Zijn romans en bundelingen van korte verhalen worden in Tsjechoslowakije, de Sowjetunie en West-Duitsland gepubliceerd.

BOGUSLAW POLCH (Polen)
Geboren in 1944. Hij tekende zijn eerste strips toen hij zeventien jaar was. In 1970 maakte hij voor het tijdschrift *Sport & Turystyka* de serie *Captain Lux.* In hetzelfde jaar startte hij voor een Duitse uitgeverij de serie *Die Götter aus dem All* (Goden uit het heelal), naar de boeken van Erich von Däniken, waarvan acht albums in twaalf talen zijn verschenen.

MIGUELANXO PRADO (Spanje)
Geboren in 1958 in La Coruña. Op vijfentwintigjarige leeftijd publiceerde hij zijn eerste strip. In 1986 tekende hij het album *Quotianta Delirante.*

DIMITRI SAVITSKI (Sowjetunie)
Geboren in 1944 in Moskou, in 1979 politiek asiel in Frankrijk. Onder het pseudoniem Alexandre Dimov publiceerde hij *Les Hommes Doubles* en *L'Anti-Guide de Moscoue.* Hij is journalist en schrijver. Romans o.a. *Bons Baisers de Nulle Part* en *Valse pour K.*

MATTHIAS SCHULTHEISS (West-Duitsland)
Geboren in 1946 in Nürnberg. In 1981 werd *Trucker* zijn eerste strip, gevolgd door bewerkingen van de korte verhalen van Charles Bukowski, het album *Kalter Krieg* en de series *Die Wahrheit über Shelby* en *Die Haie von Lagos.* In 1986 werd hij op het Internationale Stripkongres in Erlangen onderscheiden als de beste Duitse striptekenaar. In 1990 verschijnt zijn nieuwste stripromen, *Night Taxi.*

BILL SIENKIEWICZ (Verenigde Staten)
Geboren in 1958. Hij tekende zijn eerste strips toen hij eenentwintig jaar was. Na voor verschillende Amerikaanse series gewerkt te hebben, maakte hij in 1985 een stripversie van de film *Dune.* Daarna maakte hij samen met Frank Miller een *Daredevil*-album en de serie *Elektra.*

JACQUES TARDI (Frankrijk)
Geboren in 1946 in Valence. In 1970 begon hij strips te tekenen en twee jaar later verscheen zijn eerste album, *Rumeurs sur le Rouergue* (samen met Pierre Christin).
In 1976 begon hij zijn serie *Adèle Blanc-Sec* (Isabelle Avondrood), twee jaar later gevolgd door de stripromen *Ici-Même* (Het besloten land), samen met Jean-Claude Forest. Daarna tekende hij nog enkele albums, waarvan het tema dikwijls wordt gevormd door de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog. Verder maakte hij stripbewerkingen van detectiveromans van J.P. Manchettes en Léo Malets.

FRANÇOIS THOMAS (Frankrijk)
Geboren in 1951. Hij was art-director bij enkele reklamebureaus en maakte in 1977 zijn eerste strips voor het tijdschrift *Pilote,* waarvoor hij zeven jaar later de serie *Stan Caiman* schiep.

DANIEL TORRES (Spanje)
Geboren in 1958. In 1980 tekende hij zijn eerste strips voor het tijdschrift *El Vibora* en een jaar later verscheen zijn eerste album, *Opium.* In 1982 startte hij zijn ironische science-fictionserie *Rocco Vargas.* Hij maakte vele affiches en illustraties voor verschillende tijdschriften.

ZONIC (Oost-Duitsland)
Tekenaarsgroep die bestaat uit Jörg Reuter, geboren in 1959, werkzaam bij het striptijdschrift *Mosaik*; Andreas Pasda, geboren in 1961, redaktioneel medewerker van het tijdschrift *Atze*; en Jens Uwe Schubert, geboren in 1963, die sinds 1987 tekent voor *Mosaik.*

PIERRE CHRISTIN (Frankrijk)
Geboren in 1938. Hij woont als zelfstandig schrijver in Parijs en heeft enkele romans en vele stripalbums op zijn naam. Hij is hoogleraar in de journalistiek aan de universiteit van Bordeaux.

ANDREAS C. KNIGGE (West-Duitsland)
Geboren in 1957. Hij heeft enkele boeken geschreven over strips en is chef-redakteur bij Carlsen Verlag.

De uitgevers danken MIKLÓS BREITNER, NICK LANDAU, RAFAEL MARTINEZ EN ERVIN RUSTEMACIČ voor hun grootscheepse hulp en waardevolle steun.

De muren vallen. Niet alleen die ene, de "beroemde" Muur, maar ook de abstrakte, maar daardoor ook des te onoverkomelijkere muren, waarachter de denkbeelden van de oude "jeugd van de wereld", die het kommunisme had willen belichamen, onstuitbaar in sombere seniliteit verstarden.
Met de val van een van de grote denkbeelden van de twintigste eeuw, dat van een mogelijke ideale samenleving, verbleekt ook de estetiek van het kommunisme. De armzalige, verwelkte rode sterren, de wandspreuken van de proletarische ritualisten, de geïdealiseerde portretten van de machthebbers, de standbeelden, loodzwaar van gietijzer en symboliek; kortom de merktekens van de marxistische persoonscultus, die nu van alle heiligheid is ontdaan, verdwijnen als door toverij.

Oude beelden zijn gevallen, andere worden geboren. Wie anders dan de grote tekenaars zouden beter in staat zijn deze beelden van verandering en hoop te creëren, datgene uit te drukken wat ons allen beweegt? Voor de eerste keer treffen kunstenaars van beide kanten van de Muur, en van andere plaatsen waar ook muren zijn, elkaar in dit boek, om met hun beelden tegenwicht te geven aan de kille feitelijkheid en de triomfantelijke banaliteit van de televisiebeelden. Voor de eerste keer kunnen zij dit doen, zonder dat hun blikveld door muren, door de Muur, versperd wordt.

f 24,95

ISBN 90.305.0676.8